

MinisterievanPropaganda.org

ORLANDO MARTINEZ

**zeven strijders
voor
latijns amerika**

Joaquin Murietta

Benito Juarez

Porfirio Diaz

Emiliano Zapata

José Martí

Toussaint L'Ouverture

Pancho Villa

Orlando Martinez

ZEVEN STRIJDEERS VOOR
LATIJNS AMERIKA

De geschiedenis van Latijns-Amerika is voor de meeste Europeanen een gesloten boek. Het omvat een gebied van 20 soevereine republieken met ca. 200 miljoen inwoners, die uit drie rassen zijn voortgekomen: Indianen, Negers en Romanen (Spanjaarden, Portugezen en Italianen).

Een zevental Latijns-Amerikanen hebben een belangrijke rol in de geschiedenis van hun land gespeeld. Over hen handelt dit boek, geschreven door een vooraanstaand Mexicaans publicist.

Toussaint l'Ouverture, een neger die zich als bevrijder van zijn volk opwierp; *Benito Juarez*, een volbloed Indiaan, die zich tot president van Mexico verhief; *Porfirio Diaz*, *Emiliano Zapata* en *Pancho Villa*, drie mestiezen, die voor hun volk hebben gestreden; *José Martí*, een Spaans creools dichter, die zijn leven offerde voor de vrijheid van zijn eiland; *Joaquín Murietta*, eveneens een Spaanse creool, wiens hoofd werd afgekapt door de veroveraars van Californië. Zeven mannen, wier leven werd beheerst door één brandend ideaal: de vrijheid voor hun land en volk.

KRUSEMAN DEN HAAG

Orlanda Martinez

ZEVEN STRIJDEERS
VOOR
LATIJNS AMERIKA

Toussaint L'Ouverture

Benito Juarez

Porfirio Diaz

Emiliano Zapata

Pancho Villa

José Martí

Joaquin Murieta

VERTALING: Mr. S. DAVIDS

KRUSEMAN'S UITGEVERSMIJ. N.V. - DEN HAAG

Oorspronkelijke titel: SEVEN MEN

De eerste publicatie van dit boek is in Nederlandse vertaling.

© 1966 Kruseman - Den Haag

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, mikrofilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

Sedert de Tweede Wereldoorlog is er in de rijke helft der wereld (grotendeels op het noordelijk halfrond gelegen) een toenemende belangstelling voor de arme helft (goeddeels bezuiden de evenaar). Die belangstelling móést er ook wel zijn; immers de arme, veelal zowel politiek als economisch onvrije volken eisten met toenemende klem die aandacht voor zich op, door hun streven zich aan onvrijheid en armoë te ontworstelen.

Achtereenvolgens is de aandacht gericht geweest op Azië en Afrika. Thans is Latijns Amerika aan de beurt. Men merkt dat in het nieuws van alledag. Men merkt het ook door tijdschrift-artikelen en boeken. Maar wat daarvan tot dusver in de Nederlandse taal verscheen was vrijwel steeds geschreven door mensen die zelf geen Latijns Amerikanen zijn, mensen dus die, bij alle eventuele bekwaamheid, het onderwerp niet van binnen uit behandelen.

Dit boek is anders. De schrijver is Mexicaan. Hij heeft in Londen economie gestudeerd en werkt als publicist in Europa, maar hij is diep verbonden gebleven met zijn land en met het Latijns Amerikaanse geheel, waarvan het deel uitmaakt; en hij is erop uit, historische achtergronden van wat zich thans in zijn wereld afspeelt en zal gaan afspelen, zichtbaar te maken voor Europeanen.

Zijn boek pretendeert niet, volledig te zijn. Het behandelt per slot van rekening, aan de hand van de levensloop van zeven boeiende figuren, slechts een deel van Latijns Amerika, te weten het noorden daarvan. Het boek pretendeert ook niet, de lezer een alles-omvattende visie te geven op wat zich in de loop der eeuwen in dat gebied heeft afgespeeld.

Maar één belangrijk ding pretendeert het wèl. Het wil de lezer een kijk gunnen op situaties die hem tot dusver waarschijnlijk vreemd gebleven zijn, en op houdingen waartoe die situaties een aantal sterke persoonlijkheden hebben gebracht. Sterke persoonlijkheden, die - of men hun daden beaamt en bewondert of eventueel gispt - dit gemeen hebben dat zij, ieder op zijn manier, vechters voor Latijns Amerika zijn geweest.

De vertaler.

INLEIDING

HET KADER, waarbinnen de hier volgende verhalen zich afspelen, is het noordelijk deel van Latijns-Amerika - Mexico, het Caraïbische gebied en dat wat eens het Mexicaanse part van Californië was. Dat wil niet zeggen, dat de mannen, over wier leven het zal gaan, van Latijnsen bloede waren of zelfs maar van Latijnse komaf. Een hunner was een Neger, een tweede was een Indiaan, het bloed van twee hunner was volkomen Europees, en de anderen waren halfbloeden. De naam Latijns-Amerika geeft slechts aan, dat de talen, die worden gesproken door de meeste mensen in dat gebied, en ook hun sociaal-culturele tradities, hun oorsprong vinden in het Latijnse of Romaanse part van Europa.

Een van de grootste bronnen van tweedracht in de moderne wereld, men kan ook zeggen een van de wortels van vele onzer problemen, is het tekort aan begrip voor anderen, of misschien zelfs de onwetendheid nopens anderen. Neem bij voorbeeld Latijns-Amerika - hoe weinig weten zij, die niet zelf Latijns-Amerikanen zijn, van die tweehonderd miljoen mensen, van hun hedendaagse problemen, van hun geschiedenis. Het kleine beetje dat zij weten hebben zij vermoedelijk uit kranten gehaald. Edoch, het is treurig maar waar, de dagbladpers, die voorgeeft de waarheid te vertellen, gewaagt slechts van crises en van sensaties, want alleen het slechte nieuws zorgt voor 'koppen'. Ook gebeurt het maar zelden of nooit dat men benoorden de Rio Bravo of in Europa iemand aantreft die boeken heeft gelezen welke bij voorbeeld in Buenos Aires of in Mexico City verschenen zijn.

De meeste belezen niet-Latijns-Amerikanen weten iets van de middeleeuwen van Frankrijk, Spanje of Engeland; de geschiedenis van de verdelingen van Polen of die van de eenwording van Italië of Duitsland is hun bekend. Men kan het zelfs met hen hebben over de ingewikkelde zaken die verband houden met de jonge onafhankelijkheid van de vele volken van Afrika. Maar hoe gering in aantal zijn de mensen die ook maar iets begrijpen van de ontwikkelingen in de geschiedenis van Latijns-Amerika.

Zelfs mensen, wier ruimheid van geest of wier benul van de actuele gebeurtenissen hun een helderder indruk heeft gegeven, hebben er wel eens moeite mee, de landen van Latijns-Amerika als volkomen reëel te zien, in de trant waarin Denemarken of Spanje of Ierland reëel zijn. Het wil er bij hen niet helemaal in, dat Latijns-Amerikaanse vlaggen en volksliederen en uniformen geen operette-bedenksels zijn, maar net als die van andere landen voortkomen uit tradities en geschiedenis en vurige vaderlandsliefde.

Misschien lijkt Latijns-Amerika wel te ontzaglijk-groot en te ondoorgrondelijk, te anders, om te passen in het schema waaraan de mensen in nauwer-verweven, meer samenhangende, vertrouwder gemeenschappen gewend zijn. Nademaal het bestaat uit twintig soevereine republieken, in omvang variërend van Brazilië, dat groter is dan heel Europa, tot vestzaklandjes in Midden-Amerika met minder inwoners dan Parijs, lijkt het misschien wel te verscheiden om als een gemeenschap te kunnen gelden.

En toch is dit - hoe paradoxaal het ook mag klinken - precies zoals de meeste niet-Latijns-Amerikanen, hoe goed ook op de hoogte van andere zaken, over Latijns-Amerika denken. Velen plegen de volken van Latijns-Amerika te zien als een groep op elkaar lijkende gemeenschappen van dezelfde kleur en hetzelfde voorkomen. Anderen doen zelfs alsof het over één land gaat, dat men dan gemakshalve maar „Zuid-Amerika” noemt. Een loom, tropisch bestaan wordt daar, zo denkt men dan, door de meeste mensen geleid. En dan is men er grondig naast. Als er iets in de wereld vol is van tegenstrijdigheden, als er één gebied is waar zich de heftigste contrasten voordoen, dan is het wel Latijns-Amerika.

Bijna de helft van de mensen daar slijten hun leven in de schaduw van hoge bergen. Het zijn mensen die dat leven en hun hele mentaliteit moeten aanpassen aan smalle dalen, zó smal dat zij doen denken aan de Noorse fjorden; of mensen die nooit dichterbij de hemel zullen komen dan zij nu doen, mensen die in een ijle lucht moeten leven, tussen de wolken, op doodstille, ijzige hoogvlakten. Dat zijn dan mensen, die nimmer de Atlantische of de Stille Oceaan of zelfs maar de Caraïbische Zee zullen aanschouwen. De andere helft van de Latijns-Amerikanen woont, verspreid, in eeuwig-groene laagvlakten die op onbeweeglijke zeeën gelijken - prairieën die enigszins doen denken aan de steppen van Rusland, of dichte oerwouden die nog altijd hun eeu-

wen-oude geheimenissen hoeden. Zij die in deze gebieden wonen, zijn eveneens mensen die nimmer de blauwe eindeloosheid van een oceaan hebben gezien.

De meeste niet-Latijns-Amerikanen is het bekend, dat prima voetbalelftallen, calypso's en rum, suiker, koffie, bananen en petroleum uit Latijns-Amerika komen. Maar niet velen weten, dat er maar weinig gebieden in de wereld zijn, waar de mensens-rassen zo harmonisch samenleven als hier; dat een Mexicaanse schrijver, José Vasconcelos, een boek heeft geschreven, waarin hij de theorie opstelde van een toekomstig „kosmisch ras”, samengesteld uit alle bestaande rassen en kleuren; een theorie volgens welke de mens van morgen zo gemengd-bloedig zal zijn als de Latijns-Amerikaan van heden. Nu reeds zijn de schoonheids-koninginnen van Latijns-Amerika, die zich zinne-stralend bewegen op het ritme van oude liederen uit Andalusië en dat van Azteekse, Afrikaanse en Inca-prinsessen, kaneelkleurig - bloemen die zich hebben ontplooid onder de stimulerende koestering van de Latijns-Amerikaanse zon.

De steden van dit enorme gebied tonen alle kleuren van de regenboog; er zijn er waarin de Indiaanse kopertint overheerst, in andere veroorzaken Negers een duister straatbeeld; en nog andere zijn blanker dan Londen. Om de tegenstellingen nog meer te accentueren is er de Mesties, de man wiens bloed half blank en half Indiaans is; de Mulat, half zwart en half blank; de Zambo, half Neger half Indiaan.

Er is in Latijns-Amerika een soepelheid in de menselijke relaties, die blijk geeft van meer verdraagzaamheid en begrip dan men aantreft in de andere gebieden van de Westerse wereld. Mensen uit andere werelddelen, die een van de twintig republieken bezoeken, hebben er moeite mee, te wennen aan de onverschilligheid die daar bestaat op het stuk van de huidskleur. Op straat, in de hotels, in gezelschap, nergens besteedt men aandacht aan variaties in het kleuren-gamma die problemen zouden scheppen in tal van andere landen. En zo is het altijd geweest, want zowel de helden als de marqué's in de geschiedenis van Latijns Amerika waren zwart, bruin en blank.

Sedert de grote ontdekking door Columbus, nu ruim vierhonderdvijftig jaar geleden, hebben de volken van elk ras meegedaan aan het bevolken van de Nieuwe Wereld. In hoofdzaak echter behoren, in Latijns-Amerika althans, die volken tot drie grote groepen: Indianen, Negers en Romanen - te weten Spanjaarden, Portugezen en Italianen. Deze zuivere kleuren van het

mensheids-palet, bruin, zwart en blank, zijn vlot samengesmolten. In de loop der eeuwen combineerden zij zich in alle mogelijke verhoudingen; en niet alleen lichamelijk kwam het tot vermenging, ook het maatschappelijk leven bracht de drie typen voortdurend met elkander in contact. Het meest voorkomende type Latijns-Amerikaan is thans de gemengdbloedige - de mesties of de mulat.

De eerste blanke veroveraars kozen onbekommerd Indiaanse en Negervrouwen tot echtgenoten en maîtresses en leefden openlijk met haar. Dat lag volkomen in de lijn van de traditionele gewoonten in Spanje en Portugal, waar de mensen al eeuwen lang plachten te trouwen met de donkere Moren. Men heeft Spanje zelfs menigmaal 'half Afrikaans en half Germaans' genoemd. En het Andalusische karakter van Spaans Latijns-Amerika is een feit, waarop niet genoeg de nadruk kan worden gelegd. De Andalusiërs waren op het Iberische schiereiland de mensen met het meeste Islamitische bloed.

Zowel de wereldlijke als de kerkelijke overheden der Spaanse, Portugese en Franse koloniën waren vóór ras-vermenging. Kroon en Kerk moedigden haar aan uit morele overwegingen, en zij beschermden dan ook de huwelijken tussen blanken, Indianen en Negers. Reeds een Spaanse wet van 1514 geeft met zoveel woorden uiting aan de wens van de staat, 'dat Indiaanse en Negermannen en -vrouwen volkomen vrij zullen zijn te huwen met wie zij maar wensen, of dat nu inheemsen of Spanjaarden zijn, en dat hun daarbij niets in de weg zal worden gelegd.' En zodoende vormden van het eerste begin af grote aantallen mestiezen en mulatten flinke parten van de bevolking van Spaans, Portugees en Frans Amerika.

De ras-menging voltrok zich op elk niveau. Het gevolg hiervan was dan ook, dat toen de Latijns-Amerikanen hun onafhankelijkheids-oorlogen gingen voeren, het gros van de strijdkrachten, van Haiti tot Argentinië, bestond uit Indiaanse boeren, Neger-slaven, mestiezen en mulatten. Herhaaldelijk is beweerd, dat zowat een derde deel van het leger van San Martin, dat over de 6.000 meter hoge Andes naar Chili trok, uit zwarte barrevoeters bestond, merendeels slaven, uit de hete, tropische laagvlakten. De leiders van Mexico's oorlogen tegen Spanje waren mestiezen en Indianen, en in Buenos Aires staat een standbeeld van El Negro Falucho, een befaamde held uit de Argentijnse onafhankelijkheidsoorlog. Er is ook vaak beweerd, dat Bolivar negerbloed in de aderen had. Henrique Dias, een van Brazilië's nationale hel-

den uit de strijd tegen de Nederlanders, was een Neger. En er waren er nog heel veel meer.

Buiten Latijns-Amerika zijn er velen, die menen, dat dit werelddeel wegens die mengeling van mestiezen, mulatten, Indianen, Negers en Romanen onontkoombaar voor de keus: dictatuur of anarchie, is gesteld. Dat Latijns-Amerika niet geschikt zou zijn voor de eenvoudige procedures ener vertegenwoordigende democratie, schrijven zij toe aan het ras. Maar dat is niet zo. Wie maar iets afweet van de geschiedenis van dit gebied, kan weten dat de invloeden van buiten, de rol die door niet-Latijns-Amerikanen werd gespeeld, evenzeer te gispn zijn, zo niet meer. Alleen al de in dit opzicht heersende waanideeën tonen afdoende aan, dat de geschiedenis van Latijns-Amerika op z'n minst even zwaar zou moeten wegen bij het onderwijs als de politiek van de Europese dynastieën. De jeugd kan immers alleen dan een heldere kijk krijgen op de daden en verwachtingen van andere volken, die van Latijns-Amerika inclus, als zij vertrouwd is met hun verleden.

De waarheid mag nòg zoveel mensen onaangenaam in de oren klinken, toch moet zij zegevieren. Welnu, de dwingelandij en de anarchie, die de bladzijden van de Latijns-Amerikaanse geschiedenis besmeuren, zijn veeleer door de historie dan door het ras te verklaren. Zij zijn goeddeels het gevolg van de vorm waarin die twintig republieken oorspronkelijk gegoten waren, van de omstandigheden waaronder zij zich ontwikkelden.

De Latijns-Amerikaanse republieken zijn voortgesproten uit koloniale stelsels, die de praktijk van een vertegenwoordigend bewind niet kenden. Zij groeiden op in een sfeer van absolutisme, die in Englands Noordamerikaanse koloniën niet bestond. Men moet de betekenis van dat contrast niet onderschatten.

Van hun ontstaan af hadden de Britse koloniën in Noord-Amerika charters, die zij zorgvuldig in stand hielden; het waren in wezen democratische constituties. De Engelsen die naar Amerika gingen, hadden feitelijk zodra zij scheep gingen verlot om hun onafhankelijkheid te proclameren, en de macht van de gouverneurs des konings was beperkt door de plaatselijke 'parlementen'. In veel van die koloniën was de belangrijkste religie niet de officiële Britse, en er ontwikkelde zich een verscheidenheid van godsdiensten, die tot een trant van samen-leven noopte. In wezen waren de houdingen en de revolutionaire mentaliteit van de eerste kolonisten van meer betekenis dan datgene wat de troepen onder Washingtons bevel honderdvijftig jaar later be-

zielde. De Constitutie van Philadelphia was het natuurlijke hoogtepunt van een ontwikkeling, die vele jaren had geduurd. De mensen die haar opstelden brachten niet zozeer een bestaande structuur ten val; veeleer bevestigden en verhelderden zij datgene wat al bestond in hun hart en hun brein en in hun culturele tradities. Het was een verdere stap in een evolutie, en niet een revolutie. Noord Amerika's oorlog van 1776 werd niet gevoerd om instellingen om te kegelen, maar om staatkundige rechten stevig te funderen.

De toestand in Latijns Amerika was precies het tegengestelde. Spanje, Portugal en Frankrijk vergrootten hun rijken met hun koloniën, en deze werden de stiefkinderen van het moederland. De onderkoningen, gouverneurs en commissarissen vertegenwoordigden volkomen hun koningen - die absolute monarchen waren - benevens de Katholieke Kerk, die geleid werd door de inquisitie. Een plaatselijk gezag bestond ternauwernood; stedelijke raden hadden alleen maar iets te zeggen in zaken van gering belang; het gewicht der monarchie was voelbaar tot in de afgelegenste streken van het rijk. Alle wetten werden tot in het kleinste detail in het moederland opgesteld. Er was geen spoor van autonomie of vertegenwoordigend stelsel, en ook niets dat de mensen in die zin kon opleiden. Opvoeding in democratie was niet toegestaan. Toen de koloniën ten slotte het juk van het moederland afwierpen, moest dat wel uitlopen op een ramp. Maar er was nòg een reden, en misschien wel een veel grotere, voor de anarchie en het geweld, waartoe het komen zou. Latijns-Amerika was rijk, Brits Noord-Amerika niet. Geen enkele Indiaanse leider benoorden de Rio Bravo bezat de rijkdommen van een Moctezuma of een Inca, waardoor de verbeelding van avonturiers in het oude land kon worden geprikkeld. Een schrale woestenij wachtte de Puriteinen, toen zij aan land gingen uit de Mayflower. Maar Latijns-Amerika was een Dorado. Had Columbus de hele zaak niet op gang gebracht toen hij zei: „Hier ligt de geboorteplaats van het goud!” Goud en andere edele metalen wachtten hen, die bereid waren tot de zeer geringe krachtsinspanning, die vereist werd om zich ervan meester te maken. Een rijke bodem en een aangenaam klimaat maakten het mogelijk, het hele jaar door gewassen te kweken, die konden worden geëxporteerd. De heersers van Spanje, Portugal en Frankrijk wilden niet gedogen, dat die landen, die zulke rijke bijdragen leverden aan hun schatkist - waaruit zij hun legers en hun maîtressen konden betalen - hun ontglipten.

Helaas, toen die heersers ten slotte het veld moesten ruimen, kwamen de rijkdommen in de macht van andere niet-Latijns-Amerikanen. Europa's industriële revolutie was flink op gang gekomen en over Latijns-Amerika's natuurlijke rijkdommen gingen nu mensen beschikken, die geen vurig verlangen aan den dag legden om de zegeningen der democratie te verbreiden, want deze zouden hun heerschappij over het economisch leven van de desbetreffende volken in gevaar kunnen brengen. Hoe weinig de idealen van een vertegenwoordigend bewind betekenden voor dat slag mensen, en hoe zij zich te weer stelden om zoiets tegen te gaan, kan blijken uit het feit, dat de zuidelijke helft van de Verenigde Staten, het enige gebied dat toentertijd als rijk werd beschouwd met zijn rijke bruine grond waarop tabak en suiker groeien konden, zelfs een beperkte democratie slechts kon beleven na de slachting waarin vele duizenden omkwamen, na de Burgeroorlog in het midden van de 19de eeuw. En Jamaica, een eiland dat indertijd veel meer bijdroeg aan de Britse schatkist dan de dertien Noordamerikaanse koloniën tezamen, zou pas in onze tijd een schijn van onafhankelijkheid verwerven.

Helaas, toen de Latijns-Amerikanen voldoende waren gerijpt om te beseffen, dat de rijkdommen van hun landen werden weggezogen ten bate van anderen, waren moderne wapens uitgevonden waarmee een handvol mensen geweldige massa's konden beheersen.

De buitenwereld maakt thans de indruk, overtuigd te zijn, dat het meest kenmerkende van de geschiedenis van Latijns-Amerika geweld en bloedvergieten is. Slachtingen lijken wel het telkens terugkerende refrein te zijn. Maar het is wel duidelijk, dat die mensen geen keus hadden. Ze moesten wel op kruit vertrouwen, ze moesten wel naar geweld grijpen; immers alle andere middelen waren hun ontzegd. En men moet ook wel goed bedenken, dat de Latijns-Amerikanen anders staan tegenover leven en dood. Hun leven op aarde heeft hen bevrijd van de vrees voor de dood, of voor de hel. Voor hen zijn leven en dood onafscheidelijk, en als het leven zonder betekenis is, dan verliest ook de dood zijn betekenis. Misschien komt het wel hierdoor, dat zij bereid zijn vrijwillig hun leven te geven voor een ideaal, het ideaal hun eigen lot te kunnen bepalen.

Sinds het begin van de vorige eeuw heeft de geschiedenis van Latijns Amerika zich aan een vast patroon gehouden - perioden van monolithische dictatuur wisselden af met perioden van revolutie en anarchie. En toch, onder al die dictaturen en die anar-

chie is er steevast één ondergrondse stroom geweest - die van mensen, strevend naar democratie. Van tijd tot tijd hebben zij hun onderdrukkers de bewindsteugels ontworpen, maar dan werden zij weer voor een poos teruggedrukt door de veel krachtiger outillage en organisatie van diegenen, die de status quo willen handhaven. Toch bleef ook gestadig een lichtstraal het pad van die volken beschijnen - een zin van Bolivar waaruit blijkt, dat hij beseftte welke hinderpalen Latijns-Amerika zou moeten overwinnen; deze zin: Sin Libertad, no hay patria - Zonder vrijheid geen vaderland. Een intelligente toeschouwer, wiens oor is afgestemd op de historische ontwikkeling, móét wel inzien, welke ontwikkeling zich hier voltrekt en zich zal blijven voltrekken.

Het gaat hier om koloniën, die niet ophielden koloniën te zijn alleen-maar omdat zij politiek onafhankelijk werden. Immers hoe 'politiek onafhankelijk' kunnen mensen zijn, als het economisch leven van hun land door buitenstaanders wordt beheerst?

Soms leek het wel of de verlangens, de verwachtingen en de dromen van die volken het doods-moment naderden - toch zijn zij blijven leven. Vier eeuwen achtereen hebben zij hun naakte voeten aan de rotswanden bezeerd, maar nu beginnen zij over de muur heen te zien. Een nieuwe wereld doemt voor hen op. Een heel nieuwe wereld komt uit de schaduwen, in het licht van een nieuwe dageraad. Wij leven in een periode, waarin Latijns-Amerika zijn traag binnenkomen in de 20ste eeuw verkondt.

Dat, waarvan wij thans getuige zijn, is iets anders dan het laatste bedrijf van een drama dat van de aanvang af vol innerlijke tegenspraken zat. Sommige daarvan waren alleen-maar symbolisch - 'Spaans' Amerika werd ontdekt door een Italiaan; en het werd veroverd en gekoloniseerd door doodgewone mensen uit Andalusie, Castilië, Navarre of Galicië, onder het bewind van een koning die 'keizer van Duitsland' was, Karel V.

Maar treurig genoeg waren andere tegenspraken maar al te reëel. De grootste daarvan is wel geweest, dat het land mateloos rijk was, het volk nijpend arm. Een refrein dat telkens weer werd gehoord en dat Latijns-Amerika heeft geobsedeerd als een rouwzang, was dat van de 'bedelaars die stierven op stapels goud'. En laten we nimmer vergeten, dat de honger sinds onheuglijke tijden de gevaarlijkste kracht is geweest in de politiek. Anarchie en geweld hebben altoos het best gefloreerd op lege magen.

Zelfs nu nog schijnen vele niet-Latijns-Amerikanen, die verontwaardigd hun wel-verzorgde handen wringen wanneer ze iets

lezen over weer zo'n moord of staatsgreep of revolutie in Latijns-Amerika, niet te beseffen, dat twee derde van de bevolking van Latijns-Amerika, oftewel 125 miljoen mensen, elke avond met honger naar bed gaan op een lemen vloer; dat twee van de vijf Latijns-Amerikanen, oftewel 80 miljoen mensen, nooit iets hebben gelezen over 'de verhevenheid der democratie' of 'de euvelen van het communisme', want ze zijn volkomen analfabeten; en dat het peil der economische ontwikkeling het laagste is in heel het Westen. Voor de meeste mensen die in Latijns-Amerika wonen is hun gebied er een, waar hun productiviteit onder het kapitalisme toeneemt met 1 percent per jaar, terwijl de bevolking toeneemt met rond 3 percent. Om al die redenen is elk land in dat geweldige gebied als een kruitvat in afwachting van een lucifer.

In onze dagen begint de mist van Latijns-Amerika's geschiedenis op te trekken. Natuurlijk mag de smook van oude veldslagen de gebeurtenissen van het heden niet verhullen, want kwaad worden over de geschiedenis heeft niet veel zin; wie daaraan toegeeft maakt zich alleen maar blind voor de gebeurtenissen van het heden. Maar op de hoogte zijn van het verleden heeft wel degelijk zin, al is het maar om te begrijpen hoe waar het is, dat de jeugd van een mens bepalend is voor de misdaden die hij begaat.

Er is wel eens gezegd, dat de 'vaders van Amerika' - Columbus, Cortes, Pizarro, Balboa, De Soto, Cabeza de Vaca en nog vele anderen - 'niemands zonen' waren. Toch heeft het hun daden, die gekenmerkt werden door scheuten waanzin en diverse graden van onwetendheid, niet aan geschiedschrijvers ontbroken. En waarom ook niet? Niet veel acteurs hebben een zo geweldig drama opgevoerd op zulk een toneel.

Anderzijds heeft men buiten Latijns Amerika maar zelden iets vernomen over de levens en verrichtingen van: een Neger, als slaaf geboren, die slaagde waar Spartacus faalde en zijn volk bevrijdde, *Toussaint L'Ouverture*; een volbloed-Indiaan, die zich verhef en tot president van Mexico gekozen werd, *Benito Juarez*; drie mestiezen - een die zijn volk in een vaste greep hield terwijl buitenlanders het verkrachtten, *Porfirio Diaz*, een ander die als martelaar stierf op een wit paard, *Emiliano Zapata*, en een derde, een bandiet die een Robin Hood werd, *Pancho Villa*; twee Spaanse creolen, de een 'n dichter die stierf al vechtende voor de vrijheid van zijn eiland, *José Martí*, de ander een jong soldaat, wiens hoofd werd afgekapt door de veroveraars van

Californië, *Joaquin Murietta*. Zeven mannen, zwart, bruin en blank, mannen die noch waanzinnig noch dom waren, mannen wier leven werd beheerst door toegewijde beginselen, gericht op een duidelijk doel. Mannen, wier leven aandacht verdient, niet slechts in Latijns-Amerika maar ook in de rest van de wereld. Mannen die, één uitgezonderd, nimmer de raad uit het oog verloren, die de nobele Don Quichote zijn trouwe Sancho gaf: 'De vrijheid, Sancho, is een van de kostbaarste gaven die de Hemel de mens geschonken heeft; noch de schatten der aarde noch die van de zee zijn ermee te vergelijken. Voor de vrijheid zoals voor de eer mag en moet men het leven wagen.'

Het onderhavige geschrift pretendeert niet de afsluitende levensbeschrijvingen van deze mannen te bieden. Als men in dit bestek alle details van hun leven zou willen samenvatten, dan zou dat net zoiets zijn als het Onze Vader schrijven op een speldeknop of als het samenproppen van de Britse kroonjuwelen in een schoenendoos. Men vindt hier alleen maar de grote lijnen van hun leven en van dat van de volken om hen heen; hun verrichtingen - de goede en de verkeerde - die uitsluitend mogelijk werden door de gemeenschappelijke inspanning van gewone mensen. Wij zullen ons dan ook niet, zoals de meeste biografen doen, concentreren op de persoonlijke, de psychologische aspecten van hun levens, ter verklaring van het hoe en waarom; wij zullen veeleer pogen de situaties en de omstandigheden te belichten, die deze mannen gemaakt hebben tot wat zij werden.

TOUSSAINT L'OUVERTURE

KORT NA zijn aankomst in de Nieuwe Wereld bezocht Columbus Haiti, dat door de Caraïbische Indianen 'het land der bergen' werd genoemd. In brieven aan vrienden en begunstigers, en in zijn dagboeken, uitte hij zijn geestdrift over wat hij er aantrof. Hij noemde het 'de bekoorlijkste plek ter wereld', en eens zelfs 'Gods paradijs'. In zekere zin had Columbus het bij het rechte eind - Haiti zou een van de bekoorlijkste plekken ter wereld kunnen wezen. Maar van 'Gods Paradijs' zou het wel een heel eind vandaan blijken te zijn.

Toen Benjamin Dacosta suikerriet uit Java naar het Caraïbische gebied overbracht, in het midden van de 17de eeuw, bracht hij een geweldige economische omwenteling teweeg, die de behoefte schiep aan grote aantallen arbeiders. Want toen de Europeanen hier eertijds gekomen waren, waren zij gekomen met het Kruis en het Zwaard. En van het Zwaard had men hier helaas veel kunnen bespeuren. Het ging de blanke kolonisten goed, maar de Caraïbische Indianen kwamen om. En dus zou de Caraïbische Zee, de Middellandse Zee van Amerika, de Zee der Slavernij worden. Slaven moesten uit Afrika worden geïmporteerd.

Hun lot was triest. Elk jaar stierf een negende van de slaven op Haiti. De sfeer waarin zij moesten leven was zo afschuwelijk, dat duizenden een eind aan hun leven maakten. Zelfmoord betekende ontsnapping - de vrijheid bengelde aan de takken van vele bomen. Maar het totale aantal slaven nam niet af; met grote regelmaat kwamen de slavenschepen de havens binnenlopen.

Daar de broederlijke liefde van het Evangelie die slaven werd ontzegd door hun beschaafde Christelijke meesters, konden zij hun toevlucht alleen maar nemen tot de voodoo-cultus . . . en de dood. Het was een rampzalig land voor het half miljoen negers, overheerst door 30.000 blanken met de zweep in de hand.

Ook reikte het 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' van de Franse Revolutie niet tot Frankrijks koloniën. Niettemin, het eiland werd beroerd door vage vleugen van die omwenteling. Sombere vlammen werden erdoor aangewakkerd tot een van de

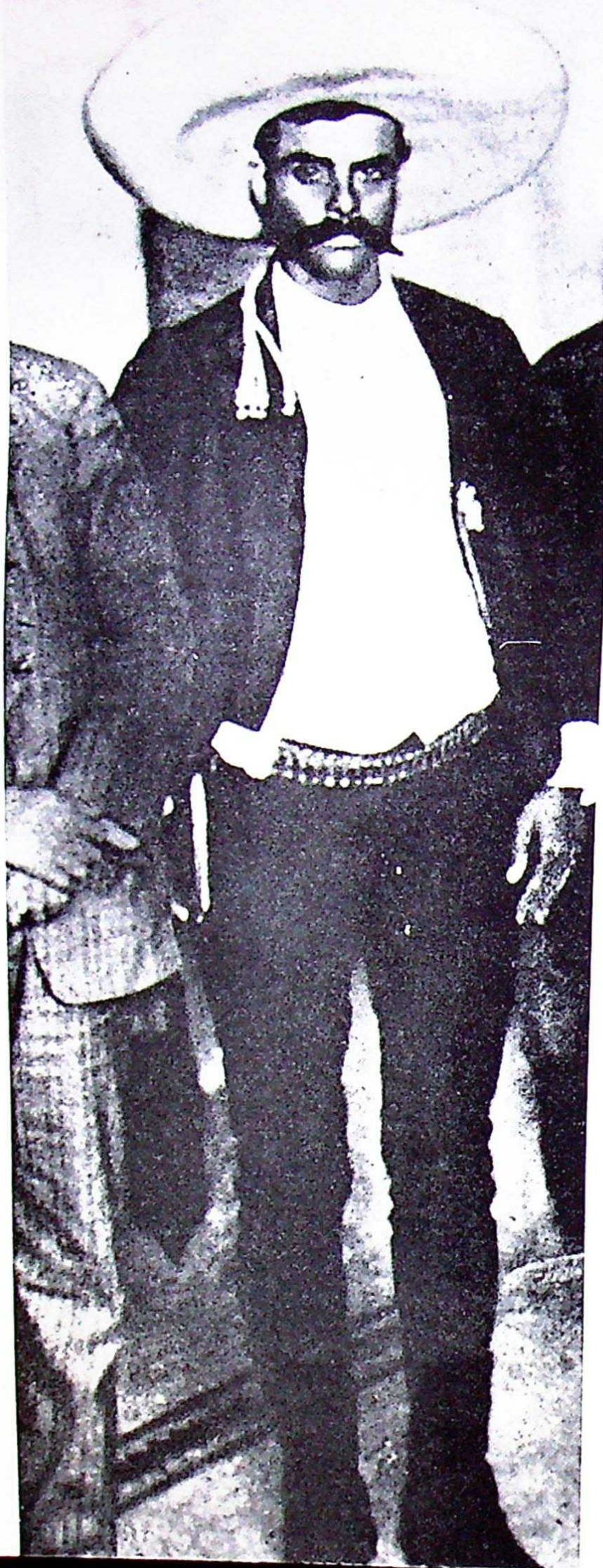
Toussaint L'Ouverture

Benito Juárez

Porfirio Díaz

*Emiliano
Zapata*

Pancho Villa

José Martí

**WILL BE
EXHIBITED
FOR ONE DAY ONLY!**
AT THE STOCKTON HOUSE!
THIS DAY, AUG. 12, FROM 9 A. M. UNTIL 6 P. M.
THE HEAD
Of the renowned Bandit!
JOAQUIN!
AND THE
HAND OF THREE FINGERED JACK!
THE NOTORIOUS ROBBER AND MURDERER.

"JOAQUIN" and "THREE-FINGERED JACK" were captured by the Niter Beach, under the command of Capt. Harry Lane, of the U.S. Cavalry, and held. No reasonable doubt can be entertained in regard to the identification of the head as an exhibition, as being that of the notorious robber, Joaquín Marietta, as it has been recognized by hundreds of persons who have formerly seen him.

Oproep ter bezichtiging van het hoofd van Joaquín Marietta op
12 aug. 1893 in Stockton, Californië

meest inspirerende gebeurtenissen der geschiedenis - de succesvolle revolte van slaven tegen hun meesters. Een ex-slaaf, Toussaint L'Ouverture, slaagde, waar Spartacus faalde. Dankzij zijn aanvoering, zijn leidersgaven en zijn krachtsinspanning werden de troepen van Napoleon Bonaparte verslagen en werd Haiti het eerste land in Latijns-Amerika dat zijn politieke banden met Europa verbrak.

François Dominique Toussaint werd op 1 november 1744, als zoon van een vrije neger en een slavin, geboren op de Bredaplantage in Haut-de-Cap, een provincie in het noorden van de Franse kolonie Haiti, of Saint-Dominique zoals zij meestal werd genoemd. Deze plantage, een van de grootste en best bestierde van het eiland, met werk voor meer dan duizend slaven, behoorde toe aan een in Frankrijk wonende landeigenaar, graaf de Noë, die de leiding overliet aan een rentmeester met ruime opvattingen, een man die zich opmerkelijk zorgzaam gedroeg tegenover de arbeiders.

Pierre Baptiste Simon, de vader van François Dominique, was een volbloed-neger van de Arada-stam. Het staat niet vast of hij in Amerika of in Afrika was geboren. Vast staat, dat hij een ongemeen mens was. Niet alleen kon hij lezen en schrijven, wat hij zich eigen had gemaakt terwijl hij slaaf was bij de Jezuïeten, maar hij wist ook aardig wat af van planten en hij kon geneesmiddelen brouwen voor mens en dier. Toen de Jezuïeten van het eiland werden verbannen, werd Pierre Baptiste, samen met andere slaven, bevrijd. Vroom Katholiek als hij was, had hij het ook klaargespeeld een mondjevol Latijn te leren vóór hij de vrijheid kreeg.

Pierre Baptiste had een wit voetje bij rentmeester Beager, en daardoor kon hij zijn gezin veel onaangename consequenties van het slaaf-zijn besparen, maar hen vrijkopen kon hij niet. Pauline, de moeder van François Dominique, en haar andere zeven kinderen, vier broers en drie zusters bleven slaven totdat hij, de oudste, hun vrijheid zou bewerken.

François, een kleine tengere jongen - zo klein en tenger dat zijn vrienden hem fatras-bâton, knuppeltje, noemden - werd nooit langer dan ruim anderhalve meter. Hij had het figuur van een jockey en werd inderdaad zulk een voortreffelijk ruiter, dat men hem later in zijn leven wel 'de centaur van de savanna's' zou noemen. Pierre Baptiste deed zijn best om zijn bekwaamheid, krui-

dendrankjes te brouwen, met Latijnse woorden te spelen, en Frans te spreken, te lezen en te schrijven, aan zijn oudste zoon door te geven. Maar François heeft het nooit zo ver gebracht dat hij de taal van Molière net zo goed kon spreken als Creools, een mengsel van Franse, Spaanse en Neger-dialecten.

Nog in zijn jonge jaren kreeg de kleine fatras-bâton tot taak het vee te hoeden. Dat was even prettig als nuttig, want niet alleen was dat baantje veel gemakkelijker dan de hele dag op het land werken, maar het gaf hem ook de kans veel te lezen en na te denken. De meeste planters vonden dat hun slaven niets hoefden te leren, maar Beager was het hier niet mee eens. Hij was altijd bereid boeken uit te lenen aan zijn herdertje. En Toussaint, die gedoopt was en die heel zijn leven een vurig Katholiek zou blijven, kon ook boeken lenen van de geestelijken in de omgeving.

In die tijd - hij was nog maar een tiener - vond een gebeurtenis plaats die ongetwijfeld een duurzame indruk op de jongen maakte en stellig van invloed was op zijn verdere levensloop.

De onderdrukking door de slavenhouders werd met zoveel grondigheid in stand gehouden, dat er van georganiseerd verzet in de vorm van slavenopstanden nauwelijks sprake was. De eerste echte poging om zich te verweren was de rebellie die geleid werd door een aanvoerder van weggelopen slaven, Macandal. Macandal was een Afrikaanse neger; hij was geboren in Guiana en had maar één arm. Hij was slaaf geweest op een plantage dicht bij de hoofdstad, Le Cap, hij was ontsnapt en bracht het alras tot aanvoerder van de z.g. Maroons, weggelopen slaven benevens hun kroost. Zij leefden in schuilplaatsen in het gebergte en zorgden voor hun onderhoud door de jacht en door overvallen op plantages, waarbij zij dan het vee stalen en de slaven aanspoorden met hen mee te gaan.

Aanvankelijk hadden de Maroons maar één zorg: in leven te blijven, en vrij. Maar voor Macandal was dat niet genoeg. Hij had geen rust zolang Negers in slavernij bleven op het eiland. Hij wilde zijn volk aanvoeren in een oorlog, die ten doel zou hebben het te bevrijden van de blanke overheersing. Door voodootrommels opgeroepen kwamen de slaven soms van mijlen-ver bijeen rondom grote vuren in het duistere woud en luisterden naar die zwarte Messias, die hun de vrijheid predikte. Hij was een groot redenaar en men zei van hem dat hij contact had met de Duivel.

In 1757 besloot Macandal de strijd te verplaatsen naar de hoofd-

stad van de kolonie. Wapens had hij niet, en dus kwam hij op een merkwaardig idee - hij zou de hele blanke bevolking vergiftigen. Duizenden pakjes vergif werden uitgedeeld onder de Negers van de hoofdstad, met de opdracht op een bepaalde dag alle eten en drinken dat door de blanken zou worden genuttigd te vergiftigen. Wanneer dan de argeloze blanken in hun doodsstrijd waren zouden Macandal en zijn honderden strijders de stad binnentrekken, de overlevenden afmaken en de macht in handen nemen. Edoch, het complot kwam aan het licht voor het kon worden uitgevoerd. Macandal werd gevangen genomen en kwam op de brandstapel in maart 1758. François Dominique Toussaint was toen veertien jaar.

De jaren gingen voorbij. Maar op Haiti stond de klok stil. De Franse Westindische planters stonden hun slaven maar zelden toe, in de kerk te trouwen, want als dat gebeurd was konden de echtelieden niet afzonderlijk worden verkocht; een door een wettig huwelijk ontstaan slaven-gezin mocht niet worden gespleten. Men is tot de raming gekomen, dat in die tijd op Haiti slechts één neger-echtpaar op de 5.000 wettig getrouwd was. Hoe populair François Dominique ook was bij de ruimdenkende beheerders van de Breda-plantage, hij kreeg nimmer vergunning om officieel te trouwen. Toen hij veertig jaar was ging hij samenleven met Suzanne Simon. Dat was een forse, vrolijke vrouw, zonder veel zwier. Zij was een ver familielid van Toussaints vader, tussen de dertig en veertig en moeder van een jongetje van vier. Weldra zou zij ook een zoon hebben van Toussaint.

Toen Beager stierf werd hij opgevolgd door een rentmeester, die al even vriendelijk van aard was en ook ruimdenkend, Bayon de Libertat. François Dominique kon ook met hem uitmuntend opschieten; hij werd niet alleen bevorderd tot koetsier, maar kreeg ook een lapje grond, dat hij samen met anderen ging bewerken. Ontegenzegglijk was het leven dat hij leidde stukken beter dan dat van de gemiddelde slaaf-landarbeider en ook dan dat van de meeste huisbedienden. Misschien ligt hier wel de verklaring van het feit, dat de toekomstige neger-leider in zijn latere leven geen haat tegen de blanken aan den dag legde.

Desondanks was hij niet blind voor het onrecht, de krenkingen en de pijnen die de mensen van zijn volk op andere plantages te verduren hadden. En ook beseftte hij, dat de Negers niet omdat zij zwart waren maar omdat zij zwak waren in slavernij verkeerden. Waren het niet Afrikaanse stamhoofden die hun krijgsgevangenen, mensen van hun eigen ras, aan Europese slavenhande-

laars verkochten? En omdat hij boeken over de Romeinse geschiedenis gelezen had, wist hij dat ook miljoenen blanken in slavernij hadden geleden.

Conservatief van aard als hij was, koesterde François Dominique Toussaint de overtuiging, dat de afschaffing der slavernij een ideaal was, dat pas na vele jaren in werkelijkheid kon worden omgezet. Hij geloofde, dat de negers de blanken nodig hadden om hen te leiden en te onderrichten. Redelijke hervormingen, die aan de ergste misstanden een eind zouden hebben gemaakt, zouden voor hem voldoende zijn geweest. Zoals zo vele slaven hoopte hij, dat de koning van Frankrijk hun lot zou verbeteren. Het is inderdaad een feit, dat alle decreten die hun bescherming beoogden, door de koning waren getekend. Maar de planters zaten helaas zo ver van Parijs, dat zij de wet zonder bezwaar konden negeren. Wilde de koning maar een leger sturen om de kolonisten te dwingen zijn wetten te gehoorzamen!

De jaren verstreken, en Toussaint was niet jong meer. Hij was een grijscharig man van middelbare leeftijd. En het is best mogelijk, dat hij kennis had genomen van Abbé Raynals befaamde *Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce des Européens dans les deux Indes*, die in 1770 verscheen.

'Volken van Europa, zo schreef Abbé Raynal uw slaven zullen het juk afwerpen dat hen drukt. Het ontbreekt de Negers slechts aan een leider. Waar zal die grote man gevonden worden? Hij zal eens komen, dat lijdt geen twijfel; hij zal de gewijde vaan der vrijheid heffen en zijn gezellen in het ongeluk om zich verenigen. Onstuimiger dan bergbeken zullen zij allerwegen de onuitwisbare sporen van hun wrok achter zich laten. De oude wereld zal evenals de nieuwe hun leider toejuichen. De naam van de held die de rechten van het mensdom zal hebben hersteld zal voor altijd gezegend zijn.'

De paarden zijns meesters mennend, zijn stukje grond bewerkend, de gereedschappen in de suikerfabriek beherend, andere slaven behandelend die hem vroegen hen te helpen met de dranken die hij brouwde uit de bergkruiden, lezende zo vaak hij weer een nieuw boek kon bemachtigen, had Toussaint een zeker prestige verworven; in zijn gemeenschap was hij een man met heel wat invloed geworden. Maar hij was nu bijna vijftig, en zijn levenseinde leek in zicht. In werkelijkheid echter was zijn eigenlijke leven nog niet eens begonnen. Zij die in contact kwamen met die bedaagde, bedaarde en bescheiden slaaf, konden moeilijk

iets bevroeden van de loopbaan die hem wereldvermaard zou maken.

De Franse Revolutie van 1789 was als een geweldig onweer langsgetrokken aan de horizon. De Haitianen hadden het gerommel van de donder gehoord, zij hadden de regen gevoeld en de toorn van de wind, maar het onweer zelf had elders gewoed. Het trok langs Haiti heen. Toch versterkte het er indirect de ontevredenheid.

Allengs werden de revolutionaire ontwikkelingen in het moederland openlijk besproken in de kolonie. Zou er wellicht een einde komen aan de koloniale status? Tot dusver was het bewind volledig in handen van de ambtenaren die uit Frankrijk waren gestuurd, en zelfs de plaatselijke aangelegenheden werden van Parijs uit bedisseld. De kolonisten konden uitsluitend verkopen aan en kopen van het moederland. Aangezien Frankrijk slechts zowat een kwart van Haiti's uitvoer kon gebruiken, verkochten Franse kooplieden de rest aan anderen door en verdienen daarmee geld, dat eigenlijk de kolonisten ten goede had moeten komen. En het betrof een rijk land. Geen ander eiland in West-Indië was zo belangrijk. Nergens elders in het Caraïbische gebied waren er zulke welgestelde kolonisten, rijke lieden die rekenden met zoveel koeien, zoveel muilezels, zoveel slaven. En waar vond men zulke bloeiende ondernemingen, waar vond men prachtiger plantages? Twee derden van Frankrijks in- en uitvoer voltrok zich met dit eiland. Toen de Revolutie uitbrak, voorzag de kolonie half Europa van suiker, koffie, katoen. Allicht dat de kolonisten wel blij waren met het einde van het ancien régime.

Maar niet met al wat ze hoorden waren ze blij. Er waren elementen in de triomf der liberalen te Parijs, die de reactionaire kolonisten met ontzetting sloegen. Bij voorbeeld de Rechten van de Mens. Dat kon zelfs betrekking hebben op slaven! De Negers beseften dit en ook zij hadden het over de Revolutie - zij het niet openlijk. Zij reageerden anders dan de kolonisten; hun beviel het best wat zij hoorden. Het móést wel tot moeilijkheden komen. Het duurde niet lang of de Nationale Vergadering nam de wet aan waarbij burgerrechten werden toegekend aan de mulatten. Straks zouden de Negers aan de beurt komen. De blanke kolonisten, beducht dat zij hun slaven kwijt zouden raken, braken met de regering, en alras kwam het tot bloedvergieten. Het jonge revolutionaire bewind te Parijs, dat nog maar zo kort geleden de monarchisten had verslagen, begreep dat het die koloniale

parvenu's op hun nummer moest zetten. En men bedacht daarvoor een listige truc. Als ze zich bedreigd zagen door een slavenopstand zouden die lastposten wel beseffen, dat ze het niet zouden redden zonder duurzame samenwerking met het moederland. Men besloot een schijn-revolte der Negers te organiseren. Natuurlijk was er altijd een risico, dat de slaven, als zij eenmaal, hoe kort ook, de vrijheid hadden geproefd, niet meer bereid zouden zijn haar prijs te geven. Het grote probleem was dus, hoe men een slavenleider zou kunnen vinden met veel aanhang en prestige, die in staat zou zijn zulk een schijnopstand te organiseren en onder controle te houden.

De ambtenaren ter plaatse wisten dat de rentmeester van de Breda-plantage, Bayon de Libertat, de regering te Parijs trouw was gebleven. Misschien wist hij er iets op. Een ambtenaar kwam hem opzoeken en legde uit wat men van plan was. De Libertat luisterde aandachtig en wist dat hij het bestuur aan zo iemand helpen kon - zijn prima koetsier, die kon rekenen op het respect en de aanhankelijkheid van alle slaven. Toussaint zou de ideale figuur zijn om de 'opstand' te leiden in de noordelijke provincie. In ruil voor hun dubbelhartigheid zouden Toussaint en de andere leiders de vrijheid krijgen, de andere slaven een extra vrije dag per week; en er zou een eind komen aan de te zware straffen.

Toussaint, die niet langer geloofde dat er van de koning iets te verwachten was, zag zijn kans nu gekomen. Hij verklaarde zich bereid de 'opstand' te organiseren. Voorzichtig als hij was, besloot hij tijdens de eerste fase op de achtergrond te blijven en anderen het initiatief te laten nemen. Hij keek toe, wachtte af en luisterde naar de roffel van de voodootrommels.

Op 22 augustus 1791 brak de opstand uit. Mannen, vrouwen en kinderen, die heel hun leven slaven waren geweest, beleefden eensklaps iets geweldig opwindends - de vrijheid.

De regering wist niet wat zij ontketend had. De scherts-revolte was bloedige ernst geworden. De ene plantage na de andere ging in vlammen op. Tweehonderdtwintig suikerplantages, zeshonderd koffieplantages en tweehonderd katoen- en indigo-plantages werden duizendtwintig as-terpen. Zelfs de orkanen hadden nimmer zulk een verwoesting aangericht. Tweeduizend blanken en tienduizend Negers kwamen om. Aan beide zijden werden afschuwelijke wreedheden gepleegd, want niet veel slaven hadden meesters gehad zoals die van Toussaint. De vrijheid werkte bedwelmend. De ex-slaven kwamen in een roes en vochten door;

hun vroegere bestaan had hen bevrijd van de vrees voor de dood. Het was beter te sterven in de strijd dan terug te keren tot het oude leven. Weldra hadden wel honderdduizend slaven zich aangesloten bij de opstand - maar Toussaint bleef zich bepalen tot toezien en wachten.

De regering en de kolonisten hadden geen keus - zij moesten hun geschillen vergeten en zich aaneensluiten tegen de opstandige slaven, als zij het wilden overleven.

Aanvankelijk had Toussaint niet de overtuiging gekoesterd, dat de totale afschaffing der slavernij noodzakelijk was. Waren de slaven wel rijp voor de vrijheid? Hij dacht, dat de slavernij wel blijven kon, mits de ergste misstanden werden afgeschaft. Maar nu hij wel móést beseffen, dat de klok niet kon worden teruggezet, viel het hem niet moeilijk er anders over te gaan denken. Er was nu ook voor hem maar één oplossing: vrijheid voor heel zijn volk.

Toussaint had de Libertat beloofd, dat hij zou proberen de orde te handhaven op de Breda-plantage, te zorgen dat zij niet werd verwoest en haar zo mogelijk voor excessen te behoeden. Maar de pressie werd te groot en de taak werd onuitvoerbaar; de razernij der menigte was niet te stuiten. Toussaint zorgde dat de vrouw van de Libertat in veiligheid kwam, hij stuurde zijn eigen gezin de grens over naar het Spaanse gebied, en vertrok naar het hoofdkwartier van de opstand. Omdat hij bekend stond voor zijn bekwaamheid, drankjes te brouwen uit kruiden, werd zijn eerste functie bij de rebellen die van 'arts in 's konings leger'. De negers waren immers overtuigd dat zij streden om de wensen van de koning van Frankrijk te vervullen. Wie anders dan een koning had de Verklaring van de Rechten van de Mens kunnen uitvaardigen? Vandaar dat zij hun leger 's konings leger' noemden. Er waren niet veel mensen met de capaciteit een leger van ex-slaven aan te voeren, en het duurde dan ook niet lang of Toussaint kreeg het bevel over een deel van de strijdkrachten. Zijn speciale taak werd het, de recruten die zich aanmeldden tot een leger te kneden. Eerst probeerde hij hun de klassieke krijgskunst bij te brengen; maar toen dit een zinneloos streven bleek, onderrichtte hij hen in de beginselen van de guerilla-tactiek waarvoor zij trouwens veel beter geschikt waren.

Pamphile de Lacroix, een van de generaals van Napoleon, zou later de methoden van de negerleider in de volgende bewoordingen prijzen: 'Nooit was een Europees leger onderworpen aan een strengere tucht dan het leger van Toussaint . . . De manier

waarop hij erin slaagde die barbaren op te leiden, was de grote triomf van Toussaint L'Ouverture.'

Een jaar verstreek zonder dat er veel veranderde aan de situatie. De kolonisten beheersten de versterkte steden, de rebellen het gebergte en het open veld. De planters waren overtuigd, dat gebrek aan wapens en aan voedsel op den duur tot de nederlaag der rebellen zou leiden, en zij beidden hun tijd. Duizenden ex-slaven stierven van honger, maar nog veel meer lieten het leven in de strijd.

In september 1792, drie jaar na de inneming van de Bastille, veranderde de situatie. Drie burger-commissarissen arriveerden uit Parijs met dictatoriale bevoegdheden, maar ook, wat belangrijker was, met zesduizend goed-getrainde en -bewapende soldaten. Dat zou wel voldoende zijn, zo dacht men; weldra zouden de kolonisten met hun getuchtigde slaven de oude levenswijs kunnen hervatten. Doch alras kwam de ontgoocheling. In februari 1793 moest Lodewijk XVI zijn tol betalen aan de guillotine. Toen het leger op Haiti dit vernam wist het heg noch steg. Vele officieren waren monarchisten, en omdat het Republikeinse Frankrijk thans streed tegen het Monarchistische Spanje deserterden zij en trokken de grens over om zich bij de Spanjaarden aan te sluiten. Anderen, voor het merendeel gewone soldaten, boden de rebellen hun diensten aan, en zo werd het opstandige leger een zwart-en-blank leger.

Er wachtten de regerings-strijdkrachten nog meer moeilijkheden. Frankrijk was niet alleen met Spanje maar ook met Engeland in oorlog. En daar de Britten de zeeën beheersten kon het eiland elk ogenblik een aanval tegemoet zien. Tot overmaat van ramp was het tot een scheuring gekomen binnen het regeringskamp. Generaal Galbaud, een creoolse slavenhouder met plantages op Haiti, was van mening dat hij beter dan de anderen wist hoe de oorlog moest worden gevoerd en keurde de methoden der commissarissen af. Hij wilde dat alle macht in zijn handen zou worden geconcentreerd. Waarom zou hij niet de George Washington van Haiti worden? Als de kolonie dan vrij en onafhankelijk moest worden, dan met hem als heerser. Natuurlijk interesseerde de vrijheid der Negers hem net zo min als Washington en zijn tijdgenoten.

De commissarissen waren niet te benijden. Hun toestand leek wanhopig, want van de oorspronkelijke 6000 man was niet veel over. Zij zagen geen andere uitweg dan hulp vragen aan de ex-slaven. Misschien zouden die, als men hun pas-verworven vrij-

heid zou waarborgen en als men hun alle rechten en voorrechten van Franse staatsburgers zou toestaan, bereid zijn in dienst te treden van de Republiek en haar te verdedigen tegen de rebel Galbaub en tegen de Spaans-Britse strijdkrachten. Op die manier zou Frankrijk ten minste het eiland kunnen behouden.

Op 29 augustus 1793 werd een proclamatie uitgevaardigd, waarin aan alle slaven de vrijheid werd aangeboden. Vijftienduizend hunner aanvaardden de Franse voorwaarden. Dit betekende voor Galbaub het einde. Weldra werd hij verslagen, en nadat hij de stad Le Cap in brand had gestoken en geplunderd vluchtte hij met 10.000 man naar de Verenigde Staten.

Toussaint was niet bijster verheugd over de nieuwe ontwikkeling. Natuurlijk had de bevrijding van alle slaven zijn instemming, maar hij vroeg zich af hoe de Nationale Vergadering te Parijs zou reageren op de beloften. Wat hadden de commissarissen eigenlijk te vertellen? Wat was de waarde van hun proclamaties? En hoeveel vertrouwen konden ex-slaven hebben in mannen, die wel Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap als leuze hadden maar die toch maar troepen hadden gestuurd om hun vrijheidsbeweging te fnuiken? Spaanse en Britse strijdkrachten voerden een krachtige actie tegen het Revolutie-bewind, en wie weet zouden zij weldra de regering te Parijs omverwerpen. Zou het niet beter zijn, tot een accoord te komen met de Spanjaarden, die stellig binnenkort het hele eiland in hun macht zouden hebben?

Spanjes part van het eiland was tweemaal zo groot als dat van de Fransen, maar het was in economisch opzicht minder ontwikkeld. In heel het Spaanse gebied waren maar 22 suikerplantages, en er werd amper genoeg koffie en tabak geproduceerd om aan de binnenlandse vraag te voldoen. Toussaint dacht dat hij het met die mensen wel klaren zou.

Er was nòg iets waarover de negerleider piekerde. Het zat hem dwars dat blanken de eer voor zich konden opeisen, dat zij de slaven hadden bevrijd. Op 25 augustus 1793, vier dagen voordat de Franse commissarissen met hun vrijlatings-proclamatie kwamen, had Toussaint het volgende manifest uitgevaardigd: 'Ik ben de eerste geweest, die jullie belangen heeft voorgestaan, en het is mijn plicht daarvoor te blijven strijden. Ik kan niet gedogen dat een ander mij berooft van het initiatief. Aangezien ik het begin heb gemaakt, zal ik het werk ook weten te voltooien. Sluit u bij mij aan, en ge zult de rechten der vrijen eerder genieten dan bij een andere methode. Blanken noch mulatten heb-

ben mijn plannen opgesteld; aan het Opperwezen alleen heb ik mijn inspiratie te danken. Wij zijn begonnen, we hebben volgehouden; thans zullen wij weten hoe wij het doel moeten bereiken.'

Omstreeks die tijd begon François Dominique Toussaint de bijnaam L'Ouverture te gebruiken. Er zijn diverse verklaringen gepopperd voor zijn besluit deze naam aan te nemen. Die van Ralph Korngold in zijn boek 'Citizen Toussaint', stellig de beste biografie van de Neger-Bevrijder, is het aannemelijkst:

'Door de naam L'Ouverture te gebruiken, schijnt Toussaint de Negers te hebben willen inprenten dat hij door het organiseren van de opstand de poort van de vrijheid voor hen had opengezet. In een van zijn latere proclamaties zei hij: 'O, gij Afrikanen, mijn broeders, zijt ge vergeten dat ik het was die de vaan van de opstand hief tegen de dwingelandij, tegen het despotisme, dat jullie in ketenen hield?' De meest-beminde god van het voodoo-pantheon is de god Legba, die door de Negers van Haiti liefdevol Papa Legba wordt genoemd. Welnu, Legba is de hoeder, en dus ook de portier van de Poort van het Lot. Ook nu nog zingen de Negers van Haiti in het Creools: 'Papa Legba ouvri barrière pour moins' (Papa Legba, open de poort voor mij). Licht het niet voor de hand, dat Toussaint, toen hij de naam L'Ouverture aannam, aan Legba heeft gedacht? Hij was een trouw Katholiek en deed later een poging om de voodoo-religie te liquideren, maar hij was ook een behendig politicus en beseftte uiteraard hoe profijtelijk het voor hem moest zijn als zijn naam voor de Negers mentaal verbonden was met Papa Legba - de god die de Poort van het Lot opent. De Negers noemden hem vaak Papa L'Ouverture, waaruit men kan opmaken dat zij inderdaad dit verband legden.' De opstand der Negers was nu een kruistocht geworden. Dat zij, politiek gesproken, in een ander kamp terechtkwamen, was niet essentieel. De hoofdzaak was voor hen altijd, dat zij trouw bleven aan het vrijheids-ideaal en bleven strijden voor onafhankelijkheid en het einde der slavernij.

Toen de vijandelijkheden tegen de Fransen werden hervat beschikte Toussaint slechts over 600 man; toen zij ten einde liepen waren het er 5000 geworden. Zijn reputatie van menselijkheid en de strikte discipline die hij handhaafde waren grote actief-posten gebleken. Franse militairen en steden, die in een andere situatie tot het bittere einde zouden hebben gevochten, gaven zich zonder veel tegenstand over, want zij wisten, dat de Neger-Bevrijder niet zou toestaan dat er geplunderd werd of dat ge-

vangen van welke huidskleur ook slecht zouden worden behandeld.

Toussaint kon altijd rekenen op de volstrekte toewijding van zijn mannen. Zij hadden vooral hierom zoveel eerbied voor hem omdat hij ontberingen en gevaren met hen deelde. Hij wilde niet dat men hem beter voedsel opdiste dan wat zijn soldaten kregen; en als het voedsel schaars was, en dat kwam vaak voor, dan kreeg hij geen ruimer rantsoen dan de anderen. Zijn dapperheid was legendarisch, en de soldaten wisten dat hij hun nooit risico's zou laten lopen die hijzelf niet aandurfde. Hij werd zeventien maal gewond, en eens trof een matte kanonskogel hem in het gezicht; hij had opnieuw geluk - het kostte hem alleen 'n paar tanden.

Kort daarop gebeurden er twee dingen, waardoor Toussaint zich ging afvragen of hij niet wat overhaast en onverstandig had gehandeld door gemene zaak te maken met de Spanjaarden. Groot-Brittannië had zich eveneens bij de Spanjaarden aangesloten in hun strijd tegen de Fransen. Dat was een weerzinwekkende en onlogische bondgenoot, immers de Britten waren uit op herstel van de slavernij in elk gebied dat zij bezetten. Wel had Tom Paine reeds zijn Rights of Man gepubliceerd, maar de slaven in het Britse Rijk moesten nog langer dan een generatie wachten al eer het streven van William Wilberforce en zijn genootschap voor de Afschaffing der Slavernij vrucht zou dragen en de economie de Britse planters hadden overtuigd dat slavernij niet economisch was. Adam Smith en Arthur Young becritiseerden het stelsel der slavernij als het duurste ter wereld. De Engelsen waren gaan ontdekken dat het verlies van hun Noord-Amerikaanse koloniën niet zo'n slag betekende, aangezien alles in Indië goedkoper kon worden geproduceerd. Vrije arbeiders in Indië, die een stuiver per dag verdienden, waren veel voordeliger dan slaven in Amerika. En zo ontstond dan de Abolitionist Society, die zulke menslievende tractaatjes uitgaf. Het duurde tot 1833 eer de Union Jack boven de vrijheid der Negers ging wapperen. De tweede factor, die Toussaint tot een frontwijziging bracht, was dat de Nationale Vergadering te Parijs de proclamatie der commissarissen bekrachtigde waarbij alle slaven in de kolonie werden bevrijd. Uiteraard betekende een frontwijziging een geweldige gok, maar Toussaint durfde het aan en gelastte zijn troepen zich opnieuw tegen de Britten en Spanjaarden te keren. Dat was geen eenvoudige zaak. Toussaints legertje bevond zich midden tussen die Britten en Spanjaarden, en als zij hadden bevroed

dat hij hen in de steek ging laten zou het hun weinig moeite hebben gekost hem te vernietigen. Maar Toussaint slaagde erin uit te breken en zich tamelijk vlot weer bij de Fransen aan te sluiten. De Franse generaal Laveaux was natuurlijk blij met die 5000 overlopers en in zijn dankbaarheid benoemde hij Toussaint tot commandant van de strijdkrachten in West-Indië.

De Britse troepen met hun zware geschut en met sterke steun van de vloot konden zich in de kuststeden zonder veel moeite handhaven tegen het leger van Toussaint, maar in de bergen konden ze niet tegen hem op. De Negers, die nooit veel te eten hadden gehad en die gewend waren aan een leven op de rand van de honger en aan lang en hard werk op de suikerplantages en in de fabrieken, waren voortreffelijke guerilla-strijders. Er waren dagen waarop zij 64 kilometer aflegden in het bergland; Bonaparte, die een groot deel van zijn reputatie te danken had aan de snelheid van zijn bewegingen, had het met zijn troepen nooit verder gebracht dan 52 kilometer op één dag in het gebergte. De soldaten van George III hadden buiten de steden geen schijn van kans.

Toussaint, die met geweld elke poging onderdrukte om tot een herhaling te komen van de uitpattingen welke de eerste fase van de opstand hadden gekenmerkt, deed al wat hij kon om het vertrouwen te winnen van de blanken die in de kolonie wilden blijven. 'Ik zal, zo schreef hij, voortdurend mijn hele invloed en alle middelen waarover ik beschik gebruiken om te bereiken dat de Negers zich de vrijheid niet onwaardig betonen'. Helaas dachten niet al zijn generaals er zo over.

Op 22 juli 1795 werd in Bazel een verdrag getekend tussen Spanje en de Franse Republiek. Frankrijk zou het hele eiland overnemen, en Toussaint L'Ouverture werd bevorderd tot generaal-majoor. Hiermee bekrachtigde het Franse Directoire dat hij de belangrijkste zwarte mens ter wereld was.

Le Cap was op 1 april 1796 het toneel van een geweldig festijn. Onder gejuich van vele duizenden werd de Marseillaise gespeeld, en gouverneur Laveaux hield een rede waarin hij Toussaint de redder van blank en zwart gelijkelijk noemde en de handhaver van het gezag der grondwet. 'Hier staat, zo riep hij uit, die Spartacus, de Neger wiens komst Raynal voorspelde, en wiens roeping het is de wandaden te wreken, die tegen zijn ras werden bedreven!' Laveaux deelde mede, dat Toussaint benoemd was tot luitenant-gouverneur, wat er in wezen op neerkwam dat hij de machtigste man was in Haiti. Ongetwijfeld moet Toussaint

toen beseft hebben, dat men hem moeilijk zou kunnen beletten een onafhankelijke negerstaat te gaan regeren.

In Parijs begon men zich alras onbehaaglijk te voelen bij het aanschouwen van de macht van die ex-slaaf. De sombere vermoedens waren maar al te gegrond. De man bleek steeds moeilijker te manipuleren. Daar de oorlog met Engeland het uitzenden van een groot leger naar het eiland onmogelijk maakte, werd een nieuw stel commissarissen erheen gestuurd om te proberen de eerzuchtige negerleider te beteugelen. Men zou hem het opperbevel laten van de strijdkrachten tegen de Engelsen, maar een poging doen om de toeneming van zijn invloed te stuiten.

Op 5 oktober 1798, zeventien jaar nadat Lord Cornwallis zich bij Yorktown aan George Washington had overgegeven, werden de Britten opnieuw verslagen. Na rond 20 miljoen pond sterling en rond 40.000 man te hebben verspeeld moesten zij erkennen dat zij de nederlaag hadden geleden in de strijd tegen de ongeschoeide, hongerige guerilla's van Toussaint L'Ouverture. Deze zwarte mensen, die tot voor kort slaven waren geweest, hadden Engeland de zwaarste nederlaag toegebracht die zijn expeditielegers hadden geleden sedert de dagen van Elizabeth I, en het zou tot 1914 duren eer zij opnieuw zo zouden worden verslagen.

In een proclamatie tot het leger, vlak voor het einde, zei Toussaint: 'Stelt mij niet teleur. Toont u mannen, die weten wat de vrijheid betekent en hoe zij moet worden verdedigd. Gedooft niet, dat het verlangen naar buit u afhoudt van het vervullen van uw plicht. Niet voor buit vechten wij. Het zal pas tijd zijn om aan stoffelijke zaken te denken, wanneer wij de vijand van onze stranden hebben verdreven. Wij vechten opdat de vrijheid - die kostbaarste van alle aardse bezittingen - niet ten onder ga. Wij vechten om haar te hoeden voor onszelf, voor onze kinderen, voor onze broeders, voor onze medeburgers.'

En tot zijn officieren zei hij: 'Ik vestig uw aandacht op mijn strikte bevel geen plantages in brand te steken, alle gevangenen menselijk te behandelen en de deserteurs uit de vijandelijke gelederen als vrienden en broeders te bejegenen. Ik stel u persoonlijk aansprakelijk voor elke niet-bestrafte daad die indruist tegen dit bevel. Brengt uw mannen op de hoogte van deze instructies, en eist van hen dat zij zich dienovereenkomstig gedragen.'

Toussaint rukte zegevierend het 'Gibraltar van de Antillen', Môle St. Nicolas, binnen toen generaal-majoor Thomas Maitland en zijn troepen de wapens neerlegden. Maar de vrede zou een

vrede-in-vriendschap blijken te zijn. Na al die oorlogen en opstanden, en tevens door de Britse blokkade van het eiland, stagneerde de handel. Haiti's economisch leven was kapot. Er moest iets gebeuren om het te stimuleren. Vóór de Britten verdwenen zou Toussaint een handelsverdrag met hen ondertekenen.

Op 13 juni 1799 werd men het eens over dat verdrag. Op het document kwamen slechts de handtekeningen voor van Toussaint en Maitland, maar aan de Verenigde Staten werden dezelfde rechten toegestaan als aan Engeland. De havens, beschikbaar voor Britse en Amerikaanse schepen, werden met name genoemd, en de beide landen zouden in Haiti consulaire agenten mogen hebben; Toussaint zou zijnerzijds een agent naar Jamaica zenden. Voorts beloofde de negerleider dat hij ervan zou afzien een expeditie te zenden naar de Britse bezittingen in het Caraïbische gebied of naar de V.S. waar nog slavernij bestond.

In Parijs gingen kreten van protest op toen de ondertekening van het verdrag daar bekend werd. Frankrijk was nog altijd in oorlog met Engeland, en er was een niet-verklaarde oorlog tussen de Franse Republiek en de Verenigde Staten. Toussaint was wel een Frans generaal, maar hij was niet gemachtigd handelsverdragen te sluiten, en zeker niet met landen waarmee Frankrijk in oorlog was. Het was wel duidelijk, dat het nieuwe stel commissarissen dat naar Haiti was gestuurd bitter weinig invloed had kunnen uitoefenen. Men zou een andere methode moeten vinden om de macht van de negerleider in te perken. Overreding, omkoperij, discussie - het baatte allemaal niet. Het zou weer op bloedvergieten moeten uitdraaien. Misschien kon men Toussaint uitschakelen als het op Haiti tot burgerstrijd kwam. Konden niet de mulatten de negers gaan bestrijden?

De Fransen hadden een willige bondgenoot. André Rigaud, zoon van een Franse edelman en een Haitiaanse Negerin, en in Frankrijk opgevoed, die allang gebelgd was over het feit dat Toussaint, een volbloed Neger, zulk een leidende positie had bereikt. Hij vond dat de mulatten de leiding moesten hebben. Met Franse steun wilde hij een contrarevolutie beginnen tegen de Negers. Het duurde niet lang of zijn bedoelingen werden bekend, mulatten gingen deserteren uit de strijdmacht van Toussaint en liepen over naar Rigaud, en Negers stroomden om bescherming te zoeken naar Toussaint. Nadat hij acht jaar had gestreden tegen Britten, Fransen en Spanjaarden zou de nu 55-jarige Toussaint L'Ouverture zijn volk moeten gaan aanvoeren in een broederstrijd tegen de mulatten.

Het werd de bloedigste oorlog van alle, deze burgeroorlog tussen zwart en bruin. Er steekt in elke burgeroorlog een element van wildheid, van tragiek, van waanzin, en die van Haiti vormde geen uitzondering. Heel Haiti leed eronder, elke Haitiaan - in iedere familie werd wel iemand gedood of gewond. Dit afschuwelijk conflict wordt op Haiti nog altijd de 'oorlog van de messen' genoemd. Niemand verzorgde de oogst. Al wat eetbaar was werd gegeten - paarden, honden, katten, en ten slotte boombladeren en gras. Het einde stond bij voorbaat vast. Rigauds strijdkrachten hielden het ruim een jaar vol; toen hadden zij geen munitie meer en waren gedwongen zich over te geven aan het veel sterkere negerleger dat door Toussaint werd aangevoerd. Eens te meer zegevierde de zwarte leider in het Caraïbische gebied.

Toussaint besefte, dat nu niets meer zijn inbezitneming van het hele eiland in de weg stond. Op 26 januari 1801 rukte hij de voornaamste stad van het Spaanse part, Santo Domingo, binnen, Columbus' hoofdstad in de Nieuwe Wereld.

Aanvankelijk aarzelden de Spaanse autoriteiten of zij het bewind wel zouden overlaten aan die ex-slaaf. Maar de goede indruk die hij maakte gaf de doorslag. Don Delmonte y Tajada, een van de Spaanse grandes, die hem samen met de gouverneur, Don Joaquin Garcia, ontving in het regeringsgebouw, zou later zeggen: 'Toussaints wellevendheid en hoffelijkheid droegen sterk bij tot het vereenvoudigen van de situatie. Zijn houding was martiaal, zijn uiterlijk nobel en imposant, zijn gelaatsuitdrukking welwillend. Zijn manier-van-doen was vriendelijk en ongedwongen, doch waardig. Hij ging hoffelijk in op de blijken van eerbied die men jegens hem aan den dag legde, maar men kreeg de indruk dat hij niet op bijzonder veel hulde gesteld was.' Geïmponeerd door zijn krachtige, zakelijke manier-van-doen besloten de Spanjaarden hem de teugels van het bewind toe te vertrouwen, en de scheidende gouverneur overhandigde naar traditie de sleutels der stad aan zijn opvolger.

Toussaint, nu zowel in naam als in feite hoofd van het eiland, zat niet bij de pakken neer. Het eerste wat hij deed was de slaven in het Spaanse eilandpart bevrijden. Vervolgens besloot hij, beseffend dat er geld verdiend moest worden om de goederen te kunnen importeren die het eiland niet voortbracht, de planters te gelasten de productie op te voeren van de dingen die in het buitenland konden worden afgezet - suiker, koffie, katoen, cacao, gember, indigo; en hij organiseerde een agrarische politie om

nakoming van dit bevel af te dwingen. Er zouden subsidies worden verstrekt aan hen die deze artikelen teelden, en ook aan nieuwe kolonisten. Om het levenspeil der bevolking op te voeren moedigde hij de bouw van nieuwe fabrieken aan, schafte hij de douanerechten tussen de Franse en Spaanse landsdelen af en verruimde hij de havenfaciliteiten. Er werden wegen aangelegd, en voor het eerst sedert de komst van Columbus driehonderd jaar tevoren werd verkeer en vervoer met vierwielige voertuigen mogelijk. Piraten werden van de kusten verdreven, en het gebergte werd van struikrovers gezuiverd. Al diegenen die weigerden trouw te zweren aan de Franse Republiek moesten Haiti verlaten. En Toussaint besloot tot reorganisatie van bestuur en rechtspraak.

Toussaint begreep goed dat al die maatregelen genomen moesten worden, wilde het eiland in rust en de bevolking in welvaart leven. Het was misschien wel voor het eerst dat deze oudste Europese vestiging in de Nieuwe Wereld bestierd werd in het belang van de meerderheid der bevolking. Toussaint had de Britten en Spanjaarden verslagen en hen gedwongen het eiland te verlaten. Hij had de opstand der mulatten onderdrukt, een einde gemaakt aan de Franse inmenging en Haiti verenigd. Hij had zijn militaire kwaliteiten bewezen, nu zou hij de kans krijgen om te bewijzen dat hij ook een staatsman was. Hij schiep wel niet het aards paradijs waarover Columbus had geschreven, maar hij kweet zich goed van zijn taak. Hij maakte fouten, maar stellig regeerde hij Haiti rechtvaardiger dan ooit tevoren iemand het had gedaan.

De landbouw bloeide - de produktie van suiker en koffie nam met minstens twee derden toe vergeleken met het beste jaar vóór de Revolutie. Allerwegen in de kolonie werd er gebouwd. Als men bedenkt dat het eiland tien jaar lang door oorlog was geteisterd en dat het haperde aan de vereiste toevoer uit het buitenland, was de opbloei waarlijk niet gering. Niet alleen de wezen, maar ook de kinderen der armen werden verzorgd door de staat; ze leerden lezen en schrijven en de beginselen van de godsdienst. Ieder was verplicht te werken. De nakoming der wetten werd met kracht afgedwongen. En al was Toussaints macht zo absoluut als die van iedere dictator, de wereld zag hem vooral als de man die Haiti had doen herleven.

Maar nog altijd mocht het volk van Haiti niet de zegeningen blijven smaken van de vrede waarvoor het zo vele jaren had geleden en gestreden. Napoleon Bonaparte, die in 1799 uit Egypte naar

Parijs was teruggekeerd, had het Directoire overreed hem volledige dictatoriale bevoegdheden toe te staan, en het Directoire had opgehouden te bestaan. Frankrijk was thans het Frankrijk van Napoleon. En daar Napoleon een militair was zou hij ook diplomatie bedrijven als een militair. Wrokkend over het handelsverdrag dat de Haitianen met de Britten hadden gesloten, besloot hij de slavernij op het eiland weer in te voeren. Op 7 augustus 1802 schreef hij zijn minister van Koloniën, Decres: 'Alles moet in gereedheid worden gebracht voor het herstel van de slavernij.'

Toussaint had Napoleons plannen voorzien en had besloten hem vóór te zijn. Het uur had geslagen om de onafhankelijkheid te proclameren. Op 7 juli 1801 werd op de Place d'Armes van Le Cap onder klokgelui en tromgeroffel plechtig een grondwet afgekondigd. Omdat het zo gloeiend heet was vond de plechtigheid plaats vlak na het opkomen van de zon. Bij het aanbreken van de dag was een nieuwe natie haar bestaan begonnen.

Het volk, dat geboren was in slavernij en opgegroeid in oorlog en anarchie, was niet klaar voor een vertegenwoordigende democratie. Dat zou nog moeten wachten. Maar de slavernij werd voor altijd afgeschaft. Alle staatsburgers werden, onafhankelijk van hun huidskleur, verkiesbaar voor openbare ambten. Het Katholicisme werd de staatsgodsdienst. En Toussaint werd Gouverneur voor het leven, met het recht zijn opvolger aan te wijzen. Fatras-bâton had het ver gebracht.

Edoch, niet iedereen in de ex-kolonie was verheugd; velen waren bezorgd, anderen jaloers. Henri Christophe, die later zou heersen als koning Henri I, klaagde tegenover de Franse generaal Vincent: 'Die grondwet is een misdaad. Het is dwaasheid, te menen dat wij onszelf kunnen besturen. We zouden dankbaar moeten zijn als men ons een paar ambten toestond. Ik kom liever in opstand tegen Toussaint dan dat ik steun geef aan zijn pretenaties.' Planters begonnen te morren, want het stond wel vast dat Toussaint hun belastingen zou verhogen. Ook meenden ze wel zeker te weten, dat de Negers, als Napoleon troepen tegen hen in het veld stuurde, de nederlaag zouden lijden. Men kon beter aan de kant van de overwinnaars gaan staan. En Napoleon zóu troepen sturen, want hij wilde in de krenking, Frankrijk aangedaan, niet zo-maar berusten. Per slot van rekening was twee derden van Frankrijks in- en uitvoerhandel handel met Haiti. Het ging om Frankrijks waardevolste kolonie.

Zo zou dan Toussaint opnieuw ten oorlog moeten tijgen. Hij

ging de hele negerbevolking erop voorbereiden; hij trainde haar in het strijd-type waarvoor zij blijkens de ervaring het meest geschikt was, de guerillastrijd. Nimmer tevoren was zij zó op de proef gesteld. Toen Toussaint op een dag een afdeling militie inspecteerde, pakte hij het musket uit de handen van een boer, hief het wapen hoog in de lucht en riep uit: 'Dit is jullie vrijheid!' Veelbetekenende woorden.

Berichten bereikten het eiland, dat de vijandelijkheden tussen Frankrijk en Engeland weldra zouden aflopen, en dat er een vredesverdrag zou worden getekend te Amiens. De blanke planters waren er blij mee en hun houding begon aanmatigend te worden. Ze zagen de wraak in zicht; de slaven zouden 'hun plaats weer gaan kennen'. In Parijs werden voorbereidselen getroffen voor de herovering van de kolonie. Wel zei daar een Frans officier, die op het eiland had gediend: 'Alle strategie, alle krijgskunst kan niet baten tegen die neger', Napoleon dacht er anders over. Niet alleen waren zijn troepen ervaren en beproefd in de strijd, zij beschikten ook over de modernste uitrusting. Waren die zwarten dan niet kansloos?

Nimmer in Frankrijks geschiedenis werd een zó omvangrijke overzeese expeditie in gereedheid gebracht. Het eerste contingent bestond uit 20.000 man, en terstond daarop zou een tweede van gelijke sterkte volgen. Later zouden elke maand versterkingen worden gestuurd. Spanjaarden en Nederlanders zegden steun toe. Een vloot van 86 oorlogs- en transportschepen werd gevormd in de havens van Brest, Rochefort, Toulon, Le Havre, Cadix en Vlissingen. De Franse admiraal Villaret de Joyeuse zou de vloot aanvoeren, bijgestaan door zeven vice-admiraals, vijf Franse, een Spaanse en een Hollandse. Aan het hoofd van het leger kwam Charles Victor Emmanuel Leclerc, die gehuwd was met Napoleons lievelingszuster Pauline; hij was 29 jaar en had roem verworven in Italië, aan de Rijn en in Portugal. Dertien divisie-generaals en vijfentwintig brigade-generaals zouden onder hem het commando voeren. De expeditie zou worden vergezeld door André Rigaud en andere mulattenleiders die na de „oorlog van de messen" de kolonie waren ontvlucht; Napoleon nam zo min mogelijk risico's in die oorlog tegen de zwarte generaal en zijn leger van ex-slaven.

In weerwil van al die voorbereidselen bleef Napoleon het verhaal verspreiden, dat het de bedoeling der Franse militairen was de strijdkrachten van Haiti te versterken en te beschermen, en niet hen te bevechten. Maar Toussaint liet zich niet in de luren

leggen. Hij spreidde de 20.000 man waarover hij beschikte zó, dat er slechts kleine garnizoenen bleven in de kuststeden, terwijl de rest guerilla-oorlog zou kunnen voeren in het binnenland. Werd een stad aangevallen, dan moest het garnizoen haar in brand steken en onverwijd terugtrekken.

Zo gebeurde het dan, dat wederom het kanon dreunde in de bergen van Haiti en dat wederom de bodem met bloed werd doordrenkt. Fransen botsten op tegen Negers, uit wier kelen de Mar-seillaise schalde - want het was de taak van die Fransen, die op-marcheerden onder de leuze Vrijheid, Gelijkheid en Broeder-schap, de slavernij te herstellen. De oorlog waartoe het nu kwam, was, om met Toussaints generaal Dessalines te spreken: 'Oorlog om oorlog, misdaad om misdaad, wreedheid om wreedheid.'

Tot dusver was Toussaint aardig voor de blanken geweest; hij had hen als gelijken bejegend. Hij had gehoopt dat de blanke minderheid volkomen deel zou gaan uitmaken van de Haitiaanse natie en dat de rasbarrières uiteindelijk zouden worden geslecht. Maar deze oorlog vernietigde zijn verwachtingen volkomen. In een brief aan een van zijn officieren schreef hij: 'De blanken van Frankrijk hebben zich met die van de kolonie verenigd om ons van onze vrijheid te beroven. Vertrouw de blanken niet. Ze zullen u bedriegen als zij er de kans toe zien. Ik geef u dan ook carte blanche. Wat ge ook doet, het is wél gedaan.'

Generaal Leclerc beheerste weldra de voornaamste kuststeden, het Spaanse part van het eiland, en grote delen van de departementen Noord en Zuid. Toussaint, hoewel omsingeld door legers van in totaal 25.000 man, bleef vol vertrouwen. Wanneer midden in de zomer het regenseizoen zou beginnen, zou de gele koorts de indringers gaan teisteren, en dan zouden de Negers tot de tegenaanval kunnen overgaan.

Na enkele maanden reeds was het getij gekeerd en Leclercs positie werd verontrustend. Hij had 5.000 man verloren en 8.000 lagen ziek of gewond in het hospitaal. Toussaint daarentegen was het goed gegaan. Duizenden boeren hadden zich bij hem aangesloten; zijn leger was voortdurend gegroeid. Hij en zijn generaals, Dessalines, Christophe (die de huik naar de wind had gehangen en Toussaint was blijven dienen), Belair en Vernet versterkten hun posities in de bergen. Zij versperden de wegen met bomen, verbrandden bruggen. Franse regimenten op mars in het gebergte verloren de helft van hun sterkte zonder de vijand ook maar te zien. Leclerc schreef Napoleon: 'Nauwelijks zijn wij voorbij of de zwarten bezetten de bossen aan weerszijden van de

weg en snijden onze verbindingen af.' Een andere generaal klaagde: 'Na elke slag werden zij herboren als een honderdkoppige hydra. Op een bevel van Toussaint L'Ouverture kwamen zij allerwegen uit de grond. De aarde was met hen overdekt. Zijn naam is op aller lippen. Zij spraken over hem alleen.' Napoleon had gelast 'de kakkerlak dood te trappen', maar dat bleek niet zo eenvoudig.

Maar met de overwinning in zicht besloot Toussaint merkwaardigerwijs het op een accoordje te gooien met de indringers. Op het eerste gezicht een vreemde zet want hij wist even goed als Leclerc, zo niet beter, wat er omging in het Franse kamp. Hij wist dat de Franse verliezen de sterkte der nieuw-aangevoerde troepen verre overtroffen. De gele koorts was dit jaar eerder dan gewoonlijk begonnen. In mei schreef Leclerc aan Napoleon dat er dag-in dag-uit 30 tot 50 soldaten daaraan stierven. In september schreef hij Decres: 'De vorige maand hebben wij 3.000 man verloren alleen aan ziekte. Mijn hele leger is vernietigd, de versterkingen die u gestuurd hebt inclus.' Aan Napoleon schreef hij kort daarop: 'Ik heb geen 200 man meer die in staat zijn om te vechten'. Frankrijk kon het niet lang meer bolwerken. En toch - Toussaint gelastte zijn mannen de strijd te staken en vrede te sluiten met de indringers die gekomen waren om de slavernij weer in te voeren.

Toen zijn voorwaarden voor de overgave bekend werden, werd zijn bedoeling duidelijk. Hij zou de strijd staken als zijn officieren en soldaten met behoud van hun rang deel zouden kunnen gaan uitmaken van het Franse leger. Op die manier zouden zij hetzelfde resultaat bereiken als met doorvechten, terwijl verder bloedvergieten zou worden vermeden. De Negers zouden dan, veel talrijker als zij waren dan de Fransen, even zo vele Trojaanse paarden blijken te zijn, indien de Fransen zouden volharden in hun poging de slavernij te herstellen. De Haitianen zouden binnen het Franse leger de verworvenheden van hun volk verdedigen.

Er werd met Leclerc een accoord bereikt. Toussaint kreeg verlof naar zijn gezin terug te keren en een plantage te gaan beheren, terwijl zijn officieren en manschappen dienst namen in het Franse leger.

Bonaparte was niet voldaan met deze gang van zaken. Hij begreep dat hij de Haitianen nimmer weer tot slaven zou kunnen maken en het eiland tot kolonie zolang de Negerleider op het eiland bleef. Er moest iets op gevonden worden. Er ging een

bevel uit om Toussaint te arresteren zodra de kans daarop zich bood.

Dit zou uiterst moeilijk zo niet onmogelijk zijn geweest, als niet Toussaints belangrijkste generaals, Jean Jacques Dessalines en Henri Christophe, verraad hadden gepleegd. Beiden waren afgunstig op de invloed en de positie van hun leider. Ieder wilde de leidende Neger zijn. En geen van beiden zou dat worden zolang Toussaint leefde. Zij bleven hun generaal vriendschap en eerbied betuigen, maar intussen verspreidden zij geruchten en leugens die de trouw der soldaten moesten ondermijnen. Toen het eenmaal zover was, bleek dat mannen die alle oorlogen met hem hadden meegemaakt aarzelden om hem te hulp te snellen. Napoleon slaagde er nu door dubbelhartigheid in datgene te bereiken wat hij met de wapens niet had kunnen bereiken. Toussaint L'Ouverture werd niet gevangen genomen; hij gaf zich over, door een truc. Een van zijn vaste zegswijzen was altijd geweest: 'Wantrouwen is de moeder der veiligheid'. Helaas was hij één keer niet op zijn hoede, en dat werd hem noodlottig. Hij nam een uitnodiging aan voor wat een 'vriendschappelijk gesprek' met de Franse generaal Brunet heette, en liep in de val. Hij ging naar Le Cap en naar het huis van de generaal, waar een afdeling soldaten was verborgen. Nauwelijks was hij de drempel over of zijn 'gastheer' nam hem in hechtenis. Terstond werden hij en zijn gezin aan boord gebracht van het oorlogsschip Heros, dat in de haven lag. Het lichtte meteen het anker en ging diezelfde dag, 15 juni, onder zeil naar Brest.

Generaal Severin, die met de bewaking van de gevangene en zijn gezin was belast, vertelde later dat de Negerleider, toen hij van de loopplank aan boord van het fregat stapte, dit zei: 'Men heeft nu de boom van de neger-vrijheid op Haiti geveld. Maar de boom zal weer gaan groeien, want hij is diep geworteld, en zijn wortels zijn talrijk.'

Generaal Leclerc had geleerd zijn tegenstander te respecteren en te duchten. Hij waarschuwde Parijs, geen proces tegen Toussaint te gaan voeren: 'Onder de huidige omstandigheden zouden zijn proces en zijn terechtstelling de Negers nog meer verbitteren. Men moet hem opbergen in een vesting in het hart van Frankrijk, zodat hij nimmer de kans krijgt te ontsnappen en terug te keren naar het eiland, waar zijn invloed even groot is als die van een godsdienstige leider. Als die man over drie jaar terugkeert, kan hij alles weer ongedaan maken wat thans is verricht. Men kan Toussaint L'Ouverture niet ver genoeg van de zee opbergen en

zijn kerker kan niet solide genoeg zijn. Die man heeft Haiti zo gefanatiseerd dat zijn aanwezigheid voldoende zou zijn om de brand weer te doen opblaazen.'

Leclercs raad werd opgevolgd en men stuurde Toussaint naar het Fort de Joux in de Jura, dicht bij de Zwitserse grens. Deze vesting staat op de top van een berg met steile flanken, 150 meter boven het dal. Men was met reden overtuigd, dat nooit iemand daaruit zou kunnen ontsnappen. Hier werd Toussaint voor de rest van zijn leven begraven. Het was wel een wreed gevang voor een man, die heel zijn leven op een tropisch eiland had vertoefd, heel zijn leven in de zon. Dit barre fort met zijn twaalf voet dikke muren lag in een streek waar 's winters de temperatuur ver onder nul daalt en waar het zelfs midden in de zomer vaak kil kan zijn.

Acht en vijftig jaar lang had de kleine Neger vermoeienis en ontbering kunnen verduren zonder ooit zwaar ziek te zijn. Thans, in de eenzaamheid, in een soort cel zonder zon, en tot werkeloosheid gedoemd, kwam hij snel tot zijn levenseinde. Binnen zeven maanden - tussen de avond van 3 april en de ochtend van 7 april 1803 - stierf François Dominique Toussaint, genaamd L'Ouverture, de leider der Negers.

Toussaint heeft nimmer vernomen, dat Leclerc met verscheiden van zijn generaals al enige maanden eerder de duizenden Franse officieren en manschappen in het graf had gevolgd. Later werd hij her-begraven in het Pantheon - Toussaint werd ergens weggestopt onder de gevangenis kapel van het Fort de Joux. Vijf en zeventig jaar nadien, toen de latere maarschalk Joffre commandant was van het fort, werd het verbouwd en de kapel werd afgebroken. De skeletten die men onder de vloer vond werden, met het puin vermengd, gebruikt bij het optrekken van de nieuwe muren. In een van die muren bevinden zich dus thans de resten van die grote Neger, die door Napoleon zozeer werd gevreesd.

Terwijl Toussaint lag te sterven in een vijandig land, duizenden mijlen van zijn vaderland, bleef de vlam der vrijheid branden in het hart van iedere neger. Toen op Haiti het bericht kwam dat op het naburige Guadeloupe de slavernij weer was ingevoerd, brak meteen een nieuwe opstand uit. Dessalines en Christophe voerden, samen met nieuwe leiders, de voormalige slaven aan in een wilde en dappere worsteling. 'De mannen sterven met een ongelooflijk fanatisme. Zij lachen om de dood. En voor de vrouwen geldt hetzelfde', schreef Napoleons zwager vlak voor hij

stierf aan de gele koorts, en hij ging voort: 'Die menschen zijn bereid zich tot de laatste man te laten afsmaken, maar zij geven zich niet over.'

Op Haiti kwamen 63.000 Fransen om het leven, en vermoedelijk tweemaal zoveel Negers. Napoleons legers verwoonden Pétion: 'blaadje voor blaadje, als een artisjok', maar Haiti moesten zij prijsgeven. Op 1 januari 1804, vijf maanden voordat Napoleon zich tot keizer van Frankrijk uitriep, p DECLAREREN Dessalines, die zich keizer Jacques I noemde, ten tweeden male de onafhankelijkheid van Haiti. Ditmaal zou het duurzaam zijn. Haiti's geboorteweeën waren martelend geweest. Maar ten slotte verlieten Napoleons soldaten het eiland van voodoo-trommels, vrolijke vuren en Negers.

Op St. Helena zou Napoleon, zijn mémoires dictierend, zeggen: 'Ik moet er mij een verwijt van maken dat ik die kolonie heb aangevallen; ik had er mij toe moeten bepalen het eiland te besturen via Toussaint.'

Het verlies van Haiti was voor Frankrijk een bittere pil, want de kolonie bracht Frankrijk net zoveel in als Engeland verkreeg uit zijn dertien Noord-Amerikaanse koloniën tezamen. En wie weet is historisch gezien het verlies van Haiti nog belangrijker geweest dan Napoleons nederlagen in Spanje en Rusland. Toen Frankrijk het eiland kwijt was, had het geen emplooi meer voor Louisiana, en het verkocht dat gebied aan de V.S. En die transactie beïnvloedde niet alleen de toekomst van het Amerikaanse continent, maar die van de hele wereld.

In Amerika had de 18de eeuw de grote ontwikkeling ingezet in het Caraïbische gebied, en wel met een Franse triomf, hun ontdekking van de Mississippi. Ook de 19de eeuw begon met een groots gebeuren in het Caraïbische gebied - ditmaal een Frans falen, Napoleons oorlog tegen Haiti. Maar wat een nederlaag der Europeanen was, was de eerste zegepraal van Latijns-Amerika. Immers lang voordat Spanjes guerillastrijders in 1808 een voorbeeld zouden worden voor de rest van Europa, waren Toussaint L'Ouvertures ongeschoeide Haitianen al een inspirerend voorbeeld geweest voor de rest van Columbus' Nieuwe Wereld.

CALIFORNIË EN TWEE MEXICANEN

Joaquin Murietta 1829—1853
Benito Juarez 1806—1872
Porfirio Diaz 1830—1915

De geschiedenis van Mexico verschilt van die van Haiti, en ook van die van de rest van Amerika.

Toen de Conquistador, Hernando Cortez, met zijn kleine troep er arriveerde, toen troffen zij niet alleen het rijk der Azteken aan maar tevens vele andere vorstendommen. Die volken hadden hun eigen culturen - talen, godsdiensten, zeden - en hun eigen steden waarin geweldige tempels stonden, waar zij hun goden konden vereren. Mexico was niet één natie, maar een wereld. Niettemin, het rijk der Azteken was verreweg het voornaamste; het zou de grootste indruk maken op de indringers en hun de krachtigste tegenstand bieden. De conquistadores zouden, hoe machtig ook, nimmer in staat blijken de heugenis aan dat keizerrijk uit te wissen. Zijn grootsheid leeft in het hart van alle Mexicanen, en geen hunner zal de Conquistador Cortez een belangrijker figuur vinden dan Moctezuma of zijn neef, de laatste keizer der Azteken, Cuauhtemoc. In het hart van Mexico's hoofdstad, in een rond-point van de Paseo de la Reforma, staat het enige monument dat aan de verrichtingen van de Conquistador herinnert, en dat is een groot standbeeld ter ere van Cuauhtemoc. Men kan in alle andere hoofdsteden van Latijns-Amerika tevergeefs zoeken naar een tweede monument voor de inheemse vorst die de Europese veroveraars tegenstreefde.

De beschrijvingen, die de veroveraars van de Azteekse hoofdstad ervan hebben nagelaten, geven wel aan, dat geen stad in het 16de-eeuwse Europa schoner was dan deze. Die stad was het meesterwerk der Azteken - een stad, hun goden toegewijd. Maar wie waren die Azteken? Eens hadden zij gewoond in het uiterste noorden van Mexico, in Aztlan - tot hun oppergod, Huitzilopochtli, ook bekend als Mexitli, de tovenaars-kolibri, een soort orakel-verkondiger, hun gelastte op weg te gaan om de wereld te veroveren. Zij begonnen hun grote trek zowat in dezelfde

tijd dat de Arabieren het Iberische schiereiland gingen veroveren.

Een tijdlang zwierven de Azteken door het land - tot zij op een zomerochtend de oevers van het Texcoco-meer bereikten. Midden in het meer lag een rots-eiland, waarop wat cactussen groeiden. Het volk-zonder-land stond er verbaasd naar te kijken, en het ontwaarde eensklaps een koningsarend, die op een cactus een slang zat te verslinden. En dit nu was het reeds vijfhonderd jaar verbeide teken, waardoor hun god te kennen gaf dat zij hun zwerftocht konden beëindigen en zich een nieuw thuis konden stichten. Onverwijld gingen zij aan de slag om een stad te bouwen midden in het meer. Aan het einde van de 14de eeuw hadden de Indiaanse architecten hun taak volbracht. Midden in het Texcoco-meer, door drie dammen met de oever verbonden, was een stad verrezen. Dit was Tenochtitlan of Mexico - het paleis van Mexitli. En Tenochtitlan werd de hoofdstad van Mexico, het land van de arend en de slang.

Toen de Spanjaarden kwamen, keken zij onthutst naar wat zij hier vonden. 'Is dit niet allemaal een droom?', riep Bernal Diaz del Castillo uit, toen hij de stad aanschouwde. Meer dan 300.000 mensen - edelen, priesters, kooplui, krijgslieden en slaven - bevolkten de pleinen en de tempels. Er waren maar weinig straten, maar tal van kanalen, en men begaf zich per kano van het ene huis naar het andere. Het was een Venetië van de Nieuwe Wereld. De bewoners kenden ijzer noch paard, wiel noch kruit. Maar er was verfijning in hun kledij, hun properheid, hun kookkunst, en zij waren al lang vertrouwd met papier en met de boekdrukkunst.

De Spanjaarden met hun bloederig-vuile baarden, en met het zwaard steevast buiten de schede zouden die mensen later verslaan en onderwerpen en hun leven, en hun dood gaan beheersen. Maar zij zouden nimmer hun denken gaan beheersen en er nimmer in slagen hun oude roem te doen vergeten. De heugenis aan voormalige grootheid uitwissen was een onmogelijke taak. Wel bouwden Indiaanse slaven een kathedraal die de grootste zou zijn van het Westelijk Halfrond, en nog wel op de fundamenten van de Azteekse tempel, maar de schaduwen van dat Godshuis konden nimmer het verleden verduisteren.

Men heeft gehoopt het verblindende hof van Moctezuma te overtroeven met een Spaans hof in Mexico, dat de naam Nieuw Spanje kreeg. In de driehonderd jaar dat hier onderkoningen heersten, werd de stad volkomen herbouwd, verfraaid en verfijnd,

totdat al wat restte van het meer een stel kanalen was - en een herinnering.

Door de talrijke straten, kerken en paleizen bewogen zich opgewekt de hidalgo's en de officieren, de priesters en inquistadors van Spanje - de gachupines, zoals de Mexicanen de gehate veroveraars noemden - gehuld in fraaie kleren van fluweel en kant. Hun leven werd nog veraangenaamd door de vele Indiaanse vrouwen, die beschikbaar waren om hun gezelschap te houden. Zelfs de imposantste veroveraars waren niet immuun voor haar charmes, want de Iberische harten klopten niet voor goud alleen. De twee rassen, blank en bruin, vonden elkaar door de liefde, en de kaneelkleurige Mexicaan werd eruit geboren. Zoals toen is Spanje nimmer geweest. Het was een heerlijk leven - tot de 16de september 1810, 's avonds 11 uur, toen in de kleine stad Dolores de vrijheidsklok werd geluid.

Anders dan in Buenos Aires, Bogota of Caracas, waar Creolen, in wezen Spanjaarden, de opstand tegen Spanje leidden, was het in Mexico een simpele dorpspriester, een priester wiens preken tot vaandels van de opstand werden, Miguel Hidalgo, die de klokkeluider van de revolutie werd en die Indianen en mestiezen ging aanvoeren tegen de monarchistische, aristocratische gachupines en hun inquisitoriale kerk. Hidalgo's preken waren evenzovele strijdkreten, maar Mexico's onafhankelijkheid zou niet voetstoots worden verkregen.

Een paar maanden later reeds vond pater Hidalgo de dood voor het vuurpeleton. Een tweede priester stond op om hem te vervangen - José Maria Morelos. Ook hij werd gevangen genomen, door de inquisitie berecht, door de kerk geëxcommuniceerd, en doodgeschoten. Maar ten slotte werden de Spanjaarden toch verdreven, en Mexico's vrijheid werd een feit.

Onafhankelijk van Europa werd Mexico, maar er restten nog vele problemen. Er volgde een periode van anarchie, revolutie en oorlog. De Creolen hadden de macht in handen genomen, en de Indianen en Mestiezen gingen een oppositie vormen. Wel gingen de afstammelingen van de conquistadores zich nu voordoen als Azteken, en stoffen zij op hun Indiaanse bloed, maar zij behoorden wel degelijk tot het veroveraars-ras. Het zou nog verscheiden generaties duren eer de Indianen baat zouden vinden bij 's lands vrijheid.

In 1882 liet een eerezuchtige generaal, die onder de vaan van de opstand had gestreden, Agustín Iturbide, zich door een groep soldaten uitroepen tot keizer Agustín I. Zijn regime kreeg maar

weinig steun en het leefde maar kort. Iturbide moest het land uit vluchten, hij keerde terug en werd doodgeschoten. Er volgden twee tragische hoofdstukken in de geschiedenis van het jonge land - de vijftientwintig jaar waarin Antonio Lopez de Santa Ana de politiek van Mexico zou beheersen, en een nog veel triester episode, Mexico's oorlog met zijn veel groter en sterker na- buur, de Verenigde Staten.

JOAQUIN MURIETTA

Het jaar 1848 was een geweldig jaar. Het was het jaar waarin een Napoleon naar Frankrijk terugkeerde, het jaar waarin het enorme Oostenrijks-Hongaarse rijk begon uiteen te vallen, het jaar waarin Italië en Duitsland ferm opschoten met hun eenwording, het jaar van Chartistische troebelen in Engeland. Het was ook het jaar waarin Mexico werd beroofd van de helft van zijn grondgebied. 2 februari 1848 staat met extra-grote letters vermeld in 's lands geschiedboeken.

Het relaas van Mexico's historie was er ook tevoren al een met een refrein van geweld, verraad, bloedvergieten en onrecht, een refrein dat zo eentonig leek te worden als een lijkzang. Maar thans zou het land zijn wellicht ergste vernedering ondergaan. Want dit was de datum, waarop het verdrag van Guadalupe Hidalgo werd ondertekend. Krachtens de bepalingen van dat verdrag werd de jonge republiek gedwongen ruim de helft van haar grondgebied af te staan aan de V.S. - dat wat nu de staten Texas, Californië, Arizona, New Mexico, Nevada en Utah zijn plus delen van Wyoming en Colorado, de rijkste landbouw-, veeteelt- en tuinbouw-gebieden; ontzaglijke olievelden, enorme delfstof-reserves, en andere natuurlijke hulpbronnen van niet-te-berekenen formaat. Een gebied groter dan Duitsland en Frankrijk tezamen. Dit verdrag, door de Mexicaanse regering ondertekend met de loop van een pistool tegen de slaap, maakte een einde aan de Mexicaans-Amerikaanse oorlog, die een paar jaar later door een president der V.S. zou worden gekenschetst als een van de onrechtvaardigste oorlogen, ooit door een sterkere tegen een zwakkere gevoerd. Abraham Lincoln, die lid van het Congres was zo lang die oorlog duurde, zei er dit van: 'Het bloed van deze oorlog schreeuwt tot God als het bloed van Abel.'

Er is veel geschreven over de onverkwikkelijke aard van de Mexicaanse dictator, generaal Santa Ana. De verhalen over 'de heldenstrijd aan de Alamo' en 'de roemrijke overwinning van San Jacinto' zijn in de V.S. bekend genoeg. Doch slechts weinigen kennen heel het relaas van die oorlog en van de misère die erop volgde, het relaas dat ieder die geschiedenis leert bezuiden

de Rio Bravo (die in de V.S. de Rio Grande wordt genoemd) te horen krijgt. En nog minder in aantal zijn degenen, die het verhaal kennen over een van de helden aan de kant der verliezers.

De minister van Buitenlandse Zaken van de Amerikaanse president James Knox Polk, James Buchanan, had eventuele afscheidings-belusten het jaar vóór de oorlog uitbrak een ga-je-gang-maar toegeroepen. Hij liet hun weten dat als Californië zich zou losmaken van Mexico 'wij het alle goede diensten zullen verlenen waarover wij beschikken'. Toen het zover was, bleken die 'goede diensten' te bestaan uit Amerikaanse troepen. Aan de uitslag der vijandelijkheden behoefde dan ook nimmer te worden getwijfeld - de Mexicaanse strijdkrachten waren in de minderheid, in een verhouding van één tegen vier.

De vrijwilligers, die een flink deel uitmaakten van de binnenvallende troepen, waren blijkens alle relazen een schande voor Amerika. Zij 'maakten zich schuldig aan hemeltergende wreedheden, en iedere Amerikaan van christelijke zeden dient zich te generen voor zijn land. Moord, roof en de verkrachting van moeders en dochters ten overstaan van hun vastgebonden manvolk, het was allerwegen langs de Rio Grande de gewoonste zaak van de wereld', klaagde generaal Winfield Scott, de bevelhebber van de Amerikaanse strijdkrachten. Een andere Amerikaanse officier, George Meade, die befaamd zou worden door zijn overwinning op Lee bij Gettysburg, vertelde, dat de vrijwilligers 'mannen het huis uitjoegen en dan hun vrouwen verkrachtten . . . zij zullen stellig vechten als de dappersten, maar ze zijn een stel Gothen en Vandalen zonder tucht, zodat wij een afschuwelijke reputatie krijgen bij onschuldige mensen'. Deze manier van oorlogvoeren moest wel afschuw wekken. Die afschuw werd allengs zo algemeen, dat 250 man deserteerden uit het Amerikaanse leger en zich bij de Mexicanen aansloten als het bataljon San Patricio.

Het betrekkelijk gemak en de snelheid waarmee de overwinning op Mexico zich voltrok en Californië werd veroverd, maakte dat er bij de Amerikanen een mateloze minachting ontstond voor al wat Mexicaans was. Vele leden van Polks eigen partij waren niet tevreden met de oorlogsbuit, en met steun van de pers en van de mensen in de zuidelijke staten die hun door slaven bewerkte grondbezit nog wilden uitbreiden, riepen zij om annexatie van heel Mexico. 'Per slot van rekening, aldus hun betoog, zijn de Mexicanen van oorsprong Indianen en moeten zij dus het lot

van hun ras delen - uitroeijing'. Gevoelens van ras-superioriteit werden ongegeneerd gebruikt om de hebzucht te schragen: 'Kijk eens naar al dat goud en zilver dat daar blinkt en dat op Angelsaksers ligt te wachten,' zo riep men.

Deze sentimenten kwamen het heftigst tot uitbarsting in Californië, waar van 1846 tot 1850 in het geheel geen bestuur was. De wet werd daar in kruitdamp geschreven; er heerste volmaakte anarchie.

Een consequentie van het vredesverdrag was, dat ruim 7.500 Spaans-sprekenden benevens 10.000 Indianen met één slag tweed-rangs onderdanen waren geworden in hun geboorteland; en dat terwijl de meerderheid van de Engels-Amerikaanse bevolking bestond uit een rauwe, lompe, luie, taaie, whisky-zuipende bende; schuim dat naar Californië was gebrakt met het pistool op de heup; gedroste zeelui, uit Australië ontsnapte dwangarbeiders, mislukkelingen uit de oostelijke staten, voortvluchtige misdadigers, mensen die niets voelden voor hard werken.

Het duurde niet lang of deze elementen kregen de overhand. Californië was vóór de verovering maar dun bevolkt, en de nieuwelingen waren weldra veel talrijker dan de inheemsen. Tussen 1846 en 1850 groeide de bevolking van 18.000 tot 90.000. Elke dag kwamen er mensen de grens over, en ze zongen:

*Oh, Susanna, don't you cry for me,
I'm off to California with my banjo on my knee.*

En die nieuwelingen waren van het slag mensen, waarover anderen weer een ander liedje zongen:

*What was your name in the States?
Was it Johnson, Bronson or Bates?
Did you murder your wife
and fly for your life?
Say, what was your name in the States?*

En dit was dan Californië, een gebied dat voor de verovering door de Amerikanen rust en geluk had gekend en geen gewelddadigheid - de tuin van Amerika. Maar de nieuwe omstandigheden waren dan ook wel uniek voor zo'n geweldige troep ongedurige, avontuurlijke vrijgezellen, die eensklaps waren overgepoot in een vreemd land, waar geruchten liepen over goud, en waar geen bestuur was, dat hun plezier in geweld en in directe actie had kunnen breidelen.

'Nergens anders, zo schreef Josiah Royce, werden wij Amerikanen in onze levenstrant en onze gedragingen sterker dan hier beïnvloed door het besef dat wij in de situatie verkeerden van veroveraars in een nieuw land.' Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de manieren en de daden van de eerste Angelsaksische horden die de Westkust bereikten een stille wrok teweegbrachten onder de Californiërs, een wrok die jarenlang zou beklijven. En in 1848, negen dagen voordat het verdrag van Guadalupe Hidalgo werd getekend, werd in Californië goud gevonden. Californië was een Golconda!

De lokstem van goud en zilver was, zoals bekend, de voornaamste drijfveer voor de Spaanse exploratie-tochten in heel de Nieuwe Wereld. Vier jaar voor het uitbreken van de Mexicaanse oorlog, in 1842, had de veehoeder Francisco Lopez alreeds het kostbaar metaal aangetroffen, en wel in de Santa Feliciana Canyon, op 60 km van Los Angeles. Thans werd het ontdekt op een grote concessie, die door de Mexicaanse regering was verleend aan een Zwitser, John Augustus Sutter. Op dit toneel zou James Marshal een van de bekendste nummertjes ten beste geven van de Californische geschiedenis, dat waarin hij - zo wil het de legende - Sutter's Fort binnenstormde onder de kreet: Goud, goud! Van toen af aan zou een natie westwaarts tijgen. De stormloop op het goud ging beginnen.

In Amerika was de oude mijn-cultuur van het Iberische schiereiland van de oudste tijden af versmolten met elementen van de Azteekse en Inca-metaalkennis, en zo was een voor die tijd moderne mijn-techniek ontstaan. Dank zij deze ervaring hadden de Spanjaarden en Latijns-Amerikanen heel wat geleerd inzake goudwasserij en andere vormen van goudwinning, en het zoeken naar het edele metaal was door hen tot een kunst ontwikkeld. 'De Spanjaard en zijn Mexicaanse opvolger, zo schreef de historicus uit Arizona, James McClintock, waren de beste prospectors en de beste ertskenners die er ooit zijn geweest... het oudste mijn-onderzoek in Amerika volgde geheel de Spaanse methoden.' Tijdens de grote goud-'boom' berichtte Dan de Quille, een bijzonder nauwgezet waarnemer, dat 'het mijn-werk een nieuwigheid was voor onze mensen, en dat zij aanvankelijk goeddeels afgingen op wat hun geleerd werd door de Mexicaanse mijnwerkers, die naar het land stroomden. Naar deze mijnwerkers was veel vraag', en veel van wat men daarna leerde omtrent het goud delven was op hun kennis en ervaring gebaseerd. Het sprak dan ook wel vanzelf, dat Mexicaanse mijnwerkers tot

de eersten behoorden die in Californië aankwamen na de ontdekking van 1848. J. Ross Browne, die het eerste officiële rapport opstelde over de delfstofrijdommen van Californië, wees erop, dat 'verreweg het grootste aantal arbeiders in de goudvelden van Californië Mexicanen zijn, die meer bleken aan te durven dan de mannen uit Cornwall (het Engelse graafschap waar ook veel delfstoffen zijn), en bereid om baantjes te aanvaarden, die door Cornishmen waren opgegeven.'

Belangrijke claims werden door hen afgebakend in de zuidelijke mijngebieden, die van Calaveras, Tuolumne, Mariposa en Stanislaus, en zij waren al ver gevorderd vóórdat de grote zwermen Brits-Amerikanen Californië hadden bereikt. Maar nog vóór de Mexicanen kwamen in de zomer van 1848, waren al verscheidene honderden Chileense en Peruaanse mijnwerkers in de goudvelden aangekomen. Sonora en Hornitos, kleine stadjes die door deze Spaans-sprekende mijnwerkers waren gesticht, werden al gauw volkrijke, wereldvermaarde vestigingen.

Brits-Amerikaanse mijnstadjes werden uit de grond gestampt in de centrale en noordelijke districten, langs de American River, de Feather, de Bear en de Yuba. Maar de mensen daar waren net sprinkhanen - ze waren onverzadigbaar als ze wisten dat er ook elders rijke vindplaatsen waren. Het duurde niet lang of zij vielen de zuidelijke gebieden binnen, waar ze overal waar goud te vinden was de mensen die er al waren probeerden weg te ellebogen. Een conflict was onvermijdelijk. Walter Nobel Burns schreef later: 'De Mexicanen, die Californië binnenstroonden tijdens de goldrush, waren nog vol van de anti-Amerikaanse vooroordelen, die waren ontstaan tijdens de Mexicaanse Oorlog. Hun houding jegens de Amerikanen was uiteraard die van verslagenen jegens de overwinnaar, en hunnerzijds beschouwden de Amerikanen hen als heimelijke vijanden, en zij behandelden hen met onverholen minachting.' Oorlogen slaan wonden, die niet geheeld worden door handtekeningen onder een vredesverdrag.

De bom barstte in het jaar waarin Californië lid werd van de V.S., 1850, want het slag Anglo-Amerikanen dat ten tonele was verschenen, was niet in staat en ook ongeneigd te concurreren met de harder werkende, kundiger en ijveriger Mexicanen, Chileenen, Peruanen, Spanjaarden, Italianen, Chinezen en Kanaka's. Er moest iets gebeuren. De gekozen vertegenwoordigers in Californië's eerste parlement kregen geen rust; telkens weer hoorden zij de jammerklacht: 'Wat moeten we hier met al die vreemdelingen?'

In de lente van dat jaar 1850 nam het Californische parlement een van zijn eerste wetten aan, die inzake 'een belasting op buitenlandse mijnwerkers', een wet welke speciaal beoogde de concurrentie van die mijnwerkers te knauwen. Zij voerde een belasting in, die in wezen neerkwam op inbeslagneming; als 'buitenlanders' goud wilden zoeken, dan moesten zij een vergunning kopen, die elke dertig dagen moest worden verlengd, telkens weer tegen betaling. Er stond verder in, dat als de 'buitenlandse' mijnwerker weigerde of verzuimde zijn vergunning elke maand te vernieuwen, de sheriff 'een troep stoere Amerikaanse knapen' zou kunnen oproepen om de 'vreemdeling' te verjagen. Als dat gebeurd was zou elke nieuwe mijn-activiteit van zo iemand strafbaar zijn met een zware boete en gevangenisstraf. Maar de wet vermeldde niet, op welke manier 'buitenlandse' Latijns-Amerikanen te onderscheiden zouden zijn van inheemse Latijns-Amerikanen. De historicus Bittell heeft er terecht op gewezen, dat het een schandelijke wet was, des te schandelijker nog omdat de mensen die de vergunnings-rechten zouden innen naar willekeur door de gouverneur zouden worden benoemd, zonder dat zou worden nagegaan of zij hiertoe capabel waren, of zij eerlijke mensen waren en wat zij tot dusver waren geweest; hun salaris mochten zij afhouden van de door hen geïnde belastingen. Er was moeilijk een betere manier te bedenken om het knevelen van 'buitenlanders' en allerhande corruptie te bevorderen.

De 'buitenlandse' gouddelvers deden eerst een poging om zich tegen de nieuwe wet te verzetten. Er werden vergaderingen belegd en petities getekend. Het kwam tot betogingen en vechtpartijen. Maar iedereen kon weten wat het einde zou zijn. Amerikanen overstroomden de goudvelden zo snel als huifkarren en schepen hen konden aanvoeren, en iedere Angelsakser mocht zich - zo was de afspraak - Amerikaan noemen. Maar de Latijns-Amerikanen, veelal uit families die er al generaties achtereen hadden gewoond, en die nu de scheldnaam 'greasers' kregen, hadden geen schijn van kans. Velen gingen maar weg. Er was een grote uittocht uit de mijngebieden, vooral van Chilenen en Peruanen. Duizenden bleven. Dat waren natuurlijk vooral de Mexicaanse Californiërs, die per slot van rekening hun thuis hadden in de jonge staat. Waar moesten zij heen?

Kort na de aanneming van de wet rukte een troep gepeupel, bestaande uit tweeduizend Engels-Amerikaanse mijnwerkers, naar Sonora op; men schoot op elke Mexicaan die men in de gaten kreeg. Het kamp werd in brand gestoken en tot de grond ver-

nield, en honderd of meer Mexicanen werden bijgedreven en binnen een corral oftewel palissade gejaagd. In die week werden vele tientallen Mexicanen vermoord. Terstond daarna lieten vele Mexicanen hun claims in de steek en vluchtten naar de Spaanssprekende graafschappen in Zuid-Californië.

De Engels-Amerikanen namen nu niet alleen de goudvelden, het land en het bestuur in bezit, maar beroofden menigmaal de Mexicanen van het land dat hun voorvaderen al hadden bewerkt en zelfs van hun persoonlijke bezittingen. Veertig percent van het land, dat krachtens oude Spaanse en Mexicaanse concessies was toegewezen, moest worden verkocht om de onkosten te betalen die verbonden waren met het erkennen van oude rechten na de Amerikaanse bezetting. De inheemse bevolking werd van nu af aan, alsof het iets heel normaals was, door de ruwere Amerikaanse elementen behandeld als vreemdelingen en indringers, die geen recht konden doen gelden op hun geboortegrond. Nijpende armoede werd het lot van mensen die van hun voorvaderlijke grond werden verdreven. Natuurlijk leidde dit tot norsheid, onverschilligheid, waaghalzerij. Men zou het nu maar op een andere manier proberen. Is het verwonderlijk, dat heel wat van die ontrenten zich vogelvrij gingen voelen, nu het zo duidelijk was dat zij op een eerlijke behandeling door de 'gringo' niet konden rekenen? Ook sprak het vanzelf, dat die mensen tersluiks zouden worden geholpen door landgenoten die met hen sympathiseerden.

Geweld-misdrijven waren vóór de Amerikaanse verovering in Californië vrijwel nooit voorgekomen. Maar binnen vijf jaar nadat de Engels-Amerikanen op de goudvelden waren verschenen, was de situatie niet meer in de hand te houden. Slaperige dorpen werden door geweervuur gewekt.

In 1849 werd voor het eerst iemand gelyncht in Californië. Het was een Mexicaan. Ruim een jaar later op 5 juli 1851, lynchte een bende vaderlandslievende Amerikaanse mijnwerkers een Mexicaanse vrouw, die drie maanden zwanger was. In de roes van de 4-juli-viering de dag tevoren (d.w.z. op de Amerikaanse Onafhankelijkheidsdag) was een dronken mijnwerker de keet binnengedrongen waar die vrouw, Juanita genaamd, met haar man woonde. De gouddelver verkrachtte haar. Toen die man, die zich blijkbaar een reuze-jongen vond, de dag daarop terugkwam, ontstond er een ruzie, waarbij ten slotte de mijnwerker werd doodgestoken. Juanita kreeg de schuld.

Stephen J. Field, die later lid zou worden van het Amerikaanse

Hooggerechtshof, deed een welsprekend beroep op de goudde-
vers om het leven van de vrouw te sparen. Ze lieten hem uit-
spreken en gingen toen over tot de lynchpartij. Met weergaloze
moed maakte de vrouw eigenhandig het touw vast, zei glim-
lachend 'adios' tot haar beulen, en werd gehangen. Zulke inci-
denten deden zich maar al te vaak voor.

Elk misdrijf, of vermeend misdrijf, werd prompt toegeschreven
aan een niet-Angelsaks, en lynchen werd de algemeen-aanvaarde
straf voor misdaden waarbij zij betrokken waren. Lynchpartijen
werden iets zo gewoons, dat de kranten er nauwelijks meer ge-
wag van maakten. Bestrafing door 'vigilantes' werd een soort
sport. In 1853 kwamen er in Californië meer moorden voor dan
in alle andere staten van de V.S. tezamen, en in Los Angeles
meer dan in de rest van Californië. Het jaar daarop werd in Los
Angeles, de Stad van de Engelen, een moord per dag gerappor-
teerd; en de meest slachtoffers waren Mexicanen en Indianen.

De houding tegenover dit soort misdaden werd bondig samen-
gevat door de gangster King Fisher, die op de vraag hoeveel ker-
ven hij in zijn geweer had luchtig antwoordde: 'Zeven en dertig -
de Mexicanen tel ik niet mee.'

Met het toenemen van de gewelddadigheid zochten de Mexica-
nen en Indianen een toevlucht in de 'vee-districten' van Zuid-
Californië, waar zij in hun schuilplaatsen van canyon- en heuvel-
land hun wonden likten en op wraak zonnen. Allicht dat die
mensen, die stevast te maken hadden gehad met onrecht, armoe
en bloedvergieten, niet gedreven werden door gevoelens die men
aan de vredesduif toeschrijft. Het duurde niet lang of het gebied
tussen Los Angeles en Fort Miller in het dal van San Joaquin
werd een niemandsland vol Californische en Mexicaanse vogel-
vrijen, die roofovervallen pleegden op de kudden die naar het
noorden, naar de mijngebieden werden gedreven; ook plunder-
den zij de gouddevers-kampen.

Dit waren de omstandigheden waarin het veelbesproken 'Mexi-
caanse banditisme' ontstond in het midden van de 19de eeuw,
een zaak waarover Amerikaanse historici zo veel geschreven heb-
ben. In wezen was het een soort guerilla-strijd, die door Califor-
nische, Indiaanse en Mexicaanse patriotten werd gevoerd en die
de veroveraars jarenlang zou teisteren. Een conflict dat in zijn
uitwerking alle kenmerken van een rassen-oorlog zou krijgen.

Tiburcio Vasquez, een geboren Californiër, die in 1852 werd
terechtgesteld, gaf uiting aan de gevoelens van zijn volk, toen hij
vlak voordat hij in het openbaar zou worden opgehangen zei: 'Ik

werd bezeten door een geest van haat en van wraak. Ik heb talloze malen gevochten ter verdediging van wat ik zag als mijn rechten en die van mijn volk. Ik geloofde dat wij op onrechtvaardige wijze werden beroofd van de ons toekomende rechten." Vele van die dappere, drieste mannen zijn evenals Vasquez beroemd geworden. Maar vermoedelijk de vermaardste was een gewezen mijnwerker, de Chileen die Californiër werd en die zich opwerkte tot leider van een ruitersleger van guerillastrijders - Joaquin Murietta.

In vrijwel elk land van Latijns-Amerika is er een Santiago. Joaquin Murietta werd geboren in Santiago, Chili. Pedro de Valdivia en zijn 150 soldaten hadden die stad gesticht in 1541, na een lange trek ten zuiden van Peru. Haar naam, Santiago del Nuevo Estremo, was haar gegeven door die handvol conquistadores, in het gevoel dat die plek 'het eind van de wereld' was. Ze waren wel heel ver van hun vaderland. Maar wat een prachtige ligging, in de kern-vallei van Chili, het Californië van Zuid-Amerika. Waarlijk, dat zou een passende hoofdstad worden voor een zo fraai land, een land met een zo dichterlijke naam. Want Chili, of Thili, was het Indiaanse woord voor 'zanglijster'.

Murietta werd geboren in 1829, elf jaar nadat de strijdkrachten van de Argentijn José de San Martin en de Chileense zoon van een Ier, Bernardo O'Higgins, het land onafhankelijk van Spanje hadden gemaakt. Er was droefenis bij Murietta's geboorte; zijn moeder Joaquina stierf toen ze hem ter wereld had gebracht. Vijf jaar daarna ging ook zijn vader Carlos heen, en Joaquin en zijn oudere broer Carlito waren wezen. Er is maar weinig bekend omtrent Joaquins jeugdijaren, behalve dan dat zijn vader hem had toevertrouwd aan de zorgen van een oude vriend, professor Estudillo. Het was een goede keus. Estudillo, een emeritus-hoogleraar, was zeer bevriend met Don Manuel Bulnes, die later president van Chili zou worden. Prof. Estudillo en Bulnes hadden in hun jonge jaren samen gestreden voor de vrijheid van hun geboorteland. De verhalen die hij hoorde van zijn voogd, tezamen met roemrijke gebeurtenissen van later tijd, maakten dat Bulnes de held werd in de ogen van de knaap.

Reeds na enkele jaren van onafhankelijkheid had Chili veel gepresteerd. Het land had het Spaanse juk afgeworpen en was betrekkelijk welvarend. In economisch opzicht had men heel wat bereikt. Er werden naar Chili begerige blikken geworpen. In 1836 zag de jonge republiek zich gedwongen oorlog te voeren

tegen Peru en Bolivia. In die tijd waren de twee landen nog één, en onder hun dictator Andrés de Santa Cruz deden zij een poging Chili binnen hun unie te voegen. Deze mesties, die geboren was aan de oever van het Titicaca-meer en die afstamde van de vorstelijke Inca's, zag als zijn historische taak de gebieden die eens het onderkoninkrijk Peru waren geweest tot een nieuwe republiek te smeden. De Chilenen zagen het anders.

Hoewel de strijdkrachten van Peru en Bolivia numeriek veel sterker waren dan die van Chili, behaalden de Chilenen, geleid door Manuel Bulnes, toch de overwinning. Santa Cruz was te eerezuchtig geweest. Hij moest ervaren, dat Chili geen gemakkelijke prooi was. Het Chileense leger was trouwens goed getraind voor zijn taak; het had, strijdend tegen de dapperste aller krijgslieden, de Araucaniërs, een prima leerschool gehad. Na verscheiden zware gevechten werd het Peruaans-Boliviaanse leger beslissend verslagen bij Yungay, in 1839. Kort daarop wapperde de Chileense vlag boven Lima. Het was de bekrachtiging van Chili's bestaan als soevereine staat.

De republiek aan de zuidelijke boorden van de Stille Oceaan was een krachtige militaire traditie gaan vormen. In staatkundig opzicht was zij een fier leven begonnen. Allerwegen was er een sfeer van strijdbare vrijheid, van opnieuw verworven onafhankelijkheid. En daar kwam weldra nog een ruime mate van cultureel leven bij. Wel een inspirerend milieu voor een ontvankelijk jongmens.

In 1841 koos een dankbaar volk generaal Bulnes tot president. Hij zou de eerste vooruitstrevende president zijn van de republiek, want hij had een eerlijke belangstelling voor de bevordering van het onderwijs, en nauwelijks had hij zijn ambt aanvaard of tal van nieuwe onderwijs-instellingen werden gesticht. Samen met zijn minister van Onderwijs, Manuel Montt, die ook in sociaal opzicht een zeer progressief man was, gaf hij op onderwijs-gebied Chili een grote voorsprong op 's lands naburen. Driehonderd nieuwe scholen benevens de Universiteit van Chili verzezen; ook een landbouwschool, een school voor ambachten en schone kunsten en een conservatorium werden geopend.

De Chileense autoriteiten waren niet beducht voor oorspronkelijke denkbeelden of voor de vrije expressie van oude ideeën. En aangezien de toestanden in andere delen van het continent wel heel anders waren, werd Chili een Mekka voor de intellectuelen uit landen waar de politieke sfeer niet gunstig was voor een vrije ontplooiing. Andrés Bello van Venezuela, geestelijk leidsman

van diverse Spaans-Amerikaanse republieken, was een van de eerste grote opvoeders die zijn heul zocht in Chili en een flinke bijdrage leverde tot het intellectueel klimaat van Santiago. Hij was er een poos lang directeur van een 'colegio', redigeerde een regerings-tijdschrift en deed wat hij kon voor de culturele vooruitgang. Bello was een dichter en tevens een groot kenner van Grieks en Latijn; bovendien schreef hij een grammatica van de Spaanse taal, die nog altijd als de beste wordt beschouwd. In enkele jaren tijds kwamen nog veel meer letterkundigen naar Chili's hoofdstad, waar zij de dwingelandij van andere landen ontvluchtten. Daar waren mensen bij, die in Argentinië te lijden hadden gehad door de tyrannie van Juan Manuel Rosas, zoals de schrijver, socioloog, leraar, liberaal leider en, later, zeer vereerde rector Domingo Faustino Sarmiento. Sarmiento, die in Santiago het eerste dagblad stichtte, El Progreso, in 1842 en die een boek schreef dat een klassiek werk van de Latijns-Amerikaanse literatuur zou worden, Facundo, oftewel Beschaving en Barbaarsheid in de Argentijnse Republiek, keerde naar Argentinië terug met het leger dat Rosas ten val bracht. Hij had maar één stuk bagage - een drukpers. Bartolomé Mitre, de Argentijnse journalist, die later president van zijn land zou worden en stichter van een krant in Buenos Aires, La Nacion, volgde Sarmiento in de ballingschap. Ook de geschiedkundige Vincente Fidel Lopez, en de jurist en schrijver Juan Bautista Alberdi waren Argentijnen die een toevlucht vonden in Chili. Alberdi, die verscheidene boeken schreef, waarin hij de slavernij in andere delen van Amerika aan de kaak stelde, was een man van brede cultuur en een van Amerika's grootste politieke wijsgeren; hij wordt thans vereerd als de 'bouwer van de republiek'. Onder de invloed van al die mensen werd het geestelijk leven van de stad gestimuleerd en sprankelend, en een hele generatie werd door hen verrijkt. Het door hen gestrooide zaad zou een gouden oogst opleveren. Santiago was, in de jeugdijaren van Joaquin Murietta, een waar Athene van de Nieuwe Wereld - een bron van cultuur.

De kans om het verder te brengen werd de jonge wees geboden door zijn afgod, de overwinnaar van Yungay, Manuel Bulnes.

In het 19de eeuwse Latijns-Amerika waren er voor een jongmens met beperkte middelen maar twee wegen naar het succes - het leger of de kerk, en Joaquin Murietta voelde maar weinig voor een clericale loopbaan. Tot zijn geluk werd hij, nog maar 16 jaar oud, vaandrig in het cavalerie-regiment van de presidentiële garde. Hij zou niet alleen zijn land gaan dienen, maar bovendien de

held van zijn jeugd. Welk een trots moment! Of hij nu in de garde kwam doordat zijn voogd zo bevriend was met de president of omdat hij zo goed kon paardrijden - wat doet het er toe? Hij was nu gaan behoren tot 's lands militaire elite, en zijn training, zowel psychologisch als militair, zou van grote invloed zijn op zijn toekomst. Zijn persoonlijkheid kreeg een duidelijk stempel - Joaquin Murietta zou opgroeien als een met vrijheid door-drenkte.

Zich bekwamen in de 19de-eeuwse manier van vechten behoorde tot de plichten van de jonge caballero - rijden, schieten (met geweer en pistool), te paard strijden met sabel en lans. Maar daarnaast waren de eerstvolgende vier jaar gelukkige jaren voor Joaquin. Ook toen reeds woonde het grootste deel van de bevolking van Chili in de centrale vallei, die evenwijdig loopt aan de kust. Santiago lag midden in dat gebied, een gebied dat het grootste deel van het jaar wel één groot bloembed lijkt, velden vol kleur, een tuin met gestadige zonneschijn, waar - ook toen reeds - de beste wijnen van Zuid-Amerika werden geproduceerd. Dit was het kader van een weelderig-lome beschaving. Maar helaas, die heerlijke lente zou voor Joaquin maar kort duren.

Er zat verandering in de lucht. De meeste mensen in Chili waren er niet best aan toe.

De geschiedenis van Latijns Amerika wemelt van idealisten, die leidende posities verwierven, maar die in de loop der jaren al-lengs werden vergiftigd door macht tot zij ten slotte tot ware tyrannen verwerden. Dit zou ook het geval zijn met Bulnes en Montt. Toegegeven, hun bewind had veel gepresteerd. Het land was één en betrekkelijk welvarend. Het culturele leven stond op hoog peil; geen andere Spaans-Amerikaanse republiek kon bogen op een onderwijsstelsel dat met het Chileense te vergelijken was. Het regime ging prat op zijn verrichtingen. Het streefde er nu alleen nog maar naar, de status quo te handhaven. Maar juist omdat het zich kenmerkte door behoudzucht, omdat het met zo harde hand regeerde en omdat het de kaste der grootgrondbezitters zo begunstigde, ging het de wrevel wekken van tal van mensen. Het Rooms-Katholicisme was de staatsgodsdienst, en elke andere religie werd door de grondwet verboden. Om hoge ambten te bekleden en lid te kunnen worden van de wetgevende vergadering moest men over geldmiddelen beschikken. Het aantal Chilenen dat voor regeringsfuncties in aanmerking kwam, was uiterst beperkt. Dit alles zweemde zelfs niet naar democratie. Maar misschien bewerkte de heersende kaste wel haar eigen

ondergang doordat zij het onderwijs zo goed verzorgde.

Er gingen zich twee nieuwe ontwikkelingen voordoen. Er begonnen immigranten binnen te stromen uit Europa, mensen die wilden delen in de baten welke Chili te bieden had en die bereid waren bij te dragen tot de opbloei van het jonge land. Die nieuwelingen waren vóór alles Duitse liberalen, die hun land vaarwel zegden in verband met de sociale en politieke onrust ten gevolge van de revolutie van 1848 en de tyrannieke tegenmaatregelen van de Duitse vorsten. Tevens begonnen in die periode de eerste kiemen van politieke partijen tot ontwikkeling te komen. Er ontstond een tegenstelling tussen de liberalen - d.w.z. de intellectuelen en de groeiende middenstand - en de conservatieven - d.w.z. de militairen met de grootgrondbezitters en de kerk. De fronten tekenden zich alras duidelijk af, en op het politieke gekrakeel volgde alras regelrechte gewelddadige strijd. Binnen enkele weken woedde er een ware burgeroorlog. Joaquin Murietta, die met het groeien der jaren hoe langer hoe meer teleurgesteld werd in hen die hij in zijn jeugd had vereerd, gaf zijn veilige positie in de Praetorianen-Garde van de president prijs en schaarde zich aan de zijde der liberalen. Als kapitein in de opstandige beweging onderscheidde hij zich in de gevechten van Gindas en Longonilla. Hij werd populair onder het volk, maar zijn partij had de nederlaag geleden. De Chilenen zouden nog vele jaren moeten wachten op de verwezenlijking van een echte democratie.

Nog vóór zijn twintigste verjaardag moest Murietta om politieke redenen het land uit vluchten. Dat was geen moeilijke zaak. De ontdekking van goud in Californië was voor veel Chilenen een buitenkans. De vele schepen, die op weg naar de goudvelden Kaap Hoorn waren gepasseerd, liepen Chileense havens binnen. Zij voorzagen zich daar niet alleen van wat het land te bieden had, zij namen ook heel wat Chileense mijnwerkers aan boord die naar San Francisco wilden om hun geluk te beproeven. Voor Joaquin Murietta was het helemaal geen probleem, passage te krijgen van Valparaiso naar Noord-Amerika. Daar zou hij zijn broer Carlos gaan opzoeken, die al een poos tevoren door de goudkoorts was aangetast.

Weldra bereikte zijn schip de Golf van Californië, en het vervolgde zijn tocht naar het noorden tot het de kust van Sonora had bereikt. Op een zwoel-hete dag zette Murietta voet aan wal in de haven van Guaymas. Alvorens hij verder reisde naar zijn broer wilde de jonge émigré Don Pedro do Felix bezoeken, een

oude vriend van prof. Estudillo, die in Hermosillo woonde, de hoofdstad van de staat Sonora.

Als een Latijns-Amerikaan naar een andere streek of stad in Latijns-Amerika reist, dan is het altijd net alsof hij bij familie op bezoek komt. Het kostte Murietta dan ook weinig moeite zich aan te passen aan het leven op het noordelijk halfrond. Hij voelde zich al heel gauw thuis in de hacienda van Don Pedro, een van de grootste van de streek.

Zodra hij was uitgerust van zijn lange reis maakte Joaquin plannen voor de verdere tocht. Maar al wachtende op een brief van Carlos, die hem zou vertellen waar ze elkander konden ontmoeten en welke route hij het best zou kunnen volgen, kwam de jongeman tot het besef dat hij verliefd was geworden op Don Pedro's dochter Carmela. En zij trouwden.

Dit hield hem echter niet af van de verdere reis naar Californië. Integendeel, het versterkte zijn verlangen fortuin te maken. Hij was met bescheiden middelen in Sonora gearriveerd, maar hij wilde slagen zonder een beroep te doen op de familie van zijn vrouw. Wát Carmela en de schoonfamilie ook zeiden om hem bij zich te houden, hij vertrok zodra hij de brief van zijn broer had ontvangen, zij het met de belofte dat hij zijn vrouw zou komen halen wanneer hij zich een positie had veroverd.

De broers waren uiteraard blij met hun hereniging, en Carlos had opwindend nieuws - kort tevoren had hij een rijke vondst gedaan nabij de stad Hangtown (Placerville) in het hart van Californië's goudland. Dat was een goed begin en het versterkte Joaquins verlangen zijn vrouw spoedig naar het noorden te halen. Doch vóór alles moesten de rechten op de claim worden bevestigd en moest Joaquin vergunning krijgen om als buitenlands mijnwerker aan de slag te gaan.

Joaquin, Carlos en Emilio Flores, ook een Chileen die aandeel had in de claim, gingen naar Sacramento om de zaak te laten inboeken en om Joaquins vergunning te halen. Zodra Joaquin in de nieuwe hoofdstad was aangekomen en een hotelkamer had gevonden ging hij Carmela een brief schrijven om haar deelgenoot te maken van zijn eerste succes. Intussen gingen Carlos en Emilio een wandeling maken met de afspraak dat ze gauw weer in het hotel zouden zijn om Joaquin op te halen.

Er verstreken uren, maar zij kwamen niet terug. Het werd avond, maar nog altijd niets. Joaquin werd een beetje ongerust en hij besloot de straat op te gaan om naar hen uit te kijken. Hij kon bezwaarlijk bevroeden welk een schok hem wachtte.

Op zijn speurtocht in Sacramento kreeg hij telkens weer het verhaal te horen over twee Chileense paardedieven, die waren opgehangen. Hij werd nieuwsgierig, zij het zonder argwaan, wie die landgenoten wel mochten zijn en begaf zich naar de plek waar het tweetal aan een boomtak hing te bengelen. En daar vond hij dan zijn broer en Emilio. Een troep dronken mijnwerkers, niet luisterend naar de hartstochtelijke betuigingen van onschuld, had de twee Chilenen zonder vorm van proces gelynch. Wat deden die twee 'greasers' ertoe als er recht moest worden gedaan in Vigilante-trant?

Met een zwaar hart en diep verbitterd begroef Joaquin zijn broer en Emilio, en begon de lange rit terug naar zijn vrouw in Mexico. Dat was wel een trieste kennismaking geweest met het land van Jefferson en Franklin.

Van lieverlee was Joaquin toch wel bereid te geloven, dat de moord op zijn broer en op Emilio Flores een op-zichzelf-staand geval was geweest. En dus keerde hij een paar maanden later, in gezelschap van Carmela, naar Californië terug.

Zij gingen eerst naar Los Angeles, trokken door de centrale vallei, en vonden ten slotte een plek in het graafschap Stanislaus, niet ver van de Sierra Nevada, die hun geschikt leek voor het opslaan van hun kampement.

Voor het eerst sinds vele maanden voelde Murietta zich gelukkig. In Californië vond hij een omgedraaid Chili. Chili's woestijnen liggen in het noorden, die van Californië in het zuiden. De centrale valleien zowel van zijn vaderland als van Californië waren fruit-paradijzen, en ook de klimaten van de twee gebieden leken op elkaar. In een dal, omzoomd door heuvels met hoge dennen, een dal met een weelde van groen en een beek daar middenin, gingen de twee zich een blokhut bouwen; veel meer dan een keet werd het niet, maar ze waren ontzaglijk gelukkig - het zou hun thuis worden.

Helaas - dit was het jaar 1851, en Californië was niet langer een rustig boerenland, maar een druk en wild en lawaaierig paradijs voor gelukzoekers. Een land waarin Latijns-Amerikanen niet meer welkom waren.

Nauwelijks was de hut gereed of op een ochtend kwam een troep Engels-Amerikaanse ruiters het kampement binnenrijden. Die plek was te goed. Een vreemdeling had hier niets te maken. Of Murietta maar oprassen wilde . . . Maar de man, met wie zij te maken hadden, was geen doetje dat zich gemakkelijk liet intimideren. Hij wees hun eis minachtend af en gelastte de rui-

ters zijn grond te verlaten. Maar ze waren tien tegen één, ze sprongen van hun paarden en ranselden hem tot hij bewusteloos was.

Carmela hoorde het tumult, holde de hut uit, zag de ruiters alweer weggrijden, en vond haar man, badend in zijn bloed, op de grond. Zij waande hem dood en had maar één gedachte - sterven naast de man, die zij zo had liefgehad. Zij snelde terug naar de hut, greep een mes en benam zich het leven.

Een paar Indianen, die kort daarop door het dal trokken vonden de twee lichamen en kwamen tot de ontdekking dat Joaquin nog leefde. Zij brachten hem tot bewustzijn, hielpen de radeloze jongeman zijn vrouw begraven, en vroegen hem toen of hij zich bij hen wilde aansluiten. Die Indianen, mensen die van hun land waren verdreven, waren leden van een groep, die moeizaam aan de kost poogde te komen door het plunderen van de goederentreinen op weg naar de mijnwerkerskampen in het noorden. Murietta, die maar één verlangen had - de mensen te straffen, die hem zoveel leed hadden berokkend, ging geredelijk in op het aanbod.

Het duurde niet lang of de leden van de groep beseften, dat zij in Joaquin Murietta een leider hadden gevonden die werkelijk leiden kon. Hij leerde hun al de fijne knepen van de krijgskunst, die hij zelf als beroepssoldaat had moeten leren. En weldra kwam hij aan de weet, dat een heel ruitersleger in wezen op zijn komst had gewacht - misschien wel de beste cavaleristen van de wereld, de Indiaanse en Latijns-Amerikaanse cowboys, *los vaqueros*.

Geen Amerikaanse volksheld is ooit populairder geweest dan de cowboy. En toch - de grote meerderheid van de mannen, die hun werk vonden in de vee-ranches, waren Indianen en Mexicanen. De methoden en de outillage die in het veebedrijf werden gebezigd, de taal die door de herders werd gesproken, ja zelfs het woord 'cowboy', ze waren in wezen afkomstig van de Mexicanen. Dat woord is de letterlijke vertaling van *vaquero*, dat is afgeleid van het Spaanse woord voor koe, *vaca*.

Joaquin Murietta kreeg nu de kans om aan het hoofd van deze mannen, een ruitersleger van guerillastrijders, een poging te doen om het onrecht te herstellen dat hij en zijn mensen hadden moeten ondergaan.

De winter van 1851 - 1852 werd een moeilijke winter voor vele Angelsaksische Californiërs, want ze kregen het te merken, dat de beroofde mijnwerkers en ranchers vastbesloten waren, het de mensen in te peperen door wie ze hun bestaan waren kwijt ge-

raakt. Velen hadden zich al georganiseerd in groepen zoals die waarbij Murietta zich had aangesloten. Men weet daar niet veel van. Of die mannen tot een aantal afzonderlijke benden behoorden of deel uitmaakten van slechts enkele grote? Het is niet bekend. Wel weet men, dat nadat Murietta zich bij zijn groep had aangesloten de raids op mijnkampementen, bevoorradings-treinen en huizengroepen beter georganiseerd werden en veel vaker voorkwamen. Joaquin Murietta was een symbool geworden, een bundelaar van krachten voor al diegenen die nog weerstand konden bieden.

Alras was zijn naam op aller lippen. Hij stofte erop dat hij tweeduizend man op de been kon brengen; velen daarvan hadden in de recente oorlog aan de Mexicaanse kant gevochten. Uiteraard maakten veel Indianen gemene zaak met hem. Want hadden de Angelsaksers, met hun politiek van genocide, hen niet van heel een continent beroofd? Elke dag meldden zich nieuwe medestrijders bij zijn twee hoofdkwartieren in Sonora en Beneden-Californië.

Dank zij de steun van al die mensen kon Murietta zich straffe-loos bewegen in alle steden en dorpen van Zuid-Californië - San Gabriel, Los Angeles, San Diego, Santa Barbara. Hij kreeg ook bijstand van nagenoeg alle Latijns-Amerikaanse veeboeren, die massa's paarden te zijner beschikking hielden. Om een plaatselijk geschiedenisboek te citeren: 'De ras-verbondenheid der Californiërs, gezwezen nog van de ingewikkelde familie-relaties met de vogelvrijen, plus een stilzwijgende politiek van afzijdigheid bij de oude Amerikaanse bevolking, het leidde alles tezamen tot een nonchalant gedogen van al die euvelen, waardoor de situatie ter plaatse in de vijf jaar na 1849 de autoriteiten volkomen uit de hand liep.' De Engels--Amerikaanse mijnwerkers, boeren, ranchers en zakenlieden waren grotelijks verontrust.

Er moest iets gebeuren. Een van de allereerste verplichtingen van elke regering is, haar mensen te verdedigen. Doch de eerste regering van de staat Californië bleef in dit opzicht in gebreke. Maar daar was iets aan te doen, en wel bij de verkiezingen die weldra zouden worden gehouden. Nu was het de beurt van de wetgevers om zich zorgen te maken. In de lente van 1853 kwamen zij eindelijk in actie; maar hun karwei was geen leuk karwei. Aanvankelijk werd voorgesteld, dat de regering een beloning zou uitloven voor 'Joaquin' - dood of levend. Terecht maakte de voorzitter van de commissie voor Militaire Zaken hier bezwaar tegen. 'Een prijs stellen op het hoofd van iemand, die

niet wegens een misdrijf is veroordeeld' - aldus zijn betoog - 'komt erop neer dat men zonder bewijs aanneemt dat hij schuldig is. Daar komt dan nog bij, dat een zo hoge beloning hebbende mensen in de verleiding zou kunnen brengen de eerste de beste Mexicaan in te leveren die zij te pakken kunnen krijgen, en aangezien niemand precies kan vertellen hoe 'Joaquin' eruit ziet, zou het uitkeren van de beloning geen eenvoudige zaak zijn.'

De hele belonings-affaire had inderdaad iets belachelijks. Men zag ervan af - maar het denkbeeld bleef leven in de Murietta-legende en er werd over gesproken als over een feit. In werkelijkheid werd het aanvankelijke voorstel vervangen door een wet, waarbij een werkloze beroepssoldaat, een nogal hufterige man uit Texas, Harry Love genaamd, gemachtigd werd een groep klabakken-te-paard, maximaal twintig man, aan te werven die gedurende drie maanden in staatsdienst zouden zijn om te proberen 'de door Joaquin aangevoerde roversbende' gevangen te nemen.

Die wet werd op 11 mei 1853 aangenomen, en kapitein Love wierf in de eerste de beste kroeg twintig avonturiers aan en ging met hen op weg om te zien wat zij ervan maken konden. Hun animo werd misschien wel vergroot door het feit, dat gouverneur Bigler van Californië op zijn eigen houtje toch maar een beloning had uitgelooft, van duizend dollar, voor 'Joaquin' levend of dood. Maar noch de gouverneur noch de twintig avonturiers hadden er een vaag idee van hoe de man die zij zochten er uit zag.

Kapitein Love en zijn mannen reden twee maanden lang kras door Californië zonder iemand te vinden, waarvan ze konden volhouden dat het Murietta was. Natuurlijk waren zij niet al te nauwgezet. Ze waren wel tuk op de beloning, maar ze meden toch maar liever de eenzame gebieden waar het zoeken gevaarlijk had kunnen worden. Het begon ernaar uit te zien, dat de termijn van negentig dagen zou verstrijken vóór men 'Joaquin' gevonden had. En dan zou niemand de duizend dollar van de gouverneur in zijn zak kunnen steken.

Toen de negentig dagen bijna om waren, op 25 juli, vonden zij een stuk of wat Mexicanen. Als men het relaas van Love en dat van enkele anderen combineert, dan kan men wel zo ongeveer nagaan wat er toen gebeurde.

Een afdeling van Love's rabauwen stuitte in de buurt van de Panoche-pas, ten westen van het Tulare-meer, op een groepje

Mexicanen, die rondom een vuur zaten, dicht bij hun paarden. Om een of andere reden ontstond er een vuurgevecht. Daarbij werd een man doodgeschoten, die volgens de mannen van Love de aanvoerder was; en dat zou gebeurd zijn toen hij probeerde te vluchten. Ze kapten zijn hoofd van de romp, omdat dit als identiteitsbewijs zou kunnen dienen. Een ander werd gewond en moest lang worden achtervolgd alvorens hij ontziend ter aarde stortte; die tweede man werd later herkend als Manuel Garcia, bijgenaamd 'drie-vinger-Jack', van wie men wist dat hij een vriend en strijdgenoot van Joaquin Murietta was. Andere leden van de groep Mexicanen wisten te paard te ontsnappen. Twee werden levend gevangen genomen. Een van de twee slaagde erin, door verdrinking zelfmoord te plegen terwijl hij op weg was naar de gevangenis van Mariposa; de ander werd in handen van de sheriff gesteld, maar uitgeleverd aan het publiek en gelyncht.

Toen het bericht een paar dagen later werd gepubliceerd, noemden de kranten geen achternaam; ze brachten het verhaal van de gevangenneming en de dood van zekere 'Joaquin'. Dat was alles. Men heeft er de kranten van die tijd grondig op nagekeken, maar nergens vindt men de naam Murietta. Alleen maar Joaquin, en meer niet.

Dan was er nog de kwestie van de beloning. Harry Love en zijn twintig metgezellen waren de enigen, die gemachtigd waren om op zoek te gaan naar Murietta. Alleen zij zouden ooit aanspraak kunnen maken op de duizend dollar van de gouverneur. Het sprak vanzelf dat Love en zijn mannen datgene zouden proberen te doen wat de wet hun toestond. Ze gingen erop uit, ze zochten, en ze kwamen thuis met een hoofd in een glazen pot. Maar beloningen worden niet uitgekeerd voor een hoofd-zonder-naam. Het hoofd moest herkend worden als dat van Murietta, en dat gebeurde. De beloning werd uitgekeerd evenals de negentig dagen loon voor de kapitein en zijn twintig rabauwen. Maar dat was nog niet genoeg. Kort daarop besloot een opgeluchte regering nog vijfduizend dollar uit te keren aan kapitein Love en zijn mannen.

Het duurde niet lang of er begon twijfel te rijzen nopens het optreden van kapitein Love, het parlement en de gouverneur. Nog geen maand na de gevangenneming en de onthoofding zei de hoofdredacteur van een van de voornaamste bladen van San Francisco hardop wat veel Californiërs dachten. Op 23 augustus 1853 stond het volgende in zijn krant:

'Onze burgers moeten wel lachen om de diverse verslagen van de gevangenneming en onthoofding van 'de befaamde Joaquin Murietta'. De kul is zo doorzichtig, dat geen redelijk mens erdoor in de luren kan worden gelegd. Een paar weken geleden reed een groep lieden, die in Californië en Sonora geboren zijn, naar het Tulare-dal met de uitgesproken bedoeling mustangs in te rijden. Drie hunner zijn daarvan teruggekeerd. Zij hebben bericht, dat zij werden aangevallen door een groep Amerikanen, en dat de anderen van hun groep, vier in getal, daarbij werden gedood; verder dat een van die vier gedood werd toen hij probeerde te vluchten, en dat zijn hoofd werd afgesneden en als trofee bewaard door de mannen die hem hadden gepakt. Het is algemeen bekend, dat Joaquin Murietta niet de man was, die nabij de Panoche-pas werd gedood door de groep van Love. Het hoofd, dat in Stockton is tentoongesteld, lijkt helemaal niet op die persoon, en dit wordt met klem bevestigd door diegenen die de echte Murietta hebben gezien en dit onechte hoofd.'

Kortom, die journalist was overtuigd, dat het hele geval niets anders was dan een poging om het publiek zand in de ogen te strooien. Maar niettemin - kapitein Love en zijn mannen hadden een hoofd in een fles gestopt; zij legden beëdigde verklaringen af dat 't het hoofd van Murietta was, want die naam stond in de wet, krachtens welke zij hun groep hadden mogen vormen; zij inden de beloning en hun salaris; en daarmee uit.

Het zogenaamde 'hoofd van Murietta' werd jaren achtereen vertoond in diverse musea, in kroegen, en als speciale attractie; maar nimmer werd algemeen aanvaard dat het werkelijk zijn hoofd was. Veel bewonderaars van Murietta dachten dat de 24-jarige Chileen naar Mexico terug was gegaan, omdat hij besepte dat zijn kans op de overwinning met de dag kleiner werd. Maar ook dit viel niet te bewijzen. Op elke bewering volgde steevast een tegenspraak. Het Engels-Amerikaanse publiek geloofde wat het wilde geloven.

Wel bleven benden Mexicanen en Indianen nog enige jaren overvallen plegen op Engels-Amerikaanse mijn-kampen - maar de verovering van Californië was een voldongen feit. De inheemsen zouden zich steeds meer neerleggen bij het verlies van hun land, en in Californië's geschiedenisboeken zou zelfs de naam Joaquin Murietta nimmer worden genoemd, behalve dan in de vorm van 'de Mexicaanse bandiet'. Zijn vaderlandsliefde was van een soort, dat naar het oordeel der veroveraars liefst maar moest worden vergeten.

BENITO JUAREZ

NA SPANJE te hebben bevochten, en vervolgens de Verenigde Staten, en vóór dat het in staat was tot sociale, economische of politieke samenhang te geraken, zou Mexico nòg twee oorlogen moeten voeren - een burgeroorlog, *La Reforma*, en een oorlog tegen de Fransen.

Een van de mannen, die de Mexicanen in die worstelingen zouden aanvoeren, de man die hen het meest zou inspireren en die het symbool van hun nationale eenheid zou worden, was een volbloed-Indiaan, de eerste Indiaan die zijn volk leiding gaf sinds Cuauhtemoc ongeveer 335 jaar tevoren door de Conquistadores ter dood was gebracht - Benito Juarez.

De Azteken, Romeinen van het pre-Columbiaanse Amerika, beheersten twee eeuwen achtereen het hart van Mexico, tot zij door de Spanjaarden vrijwel werden uitgeroeid. Maar ook andere Indiaanse volken hebben het hunne bijgedragen tot Mexico's geschiedenis. Daar waren de Olmeken, de Yaqui, Tarascan, Otomi, Mexteken, Totonaken, Chicimeken, Tlascalan, Chamula en nog vele andere. Maar vermoedelijk het belangrijkste van die andere volken waren de Tolteken, die centraal Mexico hadden beheerst - de vallei die zij Anahuac, de plek der wateren, noemden - totdat de Azteken in de 12de eeuw op het toneel verschenen. Vóór de Tolteken verdreven werden hadden zij in Teotihuacan (ten noordoosten van de plaats waar de Azteken Tenochtitlan zouden bouwen) tempels gebouwd van de Zon en de Maan - Tonathin en Mextli. Bezoekers staan nog altijd verbaasd naar die tempels te kijken, want zij hadden niet gedacht in Amerika pyramiden te vinden, die nog groter zijn dan die der Pharao's. Te Cholula bij Puebla beklimmen de toeristen, die denken dat zij een berg op gaan om op de top een Katholieke kerk te bereiken, in werkelijkheid een pyramide, door Tolteken-handen gebouwd in ongeveer dezelfde periode waarin Constantijn de eerste Christenkeizer in Europa werd, de 3de eeuw. De Azteekse krijgslieden die het Toltekenland veroverden, namen tevens veel van de cultuur over, en ook van de godsdienst met de legende van Quetzalcoatl, de gevederde slang.

Verder waren er de Maya's, wier beschaving van ongeveer 2 eeuwen voor Christus dateert. Zij blonken uit in wiskunde en sterrenkunde, en bij La Venta in de staat Vera Cruz zetten zij religieuze beeldhouwwerken neer, die soms wel dertig ton wegen. Niemand weet op welke manier die Indianen de vulkanische blokken vervoerden, waaruit de beelden werden gehouwen. Zij hadden geen trekdieren, het wiel was hun onbekend, maar zij moeten die blokken minstens 80 km hebben gesleept of gedragen, beschikkend over niet veel meer dan hun naakte ruggen en de kracht van hun geloof. Chichen Itza, hun hoofdstad in Yucatan, welker geschiedenis in de mist der tijden is gehuld, is nog nooit grondig uitgegraven. Ook zeevaarders waren die Maya's, en zij waren de eersten, die het relaas deden van reizen door het Caraïbische gebied, in kleine kano's. Hun afstammelingen, nimmer bedwongen, spreken nog steeds een taal die al oud was toen de Vikings van koning Knoet naar de Britse stranden waadden. En dan waren er de Zapoteken. Bij Monte Alban, boven Oaxaca, vindt men een hele berg, die was glad gehakt en egaal gemaakt om de basis te vormen van een heel complex van godsdienstige bouwwerken, een soort Amerikaanse Acropolis. De Zapoteken, die hun onafhankelijkheid handhaafden tot zij werden geabsorbeerd door het moderne Mexico, bewonen een deel van de staat Oaxaca, op de landengte van Tehuantepec, nog altijd de meest Indiaanse staat van de republiek.

Oaxaca, de woonst van de Zapoteken, die vrijmoediger, trotser, ondernemender en levendiger zijn dan de meeste andere Indianen van Mexico, is ook het land van de tehuanas, die gehuld zijn in hel-rode, citroen-gele en purperen kledij, met gouden sieraden en zwarte sjaals, en die men kan zien lopen met hun manden en pakken en bloemruikers, luid kwetterend in hun zachte Zapoteeks, de enige taal die Benito Juarez spreken kon tot zijn 12de jaar. In dit oude land in het zuiden van Mexico, in die bergen van de Sierra Maestre, werd namelijk op 2 maart 1806, in het dorp San Pablo Guelantao bij de stad Oaxaca, Pablo Benito Juarez geboren, een volbloed Zapoteek.

Door de Spaanse verovering van Mexico hadden de Indianen : alleen maar nieuwe heersers gekregen; in plaats van onderdanen
t te zijn van een Indiaanse keizer, die zich vergenoegde met krijgs-
ggevangenen en een jaarlijkse schatting, werden zij vazallen van
! Spaanse avonturiers, die hen tot slaven maakten, hun levens-
! trant vernietigden en hun voorvaderlijke grond roofden. De

Conquistador Hernan Cortes bij voorbeeld werd beloond met een graafschap van 64.000 km² in Oaxaca.

Het kwam erop neer, dat het leven in diverse opzichten moeilijker werd voor de Indianen; zij gingen stuiten op sociale en economische belemmeringen, en de kinderjaren van Benito Juarez waren die van de minst bevoorrechte groep. Al de onwaardige bejegeningen, de nooddrift, de problemen van de allerarmsten zouden zijn deel zijn. De autobiografische Notities voor mijn Kinderen, die hij in zijn laatste levensjaren schreef, bieden wel het beste verslag van zijn jeugd.

Juarez schreef: 'Ik had het ongeluk, dat ik mijn ouders, Marcelino Juarez en Brigida Gracia, Indianen van het oude ras, nooit heb gekend, want ik was nauwelijks drie jaar toen zij stierven. Ik en mijn zusters Maria Josefa en Rosa werden toevertrouwd aan de zorg van onze grootouders van vaders kant, Pedro Juarez en Justa Lopez, ook beiden Indianen van de Zapoteekse natie.' Een paar jaar daarna waren ook die grootouders gestorven, zijn zusters waren getrouwd, en hij ging wonen bij een oom. 'Daar mijn ouders mij niets hadden nagelaten, zo gaat Juarez dan voort, en mijn oom hard moest werken voor de kost, ging ik, zodra ik tot de jaren des onderscheids was gekomen, op het land aan de slag, zo goed als mijn prille leeftijd gedoogde. In een paar ledige uren leerde mijn oom mij lezen; hij legde mij uit hoe nuttig het was Spaans te leren, en omdat het toentertijd voor arme mensen, vooral voor inheemsen, uitermate moeilijk was een ander geleerd beroep uit te oefenen dan een kerkelijk, wilde hij dat ik voor priester ging studeren. Deze aansporingen en ook het voorbeeld van een paar dorpsgenoten die Spaans konden lezen en schrijven en spreken en die het heilig ambt waren gaan bekleden, wekten in mij een heftig verlangen om te leren; dat ging zóver, dat wanneer mijn oom mij riep om mij te overhoren, ikzelf hem de zweep aanreikte waarmee hij me zou straffen als ik mijn les niet kende; maar zijn bezigheden en mijn eigen ijver voor de dagelijkse arbeid op het land werkten mijn verlangens tegen, en ik schoot maar weinig of niets op met mijn studie. Daar kwam nog bij, dat er in mijn kleine dorpje, waar nauwelijks twintig gezinnen woonden en waar toentertijd nauwelijks aandacht aan het onderwijs werd besteed, geen school bestond; en niemand sprak er Spaans, zodat vaders, die het zich konden veroorloven hun kinderen wat te laten leren, hen naar Oaxaca stuurden. En zij die geen schoolgeld konden betalen zochten een baantje bij particulieren voor hen op voorwaarde

dat die hun zouden leren lezen en schrijven. Deze manier van onderwijs krijgen was niet alleen in mijn dorp gebruikelijk, maar in het hele district Ixtlan; vandaar dat de meeste huisbedienden in de stad Oaxaca jongens en meisjes waren uit dat district. Ik kwam dan ook tot de slotsom, dat ik alleen zou kunnen leren als ik naar de stad ging, en ik smeekte mijn oom menigmaal mij daarheen te willen sturen; maar of het nu kwam door zijn gehechtheid aan mij of door een andere reden, hij kon maar niet tot een besluit komen, en hield alleen de hoop bij mij levendig, dat hij mij ééns erheen zou brengen.'

Ten slotte zou het noch de oom noch de jongen zelf zijn die de schaal liet doorslaan ten gunste van Benito's verhuizing naar Oaxaca, maar een schaap, beter gezegd het verloren gaan van een schaap.

Maar laat Juarez het weer zelf vertellen: 'Het was woensdag 6 december 1818. Ik was zoals gewoonlijk buiten met mijn kudde, toen om elf uur toevallig een paar muilezeldrijvers voorbijkwamen die hun dieren naar de Sierra dreven. Ik vroeg hun of zij uit Oaxaca kwamen; zij antwoordden bevestigend, beschreven mij op mijn verzoek een paar van de dingen die zij daar hadden gezien, en gingen daarop huns weegs.'

De nieuwsgierigheid van de knaap zou hem berouwen, want toen hij zich weer aan zijn kudde ging wijden, bleek er een schaap te ontbreken. Hij zocht en vroeg overal, maar het schaap kwam niet terecht; wel vond hij een andere jongen, veel ouder dan ik, Apolonio Conde genaamd, die mij, toen hij hoorde waarom ik zo verdrietig was, vertelde dat hij gezien had hoe een van de muilezeldrijvers er met het schaap vandoor was gegaan.' Omdat hij bang was voor de reactie van zijn oom 'en omdat ik verlangend was iets te bereiken, besloot ik naar Oaxaca te lopen.' Maar het was niet zonder smart dat hij zijn oom en zijn thuis ging verlaten. 'Ik vond het heel naar, van hem vandaan te gaan, het huis in de steek te laten dat mij als klein kind en als wees had geherbergd, en niet meer samen te zijn met de prille metgezellen van mijn jeugd met wie men altijd door diepe genegenheid verbonden is. Het was een wreed conflict tussen deze gevoelens en mijn verlangen om naar een andere mensengemeenschap te gaan, die nieuw en onbekend voor mij was, maar waar ik wat zou leren. Maar het verlangen bleek sterker dan de gevoelens, en op de 17de dag van december 1818, twaalf jaar oud, ontvluchtte ik mijn thuis en liep naar de stad Oaxaca, waar ik dezelfde avond aankwam.' Het Zapoteekse gevoel voor onaf-

hankelijkheid had zich bij Benito Juarez weer eens laten gelden. Een paar dagen na zijn aankomst in de stad slaagde Benito erin werk te vinden in het huis van Don Antonio Salanueva, boekbinder van zijn vak en tevens leke-broeder in de Derde Orde van St. Franciscus. Salanueva, die een ontwikkeld, vroom en achtbaar man was, trok zich het lot van de jongen hartelijk aan, en verschaftte hem alle onderwijsmogelijkheden die er toentertijd in Oexaca bestonden. Maar die waren wel heel beperkt.

Toen hij merkte dat er voor arme jongens bitter weinig te leren viel - zowat het enige wat men hun bijbracht was het besef tot welke klasse zij behoorden - bleef Benito thuis en leerde van zijn werkgever. Na drie jaar op die manier geleerd te hebben, meende hij wel in staat te zijn tot de volgende stap. Hij legt het zelf weer uit: 'Toentertijd bestond algemeen de mening, niet alleen onder het lagere volk maar ook in de hogere klassen der maatschappij, dat geestelijken, en ook zelfs diegenen die er voor studeerden, een heleboel wisten, en ik merkte hoezeer zij gerespecteerd werden om de kennis die bij hen aanwezig werd geacht. Deze omstandigheid, en niet zozeer de idee dat ik een geestelijke zou worden - want daar had ik een instinctieve afkeer van - bracht mij ertoe mijn beschermer te vragen mij op het Seminarie te laten studeren, waarbij ik mij bereid verklaarde alles te doen om de nakoming van mijn plichten in zijn dienst te combineren met mijn ijver bij de studie waaraan ik mij zou gaan wijden.'

Salanueva, zorgzaam als steeds, was blij met die kans, zijn pupil geboden om meer kennis op te doen; en de 15-jarige Benito werd leerling van het Seminarie te Oaxaca. De jongen had weliswaar maar zeer weinig belangstelling voor godsdienstige geschriften, maar hij had nu de kans de Spaanse taal te gaan beheersen, en bovendien kreeg hij studie-discipline, de bekwaamheid om de onmisbare dingen te lezen en in zich op te nemen, die studenten nu eenmaal leren moeten, ook al stellen zij er eigenlijk geen belang in.

Wat in die tijd voor de meeste landen gold, gold ook voor Mexico - de kerk had een onderwijs-monopolie. Maar er zouden zich nu gebeurtenissen gaan afspelen waardoor ook andere kansen zouden ontstaan om zich te onderrichten.

Juarez was geboren in een uiterst bewogen periode van de Mexicaanse geschiedenis. Hij was nog maar een tiener toen de Spaanse kroonkolonie een onafhankelijke natie was geworden. Na een decennium van zware strijd hadden de laatste Spaanse troepen

het land verlaten. Maar nauwelijks verheugden de Mexicanen zich in hun pas-verworven onafhankelijkheid of een generaal van Spaanse komaf, Agustin de Iturbide, liet zich door zijn troepen tot keizer uitroepen. Eén maand voordat Juarez zijn studie aan het seminarie begon rukte Iturbide de hoofdstad binnen.

Maar de Mexicanen wilden geen keizer; ook Iturbide wilden zij niet; en na enkele maanden reeds dwongen zij hem afstand te doen; hij vluchtte het land uit, keerde terug, werd gearresteerd en berecht, en eindigde zijn leven voor een vuurpeloton.

In 1824 werd in Mexico de republiek geproclameerd, en een van haar eerste daden was, staatsscholen te stichten in alle belangrijke steden. Drie jaar later werd zulk een staatscollege geopend in Oaxaca, het Instituut van Kunsten en Wetenschappen. Achttien maanden later volgde Juarez het voorbeeld van vele andere studenten, hij verliet het seminarie en ging rechten studeren aan het Instituut, waar hij alras vrienden kreeg onder studenten en docenten beide.

Het Instituut werd een broedplaats van vurige jonge liberalen, zowel blanken als Indianen en Mestiezen. Hun geest gestimuleerd door de bestudering van Europese sociale en politieke theorieën, stortten die jonge Mexicanen zich geestdriftig in een discussie over Mexico's moeilijkheden en de noodzaak van hervormingen. Ze zagen er zo deftig-sober uit met hun hoge hoeden en zwarte jassen, maar ze hunkerden naar vooruitgang voor hun statig-koloniale stad en voor de staat. Recht en onderwijs voor allen, ontworsteling uit de politieke controle door de clerus, dat werden hun grote idealen. Uiteraard maakte dit hen niet bemind bij de conservatieven en de kerk.

Van de aanvang af waren geestelijkheid en conservatieven gekant tegen het Instituut. De kerk noemde het 'een huis der prostitutie', en de leraren en leerlingen 'ketteren' en 'libertijnen'; en zij gebruikte heel haar enorme invloed om stelselmatig oorlog te voeren tegen dit staatscollege. Ouders werden geïntimideerd, zij gingen weigeren hun zonen naar het Instituut te sturen, en de weinige studenten die toch de colleges volgden werden genegeerd en gehoond door de grote meerderheid van een domme, fanatieke en opgehitste gemeenschap. Slechts zeer weinig studenten hielden het vol, dagelijks de colleges te blijven volgen.

Voor een jongen als Benito Juarez, niet geboren in de heersende klasse, zonder gegeneerde familie, zonder noodzaak om stand op te houden, was dit schervengericht uiteraard niet zo hinderlijk als voor de anderen. Toch was het een toetsing van zijn karakter-

kracht. Hij hield vol. Hij maakte snelle vorderingen, en nog geen jaar na zijn intrede in het Instituut kon hij al inspringen voor de hoogleraar in de natuurkunde, terwijl hij daarnaast zijn rechtsstudie voortzette. In 1831 was hij zover, dat hij junior kon worden in een advocatenkantoor. In datzelfde jaar werd hij in zijn eerste openbare ambt gekozen; hij werd juridisch secretaris bij de gemeenteraad van Oaxaca. Het jaar daarop promoveerde hij en werd advocaat bij het Hooggerechtshof, en vlak daarna werd hij gekozen tot afgevaardigde van Oaxaca in het Nationaal Congres van Mexico, dat in augustus 1832 zou bijeenkomen. Juarez reisde naar de hoofdstad om zijn zetel in het Congres in te nemen, maar hij zou niet lang in functie blijven. In december wierp Antonio Lopez de Santa Ana zich tot dictator op en ontbond het parlement. Juarez ging huistoe en hervatte zijn rechtspraktijk.

Voor Mexico was nu het tragische Santa Ana-tijdperk begonnen, een nieuw smartelijk hoofdstuk in 's lands geschiedenis. Met het verstrijken der jaren werd de toestand steeds slechter. In 1838 raakte Mexico Texas kwijt, en dat was een grote ramp. De regering was niet in staat gebleken tot een serieuze krachtsinspanning om de opstand in Texas te onderdrukken, en dit bewees haar zwakheid; het bewees tevens dat er iets helemaal mis was in Mexico; er was een chronisch gebrek aan behoorlijke organisatie; aan de behandeling van economische problemen kwam men niet toe; er heerste een schrijnende armoede, die herinnerde aan de toestanden van vóór de onafhankelijkheid.

Toen de kolonie, die door Cortes was beschreven als een gebied met de grootste en meest-gevarieerde rijkdom welke ooit aan één volk in welk land ook te beurt was gevallen, in 1821 onafhankelijk was geworden, was zij aangewezen op haar eigen hulpbronnen; en na driehonderd jaar uitbuiting, waarin al de exporteerbare rijkdom was weggesleept, waarin de inheemse produktie was verboden of verwaarloosd, en handel met het buitenland niet was toegestaan, waren die hulpbronnen zoals te verwachten was - onontwikkeld, gedesorganiseerd, uitgeput. De mijnen, die intensief ontgonnen waren, met verwaarlozing van andere natuurlijke rijkdommen, waren verlaten, hetzij omdat zij niet genoeg meer opleverden of omdat de ontginningsmethoden verouderd waren; en het beetje industrie dat zich had mogen vestigen verkeerde in chronische crisis-toestand. De landbouw was niet profijtelijk voor de grootgrondbezitters, die niets deden met hun uitgestrekte en vruchtbare terreinen; het koloniale

regime stimuleerde hen niet tot activiteit, en de bebouwing bleef beperkt tot de rechtstreekse plaatselijke behoeften van een klasse, die in wezen arm was aan grond en die het hebben moest van door de kerk verstrekte leningen. Handel en industrie, welbewust afgeremd door de monopolisten in het moederland, bestonden in feite niet of ternauwernood.

Toen de nieuwe natie ontstond moest dus feitelijk alles nog gebeuren. Wegen moesten worden aangelegd, mijnen tot nieuw leven gebracht, de landbouw ontwikkeld, fabrieken gebouwd, de handel gestimuleerd. Maar het volvoeren van die taak werd nagenoeg onmogelijk gemaakt door de mensen die het economische en politieke leven van het land beheersten. Met de verdrijving van de Spanjaarden was ook kapitaal uit Mexico gevlucht. Het is wel duidelijk dat gebrek aan inheems kapitaal gecombineerd met onvoldoende initiatief van 's lands plutocratie een grote belemmering vormde voor een economisch herstel. De grootste economische macht in Mexico was de kerk; zij was de enige bankier, zij beheerste de land-arme hacendados door haar hypotheek, en zij had rechtstreeks belang bij de mijnen, die voor bouw en weelde der kerken zorgden. Zij was uitermate rijk door haar bezit van onroerend goed, door vrome legaten, door de geaccumuleerde inkomsten van drie eeuwen; en zo rijk zij was aan aardse goederen, zo arm was zij op het stuk van gevoel voor de gemeenschap.

De kerk van Mexico was onafhankelijk van de staat; een derde van het nationaal vermogen berustte bij haar 'in de dode hand'; zij zag zich niet verplicht tot 's lands welzijn bij te dragen. In theorie was zij een partner van de staat, maar zij interesseerde zich niet voor overheidsproblemen, behalve wanneer zij haar eigen belang in gevaar achtte; en telkens wanneer er zulk een crisis ontstond, bewees haar onveranderlijke anti-sociale houding, waarin zij gesteund werd door haar lakeien, onomstotelijk, dat de beheersing van 's lands hulpbronnen door de kerk de grootste belemmering vormde voor Mexico's ontwikkeling.

De prille republiek was dan ook haar leven begonnen met geldlenen in het buitenland; en bij al haar andere verplichtingen kwamen dus nog die van een buitenlandse schuld, die snel en zonder baat toenam, want het geleende geld verdween in de zakken van de regerings-entourage. Terwijl die leningen in het geheel niet de economische bijstand verschaften waarvoor zij waren aangegaan, leidden zij wél tot infiltratie van buitenlands kapitaal, de verovering van 's lands natuurlijke hulpbronnen door

buitenlandse ondernemingen, en het afvloeien van de nationale inkomsten. En dat was nog niet eens het enige.

Terwijl de overweldigende meerderheid der bevolking in armoede en apathie gedompeld was, drong een roerige minderheid door naar de top en graaide daar een wankel bestaan. De wedijver bij het veroveren van staats-ambten was zo fel, dat er een apart woord voor werd geschapen - 'empleomania' oftewel baantjesjacht; dat werd in Mexico een maatschappelijke obsessie en het leidde tot die periodieke staatsgrepen, geleid door eerzuchtige generaals en gesteund door slecht-betaalde bureaucraten, die het land gestadig in opwinding hielden en het een slechte reputatie bezorgden bij mogelijke buitenlandse geldbeleggers. Het taai voortduren van die situatie van 1836 af, zonder dat het ooit tot hervormingen kwam, maakte haar tot zo iets gewoons en algemeen-aanvaard, dat de zwakheid waartoe zij leidde pas werd ingezien na het falen van de Texas-campagne. Maar zelfs toen werd zij niet openlijk erkend, want de openbare mening werd beheerst door de conservatieve pers, in dienst van een groep die er belang bij had de schuld aan anderen toe te schuiven, en liefst zo ver mogelijk van huis.

In die periode had Juarez zijn rechtspraktijk voortgezet, en wanneer hij daarbij in contact kwam met de armen en met de onrechtvaardigheid van de clerus had hij altijd partij gekozen voor de zwakken. In één geval, waarbij hij in conflict kwam met de kapelaan van Loriche, waren hij en een andere advocaat gevangen gezet, beschuldigd van ophitsing der bevolking tegen de autoriteiten. Negen dagen werden zij vastgehouden en toen op borgtocht vrijgelaten. In die tijd verstevigde zich zijn vaste besluit gestadig te streven naar de vernietiging van de verderfelijke macht der bevoorrechten. In 1841 werd hij tot rechter benoemd, wat hem de kans bood de gemeenschap via de justitiële weg te dienen.

Twée jaar daarna trouwde Juarez, en zijn keus was goed, in maatschappelijk opzicht briljant, in persoonlijk opzicht gelukkig. Zijn bruid kwam uit een gezin waar zijn zuster als dienstmeisje had gewerkt; zij heette Margarita Maza en was gesproten uit een van de leidende en meest-gerespecteerde families van Oaxaca. Zij was van Italiaanse komaf en het huwelijk was dan ook een treffend voorbeeld van die vrijheid van rassenwaan, die een van de weinige baten was welke de Spaanse beschaving haar koloniën had nagelaten. Dat hij Margarita het hof maakte werd door de society van Oaxaca net zo gewoon gevonden als door

haarzelf, en het meisje gaf van Benito een bondige beschrijving, die beiden eerde: 'Hij is heel gewoon, maar heel goed.'

Door ambt en huwelijk was Don Benito nu iemand met een gevestigde positie geworden. Een jaar later werd hij secretaris van de gouverneur van Oaxaca, ook al was deze een satelliet van Santa Ana, die toen op het hoogtepunt stond van zijn dictatoriale loopbaan. Toen hij echter een bevel van de gouverneur aan de gerechtelijke autoriteiten moest mede-ondertekenen, waarin hun gelast werd de mensen die weigerden de kerkelijke tienden te betalen te vervolgen, toen nam Juarez ontslag. Dit werd hem echter niet ingepeperd; hij werd opnieuw rechter en kreeg kort daarop zitting in het gerechtshof van de staat Oaxaca.

Juarez' huwelijk was rustig en gelukkig, en de geboorte van kinderen versterkte de band tussen de echtelieden. In 1845 werd hij gekozen tot lid van het staatsparlement en zijn naam begon nationale bekendheid te krijgen. Het jaar daarop - reeds pakten de wolken van de dreigende oorlog met de V.S. zich samen - begonnen de conservatieven hun greep op het land te verliezen. Santa Ana riep een speciaal congres bijeen om het hoofd te bieden aan de moeilijke situatie, en Juarez werd daarin gekozen. Toen hij in de hoofdstad aankwam, moest de natie al optornen tegen buitenlandse bemoeienis met de zaken der achtergebleven nationale gebieden. Het 'vreselijke jaar 1847', zoals het zou gaan heten in Mexico's geschiedenis, was vooral vreselijk, omdat de vaderlandsliefde van een volk, dat over geen enkel middel beschikte om met succes een buitenlandse oorlog te voeren, zo zwaar op de proef werd gesteld. Toen het Congres in januari bijeenkwam, was de oorlog al negen maanden aan de gang. Santa Ana vertrok naar het front en liet de behartiging der staatszaken over aan vice-president Gomez Farias, die al een kwart eeuw de leider der Mexicaanse liberalen was geweest, en aan het Congres. Onmiddellijk namen zij een voorstel aan, dat de regering machtigde een hypotheek op te nemen op een deel van de kerkelijke eigendommen, als bijdrage in de kosten van de oorlogvoering. Het was wel kenschetsend, dat de kerk weigerde hierop in te gaan, zodat men het denkbeeld moest laten varen.

In november 1847 werd Juarez benoemd tot gouverneur van zijn staat, Oaxaca. Terwijl alle andere staten profijt trokken van de verwarring waarin het land verkeerde en hun autonomie fors handhaafden ten koste van het nationaal geheel, bleef alleen Oaxaca de republiek trouw; men bracht offers en stelde alles beschikbaar wat nodig was - mensen, geld, materiaal. Maar de

oorlog was al bijna afgelopen. Santa Ana vluchtte naar het zuiden voor het oprukkende Amerikaanse leger. Toen versperde Juarez hem de toegang tot Oaxaca - nimmer zou de ten val gekomen dictator hem dat vergeven.

Men kent het einde: de veel groter, sterker en rijker nabuur dwong ten slotte Mexico het verdrag van Guadalupe Hidalgo (1848) te ondertekenen, waarbij meer dan de helft van het nationale grondgebied moest worden afgestaan.

Na de oorlog voltrok zich in Mexico een drastische verandering. Dat gebeurde diep binnen-in, en aan de oppervlakte was het aanvankelijk niet te merken. Nu de gematigden aan het bewind waren en de grondwet van 1824 weer gold, was het gezag der centrale regering minder knellend geworden en dat van de afzonderlijke staten vergroot. Op zichzelf hoefde dit nog niets te betekenen; wèl veelbetekenend was de verandering der politieke leiding op staatsniveau, die met de herrijzenis van de autonomie der staten gepaard ging. Een nieuwe generatie was naar voren gekomen, een generatie die tot rijpheid was gekomen dwars door de nationale schande en vernedering heen, een generatie die zich bewust was hoezeer de natie was verraden door de regering, de kerk, de bezittende klassen en de parasitische agiotistas, de woekeraars. Die groepen hadden sinds de geboorte van de republiek steevast hun eigen belangen boven die van de staat gesteld; zij hadden zich gekant tegen elke sociale vooruitgang teneinde hun voorrechten te kunnen handhaven. Het staatshoofd, Santa Ana, was hun marionet. Waren de omstandigheden nog een beetje gunstiger voor hen geweest, zij zouden niet gearzeld hebben het hele land aan de Verenigde Staten te onderwerpen om zodoende bescherming van hun belangen te kopen.

De man, die al jarenlang de woordvoerder van het liberalisme was geweest, Gomez Farias, had zich als vice-president van Santa Ana een onbekwaam, dwaas en naïef man getoond; hij had ook nergens veel echte aanhang. De nieuwe generatie zou het land van meet af aan moeten herbouwen. Juarez had zich als gouverneur van Oaxaca een grote reputatie van eerlijkheid en bekwaamheid verworven, hij had zich nimmer geschaamd voor zijn bescheiden komaf, en hij had een bijzonder sterke aanhang gekregen onder de Indianen. Hij was in heel Mexico bekend als een man van onwrikbaar-liberale overtuiging, een man die met volkomen integriteit zijn taak verrichtte; integriteit gold als zijn meest-kenmerkende trek. Toen hij gouverneur werd stak zijn

staat diep in de schulden; aan het eind van zijn ambtstermijn was er een overschot van 50.000 pesos in de staats-schatkist.

Juarez was slechts één van een hele groep nieuwe liberale leiders. In Michoacan verwierf een andere belangrijke figuur het gouverneurschap, Melchor Ocampo, een bekwame intellectueel die blijk gaf van beheers-capaciteiten en die begrip had voor de noden van het volk. Briljante letterkundigen, Guillermo Prieto en Ignacio Ramirez, trokken met hun gedichten en satiren de aandacht in Mexico City. Alras vormde zich in de hoofdstad een kern van revolutionnair liberalisme. Er was onmiskenbaar iets op gang gekomen dat voor de conservatieve oligarchie niet veel goeds voorspelde.

In heel het lange, tragische tijdperk van Santa Ana was er één conservatief geweest die met bijzondere afkeer de groei van liberale ideeën in zijn land had gadeslagen, en wel Lucas Alaman, die altijd diep in zijn hart een monarchist was gebleven. Vol wantrouwen jegens de Verenigde Staten had hij het verlies van Texas en Californië zien aankomen en had hij zijn best gedaan om Mexico naar nauwer betrekkingen met Europese mogendheden, met name Engeland, te loodsen. Thans beraamde hij, in zijn levensavond, een nieuw plan om tot een stabiel politiek stelsel te geraken en tevens het behoud van de conservatieve sociale en politieke structuur van het land te waarborgen. Mexico moest wederom een monarchie worden, en Europa moest het een koning verschaffen. Maar eerst moesten de conservatieven aan het bewind komen.

Een aanhang organiseren was geen probleem; immers alle oude elementen der reactie - de kerk, de grootgrondbezitters, het leger en de woekeraars - voelden zich benard door de golf van liberalisme die over het land spoelde. Begin 1853 werd de regering weggejaagd. Er moest nu een dictator ad interim komen, zolang er geen Europese monarch gevonden was. Uiteraard dacht de oude oligarchie aan Santa Ana, die uit de ballingschap werd teruggeroepen en geïnstalleerd als president voor één jaar. Het zou nu wel anders lopen dan vroeger, zo dacht men, want men zou de president zorgvuldig in het oog houden, en Alaman zou achter de schermen regeren. Dit plan functioneerde twee maanden. Toen stierf Alaman. Santa Ana werd meteen weer de oude, hij plunderde de schatkist, ging nieuwe leningen aan, vergrootte het leger, en dreef door een golf van terreur alle liberalen het land uit.

Juarez, die een van de leidende figuren was geworden in de

opkomende klasse van inheemse intellectuelen en politici, die hervormingen beraamden en aan de macht waren gekomen, werd al na een paar maanden gearresteerd op fantastische beschuldigingen, en verbannen.

Hij reisde naar New Orleans en slaagde erin, door werk in een sigarenfabriek, een schraal inkomen te verdienen voor zich en zijn gezin. Weldra voegden andere ballingen zich bij hem, die eveneens in grote armoede moesten leven, onder andere Melchor Ocampo en Ignacio Comonfort.

Alras was de schatkist van Santa Ana weer leeg, en de grootgrondbezitters en de kerk voelden zich geenszins verplicht iets te doen ter ondersteuning van het regime, dat zijzelf het Mexicaanse volk hadden aangesmeerd. Iemand anders moest het leger maar betalen, en het duurde niet lang of de Verenigde Staten boden de helpende hand. Bij het vaststellen van de Amerikaans-Mexicaanse grens bij het verdrag van Guadalupe Hidalgo hadden de onderhandelaars geen rekening gehouden met Amerika's behoefte aan een laaggelegen doorgang door het gebergte met het oog op spoorwegaanleg. Na veel gepingel verklaarde Santa Ana, die geld nodig had, zich bereid het Mesilla-dal aan Amerika te verkopen voor 10 miljoen dollar. Dat gebeurde in 1855, en Mexico stond dus toen nog een stuk land langs de grens met Arizona aan de V.S. af.

Terwijl Santa Ana's lands geld verkwistte, bundelden patriotische Mexicanen hun krachten om hem ten val te brengen. In de staat Guerrero was de plaatselijke leider een oude generaal, half Indiaan half Neger, Alvarez genaamd, die al sinds zijn jeugd, toen hij een van Guerrero's volgelingen was in de Onafhankelijkheidsoorlog, tegen tyrannie had gestreden. Alvarez zou het leger der revolterende liberalen aanvoeren, want de verkoop van het Mesilla-dal was de druppel geweest die de emmer deed overlopen.

Niets kon de revolte stuiten. Ditmaal was het niet alleen maar een kwestie van misnoegde generaals. Zij die complotteerden tegen de Eeuwige Dictator waren goeddeels mensen met idealen, zoals Alvarez en uiteraard ook Ocampo en Juarez, mensen wier namen alleen al de conservatieve grootgrondbezitters en de clerus deden sidderen.

In het voorjaar van 1854 proclameerden zij te Ayutla een revolutie-plan met als doel een nieuwe machtsovername der liberale leiders en de formulering van een nieuwe grondwet. Santa Ana trok ten strijde om de beweging te verpletteren, maar zijn tegen-

standers verzwonden telkens weer in het gebergte en doken dan later heel ergens anders weer op. Zó zette de actie in, die het einde zou betekenen van het reactionaire bewind. In het noorden sprak de ene politieke leider na de andere zich voor het Plan van Ayutla uit, en zij verjoegen Santa Ana's vertegenwoordigers uit hun ambten. In augustus 1855 gaf de man, wiens politieke en militaire avonturen kenmerkend waren geweest voor een tijdperk van verval op elk gebied, voorgoed zijn presidentsambt op. Hij ging het land uit met alle buit die hij nog had kunnen bemachtigen en koos de ballingschap in Zuid-Amerika. Twintig jaar later zou Antonio Lopez de Santa Ana, bij de gratie van een sterkere figuur die geen reden had om bang te zijn voor een uitgebluste oude generaal met een houten been, in Mexico City sterven.

De leiders van de nieuwe liberale beweging waren heel andere figuren dan men sinds de dagen van de opstand tegen Spanje had aanschouwd. Onder hen die nu een leidende rol gingen spelen waren ook Indianen en Mestiezen; vertegenwoordigers van die eens zo vernederde groepen grepen de teugels van het landsbestuur en kregen leidende functies in het leger. Alvarez, half Indiaan half Neger, werd president; de volbloed-Zatoepiek Juarez minister van Justitie.

De nieuwe leiders, die beseften dat alleen een drastische actie Mexico van zijn kwalen af kon helpen, aanvaardden eind november 1855 een wet van de minister van Justitie, de Ley Juarez. Daarbij werden de speciale gerechtshoven en de wettelijke voorrechten van het leger en de kerkelijke instanties afgeschaft. Alle Mexicanen zouden voortaan onderworpen zijn aan dezelfde rechtsregels.

Een paar maanden later moest de oude militair Alvarez, een welmenend maar onbekwaam man, zijn poging om het landsbestuur te leiden opgeven. Er werden verkiezingen gehouden, en de gematigde Ignacio Comonfort werd tot president gekozen, Juarez tot vice-president en president van het Hooggerechtshof. Comonfort bleek alras een gedwee soort liberaal te zijn en geen krachtige figuur; uit vrees voor de machtige clerus was hij geneigd tot compromissen, en hij poogde de meer progressieve ministers te verhinderen wetten aangenomen te krijgen tegen clericale en militaire dwingelandij. De hervormings-gezinden liepen echter over Comonforts bezwaren heen. Miguel Lerdo de Tejada ontwierp zijn Ley Lerdo, die nog verder ging dan de Ley Juarez, zodat er een storm van kritiek opstak van de zijde

van de clerus. De wet verbood namelijk godsdienstige instellingen onroerend goed te bezitten dat niet voor de eigenlijke eredienst bestemd was, en de pachters van die terreinen werden in staat gesteld tegen redelijke prijzen percelen grond te kopen. Deze wet bracht een slag toe aan de grote kerkelijke organisaties en de kloosterorden, die enorme gebieden landbouwgrond in eigendom hadden. In die tijd bezat de kerk het grootste deel van de onroerende goederen in Mexico; de Franse abbé Testory kon verklaren, dat 'de clerus uit diverse bronnen een jaarlijks inkomen had, veel groter dan dat van de staat'. Lerdo's wet gaf de staat geen onteigenings-recht, en de geestelijke orden werden er dus niet armer op wanneer de opbrengst van de verkoop van hun land aan hen werd overgedragen. Het ging slechts om een poging om land, dat onontbeerlijk was voor de landbouw, te onttrekken aan de 'dode hand' van de kerk, en zodoende de kleine boeren meer kansen te geven. In de geestelijke leiding van het volk werden de priesters volstrekt niet gehinderd. Maar de actie tegen de wereldlijke macht van de kerk dreef de geestelijkheid tot een heftige campagne tegen de liberalen, tot een 'kruistocht om de godsdienst te redden', zoals zij het uitdrukte.

Intussen had de Grondwetgevende Vergadering de constitutie van 1857 opgesteld. Dit nobele document, dat de beginselen behelsde van Mexico's meest-vooruitstrevende mannen, schreef voor dat het bewind republikeins zou zijn en vertegenwoordigend voor het volk. De staatsburgers kregen vrijheid van drukpers, van petitie, en van vereniging en vergadering. En het parlement nam de Ley Juarez en de Ley Lerdo in de grondwet op, waardoor de beknutting der clericale en militaire voorrechten werd bekrachtigd. Men was erop uit de grondslagen te leggen voor een moderne staat. Helaas waren de nieuwe wetten hun tijd te ver vooruit om met succes te worden toegepast in het chaotische Mexico van die tijd, maar de grondwet zorgde wel voor een basis van grondrechten welke de Mexicanen in latere strijd zouden verdedigen.

De grondwet kreeg kracht van wet op de verjaardag van de opstand tegen Spanje, 16 september 1857. Alas kreeg de regering, door haar anti-clericale houding, te maken met de volledige kracht der gevestigde machten. Paus Pius IX ging tegen de grondwet tekeer en tegen allen die haar hun steun gaven. Helaas waren de liberalen zwak, onvoldoende georganiseerd en zonder duidelijke, hechte overtuiging. Velen konden zich niet bevrijden van de oude vrees voor aristocratie en geestelijkheid. De India-

nen echter, het landvolk, gaven krachtige steun aan de eerste regering die ooit voor hen in de bres was gesprongen. Kon, alles wel beschouwd, de sympathie van Mexico's Indianen voor de kerk wel diep gaan, als men bedenkt dat zij met de zweep naar het altaar waren gedreven? Het kruis had een schaduw geworpen over hun leven. De missionarissen van Rome, die religie hadden aangeboden als tegengif tegen armoede, honger en een tekort aan onderwijs, zouden nu de bittere vruchten daarvan oogsten, een oogst besproeid met bloed en tranen. Het is wel veelzeggend, dat deze strijd, en ook de volgende, tegen het reactionaire clericalisme en zijn bondgenoten, gevoerd werd door Katholieke leiders en hun volgelingen, immers 99 percent van Mexico, Juarez inbegrepen, was Katholiek.

Door andere wetten werden de priesters verstoken van de honoraria voor huwelijk, doop of begrafenis, die een vorm van uitbuiting der arme mensen waren geweest. De begraafplaatsen werden onttrokken aan de controle van de kerk, en werden een zaak van overheidszorg. Het burgerlijk huwelijk werd voorgeschreven. Al die hervormingen, die recht ingingen tegen de vandoord bestaande clericale overheersing, deden het verzet van de kerkelijke autoriteiten nog toenemen - een misse, zelfzuchtige houding, waardoor de kerk nog meer de steun van het volk verloor; de mensen werden steeds meer anti-clericaal. In dit conflict speelde natuurlijk de enorme invloed der priesters een rol. Ambtenaren moesten de eed van trouw aan de grondwet afleggen, maar als zij dat deden werden hun de sacramenten geweigerd. Sterker nog, ieder die trouw zwoer aan de grondwet werd met excommunicatie bedreigd. Van toen af aan was er geen compromis meer mogelijk. Zeker, de kerk was tijdelijk gefnuikt, maar het doel van de wet werd toch niet bereikt, want de landgoederen werden opgekocht door rijk-geworden creolen en door buitenlanders, zodat een nieuwe klasse van grootgrondbezitters ontstond. Mexico werd net zo min een land van kleine onafhankelijke boeren als het dat tevoren was geweest.

Het hele land was in een staat van beroering geraakt. President Comonfort, die te ver ging in zijn pogingen om tegenstanders met elkaar te verzoenen, verspeelde het vertrouwen van zijn partij en werd uit de hoofdstad verdreven door een opstand, geleid door generaal Zuloaga, eigenaar van een bordeel-in-de-mode. De liberalen verklaarden, dat Comonfort zijn eed-van-trouw aan de grondwet had geschonden, zodat nu vice-president Juarez zijn wettige opvolger was. Zo zou dan het Mexico van het midden

der 19de eeuw een Indiaan als president hebben, terwijl in andere gebieden van Amerika de Indianen nog altijd met minder consideratie werden behandeld dan de dieren.

Zó was de situatie in Mexica vlak voor het begin van een oorlog, die het land zou havenen als nimmer tevoren - de bloedige furie van de Hervormings-Oorlog, waarin beide partijen, de militairen en het volk, met fanatieke verbittering zouden vechten. Drie eeuwen achtereen was de kerk rijk en machtig geworden. Die macht en die rijkdom hadden tot corruptie geleid en tot uitbuiting van de nederige Indianen en Mestiezen. En thans had met de Hervormings-Oorlog het uur der afrekening eindelijk geslagen. Zoals steeds wanneer het om oorlogen gaat, waarbij de godsdienst in het geding is, werd ook deze door zijn extreme gewelddadigheid gekenmerkt. Plundering en roof, moord, afslachting van gevangenen, en zinneloze vernieling - beide partijen maakten zich eraan schuldig.

Mexico had twee presidenten; in de hoofdstad de opstandige generaal Miramon, die Zuloaga had verdreven, en - eerst in Michoacan later in Veracruz - Benito Juarez.

Juarez was uit Mexico City ontsnapt in een dicht rijtuig, met de smoes dat daarin een ziek gezin werd vervoerd. Prompt noemden de Mexicanen het kabinet-Juarez 'de zieke familie'; het was de wettige regering, die een hachelijk bestaan zou leiden, opgejaagd als zij werd, van de ene plaats naar de andere, door het leger der conservatieven. Nog vóór de oorlog ten einde liep was dat oude zwarte rijtuig van de president het symbool geworden van de dappere patriot, zoals een steigerend strijdros het symbool is geweest van de Latijns-Amerikaanse caudillo's.

In Mexico City proclameerde een 'vergadering van notabelen' - aristocraten en grootgrondbezitters - haar eigen regering, en richtte zich vervolgens om bijstand tot buitenlandse mogendheden. Juarez en zijn kabinet weken voor hun beter-toegeruste en -georganiseerde vijanden telkens weer terug tot zij hun hoofdkwartier vestigden in Veracruz. Tezelfdertijd maakte dat bewind, ook al had het maar weinig vaste voet in het land, voortgang met zijn program van hervormingen. Ze maakten plannen voor scholen, wegen en spoorwegen, en voor de vorming van een klasse van kleine boeren door verdeling van de grote landgoederen.

Daar het niet mogelijk bleek het economisch leven der natie voortgang te doen vinden, ging honger zich paren aan de strijd met de wapenen. Elke partij moest haar toevlucht nemen tot

paardemiddelen, en dit droeg er uiteraard toe bij de vete steeds heftiger te maken. Kerk-schatten stroomden naar de schatkist der conservatieven, en de liberalen namen de enige tegenmaatregel die zij nemen konden - zij nationaliseerden alle vaste eigendommen van de kerk en schaften de tienden af. Andere drastische maatregelen waren gericht op de liquidatie van de kerkelijke instellingen en de kloosterorden.

Naarmate de oorlog zich voortsleepte werd de strenge, zwijgzame Indiaan Juarez meer en meer de toeverlaat der liberale krachten. Van uit zijn hoofdkwartier in Veracruz leidde hij de guerilla-activiteit van zijn aanhangers in heel het land. Stap voor stap nam, onder zijn leiding, de liberale regering de Hervormingswetten aan, die de kerk van haar invloed beroofden en de inbeslagneming van haar rijkdommen wettigden. In één opzicht was de situatie waarin Juarez verkeerde bijzonder gunstig, want door het bezit van Veracruz ontzegde hij zijn vijanden in de hoofdstad de toegang tot Mexico's voornaamste haven voor de verbindingen met Europa. Hoezeer hij ook zijn best deed, het lukte de conservatieve generaal Miguel Miramon niet de havenstad te veroveren, want de liberalen hadden Veracruz goed versterkt, en de Indianen, door Miramon van de hoogvlakte aangevoerd om de stad aan te vallen, bezweken alras aan de koortsen van de kuststreek.

Allengs begon het getij te keren. Miramon kon niet overal tegelijk zijn, en hij behaalde wel de ene overwinning na de andere, maar de liberale strijdkrachten kwamen steevast terug zodra hij hun de rug had toegedraaid. In het noorden ging het de liberalen goed. Geleid door een bekwame jonge generaal, Porfirio Diaz, rukten zij steeds verder op en begonnen het zuiden te veroveren. Langzaam-aan smolt het conservatieve leger weg, en na verscheiden zware nederlagen begreep Miramon dat het einde in zicht was, en hij vluchtte het land uit. Op 1 januari 1861 rukte het liberale leger de hoofdstad binnen en de oorlog was afgelopen. Pas verscheiden dagen later reed Juarez, in een zwart pak en in dat zwarte rijtuig, rustig de stad binnen. Hij had een grote overwinning behaald. Onopvallend had hij het liberale bewind door zijn donkerste periode geloodst en de liberale beweging bijeengehouden tot het zegevierende einde.

De grote mogendheden hadden zich in de strijdperiode vóór of tegen de Mexicaanse republieken uitgesproken. De Verenigde Staten, die de Europese invloed wilden vervangen, hadden Juarez als wettig president erkend, maar aangezien zijzelf aan de

rand van de Burgeroorlog stonden konden zij niets ondernemen tegen de intriges der Europese staten. Engeland, Frankrijk en Spanje, beducht voor hun beleggingen, hadden de anti-republikein Miramon erkend. Deze drie Europese monarchieën waren erop uit, te beletten dat de democratie en met name het nationalisme in Amerika veld zou winnen, en ook waren zij verlangend de invloed en expansie van de V.S., zowel commercieel als politiek, te stuiten.

In wezen was niet slechts het lot van de V.S., maar ook dat van Mexico in het geding bij de strijd die de kortelings ingehuldigde Abraham Lincoln te voeren kreeg. De Zuidelijken hadden steun verleend aan Mexico's anti-republikeinse conservatieven, en als zij de overwinning behaalden zouden zij niet aarzelen ook in Mexico de slavernij te bevorderen, zo zij al niet het hele land, tot Midden Amerika toe, zouden annexeren. Gelukkig voor beide volken was Lincoln niet eerezuchtig en aanmatigend; hij had sympathie voor Juarez; en hij wist de Noordelijken naar de overwinning te leiden.

Net als in 1848 was Mexico ook nu, na de Hervormings Oorlog, een uitgeput land. Het liberale bewind erfde een chaos, een lege schatkist en een enorme buitenlandse schuld. De binnenlandse handel en nijverheid waren zo volkomen ontwricht, dat uit het belasten van deze bronnen nauwelijks inkomsten konden voortvloeien. Buiten de hoofdstad werd nog altijd sporadisch gevochten, en in enkele maanden tijds verloor Juarez twee van zijn bekwaamste aanhangers, die door de conservatieve beroepsmilitair Marquez werden gevangen genomen en doodgeschoten - Melchor Ocampo en Santos Degollado. Maar de president zette zijn program van hervormingen onvermurwbaar door. Het lag niet in zijn onverzettelijke Indiaanse aard compromissen te sluiten of de dingen uit te stellen.

De hele oorlog door was Mexico op een haar na ontsnapt aan buitenlandse inmenging. Nu de oorlog voorbij was nam het interventie-gevaar eer toe dan af, want Engeland, Frankrijk en Spanje eisten prompt schadevergoeding voor verliezen aan mensenlevens en eigendommen, door hun onderdanen geleden tijdens het conflict. Op de V.S. hoefde men niet te hopen - dat land was nu verwickeld in zijn eigen verbitterde burgeroorlog. Tijdens de oorlog had de conservatieve regering-Miramon zich in twee nare financiële transacties begeven, in een wanhopige poging om aan geld te komen. Zij had 700.000 pesos geconfis-

keerd, die door de Britse legatie in Mexico City werden vastgehouden ten behoeve van Britse obligatiehouders; en zij had 750.000 pesos geleend van de Zwitserse bankier J. B. Jecker, die als onderpand Mexicaanse staatsobligaties had gekregen tot een bedrag van 15 miljoen pesos. Aan liberale kant had Degollado een trein met zilver uit San Luis Potosi buitgemaakt, die aan Britse mijneigenaars toebehoorde. De buitenlandse eigenaars spraken Juarez aan voor schadeloosstelling, en er was nog een lange lijst van andere eisen in verband met de nu afgelopen burgerstrijd. De Mexicaanse regering, kampend met vele moeilijkheden en niet in staat zonder geld het land weer op de been te helpen, verkeerde evenwel in een veel te zwakke positie om zulk een last te kunnen torsen. Juarez was wel bereid, gerechtvaardigde vorderingen te erkennen, maar hij betoogde, realistisch, dat de schuldeisers zouden moeten wachten tot de financiële situatie van de regering sterker zou zijn. Met het fiat van het Congres kondigde hij een moratorium van twee jaar af op de geweldige buitenlandse schulden.

Engeland, Frankrijk en Spanje, niet lui om hun aanspraken te laten gelden tegen een zwakke staat, besloten tot een strafexpeditie om de 'onverantwoordelijke Mexicaanse overheden' te tuchtigen. De Britten, in andere delen van de wereld bezig met de opbouw van hun rijk, voelden niet veel voor een militaire actie in Noord-Amerika, en ze probeerden Frankrijk en Spanje de loef af te steken door een accoord met Juarez te sluiten, waarbij Britse ambtenaren toezicht zouden mogen houden op de inning van Mexicaanse invoerrechten. De Mexicaanse regering verwierp echter zulk een regeling, en Engeland besloot zich dan maar te houden aan de afspraken met zijn bondgenoten.

In de lente van 1862 verschenen de geallieerde zeestrijdkrachten voor Veracruz en er werd een nota met eisen ingediend. Juarez legde uit hoe de zaken stonden en beloofde dat er later zou worden betaald. De Britten en Spanjaarden besloten hierop in te gaan en trokken hun schepen terug. Ze waren er trouwens nooit bijzonder tuk op geweest Frankrijk in zijn imperialistische ambities bij te staan, en het was nu wel duidelijk geworden, dat de Fransen meer in de zin hadden dan alleen-maar het innen van een paar miljoen pesos. Het eindigde ermee, dat de Franse troepen alleen aan wal gingen, aangevoerd door de Mexicaanse conservatieve generaal Almonte.

Na Juarez' overwinning het jaar tevoren was de liquidatie der kloosteroorden een feit geworden, de aartsbisschop van Mexico

en andere geestelijken waren verbannen, en Mexicaanse vluchtelingen - kerkelijke leiders, playboys, ontgoochelde politici, generaals - waren naar Parijs gestroomd. Deze verwoede conservatieven, die bovendien de Indiaan Juarez haatten, waren erop uit Franse steun te krijgen tegen hun liberale landgenoten. En de Fransen waren daar lang niet afkerig van. Vele van die ballingen intrigeerden in de richting van een monarchie, en daarbij vonden zij een bondgenoot in Napoleon III. Frankrijks middelmatige heerser was er op uit zijn vermaarde oom na te doen, en onder meer droomde hij van het herstel van een Frans rijk in Amerika, na het (al lang geleden) verloren gaan van Canada en Haiti. De Mexicanen in Parijs brachten Napoleon op de idee dat een monarch in Mexico welkom zou zijn, en Napoleon wist al welke prins hij als marionet begeerde - de Oostenrijkse aarts-hertog Maximiliaan.

Niet alle Fransen stonden achter Napoleon. Velen waren radeeloos door de gang van zaken. Victor Hugo zou Juarez schrijven: 'Ik sta aan uw kant . . . Niet Frankrijk maar het Keizerrijk voert oorlog tegen u'. Maar de houding van deze Fransen legde niet veel gewicht in de schaal. Mexico's 'patriotten-in-ballingschap' wilden maar al te grif geloven, dat de Fransen hun voorvechters waren en dat zij, na een vlotte bezetting van Mexico, hun de in beslag genomen bezittingen en landgoederen zouden teruggeven. En Mexico zou dan weer een monarchie worden, met een echte Europese prins op de troon.

Beziel met zulke voornemens gingen de Franse strijdkrachten, onder aanvoering van Almonte, eens Santa Ana's wapenbroeder, in Veracruz aan land, in afwachting van de Mexicaanse opstand, waarop men rekenen kon - zo hadden althans de conservatieve voorlichters beloofd. Maar er kwam geen opstand. De tyrannieke guerillastrijder Marquez arriveerde met een troepje huurlingen, maar dat was alles. Toch besloten de Fransen, met hun sterke invasie-leger het gebergte in te trekken en een aanval op Puebla te ondernemen.

Het duurde niet lang of zij ontdekten tot hun schade, dat de Mexicanen ter verdediging van hun land als leeuwen vochten. De patriotten hadden maar één keus: hun potentiële onderdrukkers vernietigen, of sterven, liever dan zich aan vreemde heerschappij te onderwerpen. Met verouderde wapens en een veel kleiner leger handhaafden generaal Zaragoza en de jonge Porfirio Diaz zich in Puebla tegen zulk een overmacht, dat zij, toen het zover was, nauwelijks konden geloven dat zij de overwin-

ning hadden behaald. Hun houding was kenschetsend voor het soort mensen waarmee Napoleons troepen te maken zouden krijgen. Een klein staal van Mexicaanse loyaliteit - Juarez had een oproep gestuurd naar alle dorpen om de aanvallers te helpen stuiten en zoveel geld als men missen kon bij te dragen voor de veldtocht. De Huaves, een kleine Indianenstam uit Coatzacoalcos, stuurden 30 pesos en beloofden dat zij, mocht de Franse vloot in hun buurt nabij de kust verschijnen, er terstond op los zouden gaan in hun kano's.

Zolang de oorlog duurde zou het Mexicaanse leger bestaan uit soldaten in pyjama-jasjes en wit-katoenen broeken, sandalen, patroongordels en zwarte vilthoeden met rode banden eromheen. Hun soldij bedroeg 18 centavos per vier dagen, als er geld was. Anders volstonden zij met hun rantsoenen: tweemaal een handvol gebroken totopo (gebakken maïswafels), een stuk gedroogd vlees of gedroogde vis, dat zij roosterden boven het kampvuur, en voor 3 centavos kaas. Elke twee maanden kreeg elke soldaat een lap manta (grof katoen) om zijn kleren te repareren. Maar in weerwil van dit tekort aan uitrusting en training zouden de Mexicanen zich telkens opnieuw echte strijders betonen. Dit soort soldaten was het, dat de Fransen op 5 mei 1862 dwong weg te trekken uit de buurt van Puebla, met achterlating van duizend doden op het slagveld. Eens te meer hadden patriotten goed-getrainde beroepssoldaten verslagen.

De bevolking van Puebla, dol van vreugde, luidde de kerkklokken en bejubelde haar helden. Cinco de Mayo is sindsdien een roemrijke datum geweest in Mexico, een datum van nationale herdenking. Maar de vreugde zou van korte duur zijn.

Napoleon III, die was gaan begrijpen, dat de 'patriotten' naar wie hij geluisterd had hun zaak veel te mooi hadden voorgesteld, en die zijn eigen imperiële plannen had, besloot de ballingen af te schrijven en zich te concentreren op de verovering van Mexico. In de loop van het jaar stuurde hij nog 30.000 man, onder commando van generaal Forey, erheen om het leger dat er al was te versterken. Almonte werd opzij geschoven, en het versterkte Franse leger rukte op naar Mexico City.

Na een beleg van drie maanden, van maart tot en met mei, gaven de verdedigers - met de hongersnood in zicht - zich over, en begin juni deden de indringers hun intocht in de hoofdstad. Juarez had het nog wel langer willen volhouden, maar hij was zijn bekwaamste bevelhebbers kwijt geraakt - Zaragoza was aan tyfus bezweken, Gonzalez Ortega en Diaz waren gevangen ge-

nomen. De president en zijn ministers verlieten de stad, trokken eerst naar San Luis Potosi, en later naar Monterrey.

De kathedraal van Mexico City was het toneel van plechtige missen, en conservatieve stroopsmeeders stonden te wachten op de teruggave van hun bezittingen. Maar zowel de clerus als de grootgrondbezitters waren wel verbijsterend naïef. Het was hun ontgaan, dat vele Fransen in het bezit waren gekomen van onroerend goed, dat krachtens de Ley Lerdo en de grondwet van 1857 was herverdeeld, en ze kregen dus de schok van hun leven toen generaal Foley een decreet uitvaardigde, waarbij de nieuwe eigenaars hun rechten op voormalig kerkelijk grondbezit bekrachtigd zagen.

De Fransen zetten de verovering snel voort ten noorden en ten westen van de hoofdstad, en er werd een Vergadering van Notabelen bijeengeroepen die zich uitsprak voor een monarchie onder een Katholieke Europese vorst die dan Keizer van Mexico zou heten. Daarop werd de kroon, overeenkomstig het plan van Napoleon, aangeboden aan de Habsburgse aartshertog Maximiliaan. Het duurde tot de lente van 1864 vóór de nieuwe keizer zijn troon aanvaardde en met zijn vrouw, eens de Belgische prinses Charlotte, op reis ging om zijn hof te vestigen in Mexico City.

Aartshertog Maximiliaan en zijn vrouw vormden een jong, romantisch vorstenpaar, en zij beseften niet dat zij slechts pionnen waren in de hand van de eierzuchtige Napoleon. Maar ook al blonken zij niet uit door schrandereheid, de rijzige prins met zijn waaivormige goudblonde baard, en zijn hooghartige prinses leken door hun uiterlijk en hun aristocratische trots heel wel geschikt voor de keizerlijke rol, die zij zich droomden.

Toen hun schip in mei 1864 de haven van Veracruz binnenvoer, verwachtten de nieuwe keizer en keizerin, dat zij door het volk met open armen zouden worden begroet. Napoleon en de Mexicaanse monarchisten hadden hen in die waan gebracht. Maximiliaan had, na zijn aanvaarding van Napoleons aanbod en van de uitnodiging der Vergadering van Notabelen, erop gestaan dat ook het volk van Mexico een beroep op hem zou doen, waarop Franse en Mexicaanse overheidspersonen in diverse steden een scherts-plebisciet hadden doorgedreven, zodat Maximiliaan versterkt was in de idee, dat het volk van Mexico hem als keizer begeerde. Maar inplaats van een geestdriftig welkom van hun onderdanen wachtte het jonge paar alleen-maar een slaperige tropische havenstad met lege, doodstille straten. Geen salvo's,

geen klokgelui, geen juichende menigte. De Veracruzianos weigerden een niet-begeerde keizer te bejubelen. Een diep-teleurgestelde Carlota barstte in snikken uit. Als om te bewijzen, dat zijn plichtsgevoel, zijn Habsburg-trots, zijn romantisch idealisme, zijn hang naar avontuur, en zijn overtuiging dat hij een achterlijk land ging dienen en beschaven het wonnen van zijn gezond verstand, zei de nieuwe keizer, terwijl hij de loopplank afliep: 'Het heden is somber, maar de toekomst is schitterend.' Nadat zij waren gerustgesteld door de pluimstrijkerij van de notabelen die zij in Mexico City ontmoetten, en nadat zij in de kathedraal waren gekroond, voelden keizer en keizerin zich wat meer op hun gemak, en zij gingen zich met geestdrift interesseren voor hun rijk. Zij konden niet bevroeden, dat hun kronen doornenkronen zouden zijn. Het viel hun niet moeilijk de betovering van Mexico te ondergaan - de rijkdom aan bloemen, het imposante landschap met zijn klare atmosfeer, de hoog-oprijzende bergen, en ook de levenstrant, zo sterk verschillend van de Europese. Dit was de wereld, die Le Douanier Rousseau in zich bewaarde voor de tropische eruptie van zijn levensavond. Want hier vertoefde hij in zijn jonge jaren, als regiments-pijper dienst doende in het leger van keizer Maximiliaan.

Het goed-willende, bedrogen paar stelde zich voor, minzaam te regeren over een braaf volk dat zoiets verdiende; zij konden maar niet begrijpen, dat zij door een stel onscrupuleuze intriganten waren opgedwongen aan een natie, die met norse haat stond tegenover een bewind door buitenlanders. Het kostte hun veel tijd eer zij beseften, dat zij voor het gewone volk alleen-maar ongewenste bemoeials waren.

Benito Juarez had aan Maximiliaans zelfvoldaanheid al spoedig na zijn aankomst een schok toegebracht, door een brief als een kaakslag. Hij schreef: 'Het kan een man gegeven zijn, anderer rechten te attaqueren, hun eigendommen in beslag te nemen, het leven te belagen van hen die hun nationaliteit verdedigen, hun deugden tot misdaden te verklaren en de eigen feilen tot deugd, doch één ding kan door àl zulke verdorvenheid niet worden aangetast - het verpletterende vonnis der geschiedenis.' Het begon tot Maximiliaan door te dringen dat deze Indiaan, over wie zijn omgeving zo smalend sprak, een patriot was.

Niettemin ging Maximiliaan aan de slag om Europese cultuur naar Mexico te brengen en de hoofdstad te 'beschaven'. Het Chapultepec-kasteel, hoog op zijn rots temidden van de bossen, werd gerestaureerd en voor Carlota verfraaid met Europese

elegantie. Een brede laan werd aangelegd van het park naar de stad, een prachtige allée die thans, ter ere van Juarez, de Paseo de la Reforma heet. Ook reisde de keizer het land in, bezocht steden en dorpen, en wilde goed-georganiseerde begroetingsbetogingen zien als een symptoom dat het volk hem liefhad. Hij kreeg belangstelling voor de Indianen en besloot verbetering te brengen in de ellendige omstandigheden waarin zij leefden. De vorstelijke idealist begon vagelijk hervormingsplannen op te stellen.

Maar de hele affaire was één grote schertsvertoning. De Fransen beheersten alles, de douane, de schatkist, het leger, 's lands hele economie. Maximiliaan was machteloos en wist nergens van. Hij besepte niet, dat het land zelfs het eerste begin van een administratief apparaat ontbeerde, en dat er geen spoor van een kans bestond dat ook maar één van zijn goed-bedoelde decreten zou worden uitgevoerd. Verder maakte hij dezelfde fout, die Napoleon en alle andere betrokkenen hadden gemaakt - hij dacht dat Mexico een rijk land was, en het was schrijnend arm. Er was geen Azteken-schat om de schatkist van Napoleon te vullen zoals zij eens die van Karel V had gevuld, en ook was er geen flinke produktie zoals in vervlogen tijden.

Terwijl de keizer van Mexico wanhopig zijn best deed om zich bemind te maken bij zijn onderdanen, ging Napoleon steeds duidelijker beseffen dat hij zich aan een verkeerde belegging had gewaagd. En intussen klopte Maximiliaan bij Frankrijk aan om telkens weer meer steun.

En toch, oppervlakkig bezien leek tot 1865 het Franse experiment in rijks-vorming wel te slagen. Telkens wanneer Maximiliaan en Carlota in de hofsfeer de kille kritiek bespeurden wegens 's keizers liberale denkbeelden, probeerden ze weer in de gunst te komen door buitensporige festijnen aan te richten in het Chapultepec-kasteel. De society deed zich te goed aan exquisite spijzen en zeldzame wijnen of zat gerieflijk te soezen bij concerten van Weense muziek. Fraaie kledij, en blinkende decoraties op vlotte uniformen - op de bals en soirées zag het er allemaal prachtig uit. Maar gehurkt in de portieken zaten intussen Indianen zwijgend toe te kijken, wanneer de koetsen met de gasten kwamen langsrijden.

Het zag er naar uit, dat het Franse leger en het Vreemdelingen-legioen bezig waren het land op de republikeinen te veroveren. Porfirio Diaz en zijn guerilla-strijders werden teruggedreven naar de bergen in het zuiden, en het zwarte rijk van de presi-

dent reed steeds verder naar het noorden. Juarez vestigde zijn hoofdkwartier in Paseo del Norte, thans Ciudad Juarez, aan de Rio Bravo tegenover Texas. De Franse generaal Bazaine, die vast besloten was de tegenstand door terreur te breken, haalde Maximiliaan over een decreet uit te vaardigen, waarbij de officieren bevolen werd elke gevangengenomen republikein dood te schieten. Er volgden vele executies.

Maar tegen het einde van 1865, het jaar waarin de Amerikaanse Burgeroorlog afliep, werd het wel duidelijk, dat het flutterig imperium in Mexico weldra in staat van ontbinding zou verkeren. De verliezen der Franse legers waren te zwaar. Het Mexicaans avontuur werd een te zorgwekkende zaak voor Frankrijks heerser, en met Maximiliaan was niets te beginnen. De Fransen zouden hun strijdkrachten terugtrekken en de hele zaak afschrijven als een mislukking. Pruisens snelle en beslissende overwinning op Oostenrijk in de zeven-weekse oorlog van 1866 - waardoor het bij de Zuid-Duitse staten Oostenrijk ging vervangen als de grote kracht der eenwording - verhevigde nog het Franse verlangen zich uit Mexico terug te trekken. Daar kwam nog bij, dat de Fransen verontrust waren door het grote aantal Duitsers dat uit het Vreemdelingenlegioen deserteerde - zouden die Duitsers, die nu de methoden der Franse strijdkrachten hadden leren kennen, niet in een volgende periode tegen Frankrijk worden gebruikt?

Allengs werden de Franse troepen uit het noorden van Mexico teruggetrokken, en zodra zij verdwenen waren werden de leemten opgevuld door de republikeinen van Juarez. Dat de Franse onderneming tot falen gedoemd was, dat begreep nu iedereen - behalve Maximiliaan en Carlota. De hele affaire was voor Frankrijk op een ramp uitgelopen - Franse mensen waren gesneuveld, Frans geld was hopeloos verspild, van de Franse beleggingen was niets terechtgekomen, en het Franse prestige was sinds Waterloo niet zo in mineur geweest. Zoals een Europese staatsman het bondig samenvatte: Mexico was het Moskou van het Tweede Keizerrijk.

De eierzuchtige en energieke Carlota preste Maximiliaan tot volhouden, en zij begon haar navrante pelgrimstocht door Europa, op bijstand aandringend bij haar familie, bij Napoleon, bij het Vaticaan. Maar Napoleon wilde niet langer helpen, en de Paus wilde zich slechts herinneren, dat Maximiliaan de kerk haar bezittingen niet had teruggegeven. Gefnuikt en dol van angst begon zij hysterisch te bazelen over vijanden en vergif, en het

duurde niet lang of zij was onmiskenbaar krankzinnig. Haar Belgische familie borg haar op in een rustig rusthuis, en de tragische keizerin van Mexico verdween van het toneel en ging de rest van haar leven slijten in de droomwereld van de waanzin.

In het begin van 1867 blies het Franse leger de aftocht. De Franse opperbevelhebber en Napoleon deden hun best, Maximiliaan over te halen om eveneens te vertrekken, maar de keizer van Mexico gaf er de voorkeur aan bij 'zijn volk' te blijven. Een kleine groep conservatieve diehards bleef hem steunen, in de hoop dat de legers van Juarez konden worden gestuit.

De hele situatie betekende een zware slag voor de keizer, die nu wel de bittere waarheid moest inzien, dat hij de harten van het volk niet had gewonnen. Verraden door zijn promotor, verworpen door de Mexicanen, wankelde hij tussen abdicatie en het verlangen zijn vorstelijke eer te redden door op zijn post te blijven. Stuk voor stuk gaven de staten en steden zich over aan de oprukkende republikeinse strijdkrachten, tot de keizer nog slechts enkele plaatsen beheerste. In februari 1867 verplaatste Maximiliaan zijn hoofdkwartier naar Queretaro, waar hij alras omsingeld werd door 40.000 Juaristas onder aanvoering van generaal Escabedo. Intussen kwam Diaz uit Oaxaca opmarcheren en bevrijdde Puebla. De ontsnappingsweg naar Veracruz en Europa was afgesneden.

Bij Maximiliaan bevonden zich vier generaals die, samen met hem, de 'vijf tragische M's' zouden worden genoemd - Mejia, Marquez, Mendez, Miramon, en Maximiliaan. Ook toen de keizer nog ontsnappen kon, verwierp hij deze manier om een einde te maken aan zijn regering. Misschien wist hij, zoals men het wel heeft uitgedrukt, inderdaad beter te sterven dan te heersen. Generaal Marquez glipte door de omsingeling en voerde versterkingen aan, maar zij werden vernietigd voor zij Queretaro bereikten. Daarop besloten de republikeinen hun vijanden uit te hongeren. Het duurde niet lang of honger en ziekten en de lijken die lagen te rotten onder de hete zon brachten in de stad een afschuwelijke toestand teweeg. Toen het einde nabij was, begaf Maximiliaan zich naar een kleine groep op de Klokkenheuvel buiten Queretaro, waar de Mexicanen hem hadden kunnen doden, want ze hadden hem hier in de tang. Maar zij schoten niet en lieten hem gevangen nemen door hun officieren.

Het was mei, toen de resten van het keizerlijke leger zich overgaven, en het lot van de keizer en dat van de conservatieve generaals Miramon en Mejia lag nu in de handen van Juarez, de